

T. C.
ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Hukuku Anabilim Dalı

**5237 SAYILI TÜRK CEZA KANUNUNDA
KISA SÜRELİ HÜRRİYETİ BAĞLAYICI
CEZALARA SEÇENEK
YAPTIRIMLAR**

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Saniye EVĞÜN (KAYKAÇ)

Danışman
Yrd. Doç. Dr. B. CANER HACIOĞLU

Erzincan - 2011

TEZ KABUL TUTANAĞI

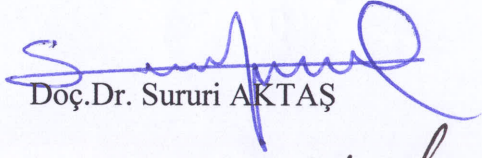
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma, Kamu Hukuku Anabilim Dalının Hukuk Bilim Dalında jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak Kabul edilmiştir.

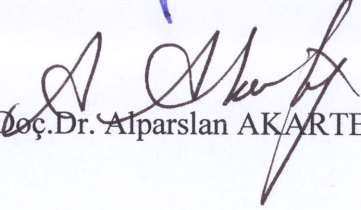
Danışman / Jüri

Yrd.Doç.Dr. Burhan Caner HACIOĞLU

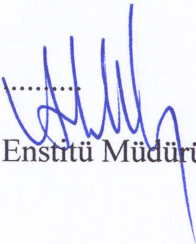
Jüri

Doç.Dr. Sururi AKTAŞ

Jüri

Yrd.Doç.Dr. Alparslan AKARTEPE

Yukarıdaki imzalar, adı geçen öğretim üyelerine aittir. ... / ... /

Enstitü Müdürü

ÖZET

5237 SAYILI TÜRK CEZA KANUNUNDA KISA SÜRELİ HÜRRİYETİ BAĞLAYICI CEZALARA SEÇENEK YAPTIRIMLAR

Saniye EVĞÜN (KAYKAÇ)

Yüksek Lisans Tezi, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı Yrd. Doç. Dr. B. CANER HACIOĞLU

ERZİNCAN-2011

İnsanlar topluluk halinde huzur ve barış içinde yaşamak için belli kuralların varlığına ihtiyaç duymuşlardır. Bu kuralları önceleri insan topluluklarının tepkileri korurken daha sonraları bu görevi devlet denilen üst kuruluşa bırakmışlardır. Bu kurallara yaptırım adı verilmektedir. Yaptırım türlerinden geçmişten bugüne en çok uygulananı cezalardır. Cezalar da geçmişten bugüne cezalandırmanın amacı değişikçe birçok değişime uğramıştır. Cezalar içinde en etkili olanı hapis cezalarıdır. Buna rağmen günümüzde hapis cezalarının bazı suçlarda cezalandırmanın amaçlarını gerçekleştirmeye yetmediği anlaşılmıştır. Bazı suçlarda bu amaçların gerçekleşmesi için failin sadece cezaya mahkum edilmesi ayrıca ceza evine konulmaması yeterli görülmüştür. İşte bu tür suçlar için kısa süreli hapis cezalarına seçenek yaptırımlar geliştirilmiştir. Bu doğrultuda gelişen dünyada çağdaş ülkelerin çoğunun hukuk sistemlerinde bu yaptırım türlerine yer verildiğini görmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Kısa Süreli Hürriyeti Bağlayıcı Ceza, Seçenek Yaptırım, Güvenlik Tedbirleri

ABSTRACT

ALTERNATIVE SANCTIONS TO SHORT-TERM FREEDOM BINDING PUNISHMENTS IN TURKISH PENAL LAW NUMBER 5237

SANIYE EVĞÜN (KAYKAÇ)

M.A. Thesis, Department of Public Law

Supervisor: Yrd. Doç. Dr. B. CANER HACIOĞLU

ERZİNCAN-2011

Through the history, people used to need existence of some rules for living peacefully in communities. Previously, while reactions of communities were protecting these rules, later some institutions such as governments undertook that mission. These rules are named as sanctions. Through the history penalty has been the most common one among sanctions. As the purpose of punishment changes, at the same time kind of penalties also changed. Among the penalties, most effective one is imprisonment. Nevertheless it was understood that imprisonment is not enough for executing the functions of penalty in some offenses. For executing these functions about these kind of offenses, only punishing criminals without sending him to the prison is supposed to be enough. Alternative sanctions were developed to short time imprisonments for such of offenses. In this direction, we can see that as the world developed, many of modern countries give place to these alternative sanctions in their law system.

Keywords: Short-term Freedom Binding Punishment, Alternative Sanction, Measures of Precaution

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
İÇİNDEKİLER.....	III
KISALTMALAR.....	IX
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK CEZA HUKUKUNDA YAPTIRIMLAR HAKKINDA GENEL BİLGİLER

I. GENEL OLARAK YAPTIRIM KAVRAMI	4
II. YAPTIRIM TÜRLERİ.....	6
A. Cezalar	6
1. Ceza Kavramı	6
2. Cezanın Nitelikleri	8
3. Cezanın Özellikleri	15
4. Cezanın Amacı	16
a) Ceza Teorileri	16
(1) Mutlak Ceza Teorileri.....	16
(2) Nispi Ceza Teorileri.....	18
(3) Uzlaştırıcı (Birleştirici) Ceza Teorileri	20
b) Türk Ceza Hukuku Açısından Cezanın Amacı	21
5. Cezanın Çeşitleri	22
a) Genel Olarak.....	22
b) Türk Ceza Kanunu'ndaki Sınıflandırma	24
(1) Hürriyeti Bağlayıcı Cezalar	24
(a) Kavram ve Hukuki Niteliği.....	24
(b) Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların Tarihi Gelişimi	25
(c) Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların Leh ve Aleyhindeki Görüşler	27
(i) Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların Lehindeki Görüşler	27
(ii) Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların Aleyhindeki Görüşler	28

(d) Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların Türleri	30
(i) Ağırlaştırılmış Müebbet Hapis Cezası	31
(ii) Müebbet Hapis Cezası	33
(iii) Süreli Hapis Cezası	33
(2) Adli Para Cezası	34
(a) Para Cezasının Tanımı	34
(b) Para Cezalarının Türleri	35
(i) Kamu Para Cezaları	35
(a) Maktu Para Cezaları	36
(b) Nispi Para Cezaları	36
(ii) Tazmini Nitelikteki Para Cezaları	37
(iii) Medeni (Disiplin) Para Cezaları	37
(ii) İdari Para Cezaları	38
B. Güvenlik Tedbirleri	40
1. Kavram Olarak	40
2. Güvenlik Tedbirlerinin Amacı	42
3. Güvenlik Tedbirlerinin Hukuki Niteliği	43
4. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin Ortak Yönleri	44
5. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin Arasındaki Farklar	45
6. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin Türleri	45
a) Belli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılma	45
(1) Genel Olarak	45
(2) Belli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılma Tedbirinin Uygulanma Koşulları	46
(3) Hak Yoksunluklarının İstisnasını Oluşturan Haller	47
b) Müsadere	49
(1) Genel Olarak	49
(2) Müsaderenin Hukuki Niteliği	50
(3) Müsaderenin Çeşitleri	51
(a) Eşya Müsaderesi	51
(b) Kazanç Müsaderesi	54

c) Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri	55
d) Akıl Hastalarına Özgü Güvenlik Tedbirleri	57
e) Suçta Tekerrür ve Özel Tehlikeli Suçlar	58
(1) Suçta Tekerrür	58
(a) Tekerrürün Hukuki Niteliği	58
(b) Tekerrürün Şartları	59
(c) Tekerrür Hükümlerinin Uygulanmayacağı Haller	60
(d) Tekerrürün Sonuçları	61
(2) Özel Tehlikeli Suçlular	63
f) Sınır Dışı Edilme	63
g) Tüzel Kişiler Hakkında Uygulanacak Güvenlik Tedbirleri	64

İKİNCİ BÖLÜM

KISA SÜRELİ HAPİS CEZASINASEÇENEK YAPTIRIMLAR VE ÖZEL İNFAZ ŞEKİLLERİ

I. KISA SÜRELİ HAPİS CEZASINA SEÇENEK YAPTIRIMLAR	65
A. Genel Olarak	65
B. Kısa Süreli Hapis Cezasını Seçenek Yaptırımlara Çevirmenin Şartları	67
1. Objektif Şart	67
2. Subjektif Şart	68
a) Suçlunun Kişiliği	69
b) Suçlunun Sosyal ve Ekonomik Durumu	70
c) Suçlunun Yargılama Sürecinde Duyduğu Pişmanlık	70
d) Suçun İşlenmesindeki Özellikler	70
C. Kısa Süreli Hapis Cezasının Seçenek Yaptırımlara Çevrilme Zorunluluğu	71
1. Otuz Gün ve Daha Az Süreli Hürriyeti Bağlayıcı Ceza Açısından	71
2. 18 Yaşından Küçük veya 65 Yaşını Tamamlamış Kişiler Açısından	72
D. Kısa Süreli Hapis Cezasını Seçenek Yaptırımlara Çevirme Yasağı	73
E. Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımları Uygulayacak Mercii	74

F. Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar.....	75
1. Adli Para Cezası.....	76
a) Genel Olarak.....	76
b) Tarihsel Gelişim.....	77
c) Adli Para Cezasının Lehindeki ve Aleyhindeki Görüşler.....	78
(1) Adli Para Cezasının Lehindeki Görüşler.....	78
(2) Adli Para Cezasının Aleyhindeki Görüşler.....	80
d) Adli Para Cezasının Belirlenmesinde Sistemler.....	81
(1) Klasik Sistem.....	81
(2) Gün Para Cezası Sistemi.....	83
e) Adli Para Cezasının Tayini ve İnfazı.....	84
(1) Cezanın Tayini Aşamaları.....	84
(a) Tam Gün Sayısının Belirlenmesi.....	85
(b) Bir Gün Karşılığı Hükmedilecek Para Miktarının Tespiti.....	87
(2) Adli Para Cezasının İnfazı.....	88
(a) Genel Olarak.....	88
(b) Çocuklar Hakkındaki Adli Para Cezasının İnfazı.....	91
(c) Tüzel Kişiler Hakkındaki Adli Para Cezasının İnfazı.....	91
(d) Kısa Süreli Hapis Cezası Yerine Hükmedilen Adli Para Cezasının İnfazı.....	91
2. Mağdurun ve Kamunun Uğradığı Zararın Giderilmesi.....	92
a) Genel Olarak.....	92
b) Mağdurun Korunmasına Yönelik Uluslararası Çabalar.....	93
c) Türk Hukukundaki Düzenlemeler.....	94
d) Mağdurun ve Kamunun Uğradığı Zararın Giderilmesi Tedbirinin İnfazı.....	95
3. Bir Eğitim Kurumuna Devam Etmek.....	97
a) Genel Olarak.....	97
b) Bir Eğitim Kurumuna Devam Etme Yaptırımının İnfazı.....	99

4. Belirli Yerlere Gitmekten veya Belirli Etkinlikleri Yapmaktan Yasaklanma	101
a) Genel Olarak.....	101
b) Belirli Yerlere Gitmekten veya Belirli Etkinlikleri Yapmaktan Yasaklanma Yaptırımının İnfazı	103
5. Ehliyet ve Ruhsat Belgelerinin Geri Alınması, Belirli Bir Meslek veya Sanatı Yapmaktan Yasaklanma.....	104
a) Genel Olarak.....	104
b) Ehliyet ve Ruhsat Belgelerinin Geri Alınması, Belirli Bir Meslek veya Sanatı Yapmaktan Yasaklanma Yaptırımının İnfazı	105
3. Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırma	107
a) Genel Olarak.....	107
b) Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırma Yaptırımının İnfazı	109
(1) Kurumlar Listesinin Oluşturulması	109
(2) Hizmetler Listesinin Oluşturulması	109
(3) İş Birliği Protokolünün Hazırlanması	110
(4) Çalışma Protokolünün Hazırlanması	111
(5) Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırma Yaptırımının Yerine Getirilmesi	111
(6)Yaptırımın İnfazında Sürenin Hesaplanması, Sanık veya Hükümlünün İzin ve Devamsızlığı	113
(7) Çalışma Protokolünün Sona Ermesi.....	114
G. Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlara Çevirmenin Sonuçları	115
II. KISA SÜRELİ HAPİS CEZALARININ ÖZEL İNFAZ ŞEKİLLERİ.....	116
A. Genel Olarak	116
B. Özel İnfaz Şekillerinin Uygulanmasındaki Usul ve Esaslar	117
C. CGTİK m. 10 Uyarınca Cezanın Özel İnfaz Rejimleri	117
1. Konutta İnfaz.....	117
a) Genel Olarak.....	117
b) Konutta İnfazın Şekli	119
2. Hafta Sonu İnfaz.....	121

3. Geceleri İnfaz	122
B. Özel İnfaz Şartlarına Uyulmaması Halinde Yaptırım	122
SONUÇ	124
KAYNAKCA.....	127

KISALTMALAR

AD	: Adalet Dergisi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
Ay. Mah.	: Anayasa Mahkemesi
Bkz	: Bakınız
C	: Cilt
CİK	: Ceza İnfaz Kanunu
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CTEGM	: Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü
CGTİHK	: Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
CGTİHT	: Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük
CHD	: Ceza Hukuku Dergisi
DSvYMKKK	: Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu
DSvYMKKY	: Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri İle Koruma Kurulları Yönetmeliği
E.	: Esas
İÜ	: İstanbul Üniversitesi
K.	: Karar
M.	: Madde
No	: Numara
S.	: Sayfa
Sy.	: Sayı
RG.	: Resmi Gazete
TBBD	: Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı

Yarg. : Yargıtay
YCD : Yargıtay Ceza Dairesi
YD. : Yargıtay Dergisi
YCGK : Yargıtay Ceza Genel Kurulu
Yy : Yüzyıl

GİRİŞ

Toplum aralarında sosyal dayanışma olan ve birlikte yaşamak isteyen insanlardan meydana gelir. İnsanların birlikte oluşturdukları bu toplumsal yaşamın hayatını sürdürebilmesi, sosyal barışın varlığına bağlıdır. Sosyal barışın varlığı ise belli kuralları ve bu kuralların uygulanmasını zorunlu kılar. Bu nedenle sosyal barışa ihtiyaç duymayan insan topluluğu yoktur. Sosyal düzeni sağlayacak olan bu kurallara norm diyebiliriz. Her norm içerisinde ihlal edilebilirlik özelliği taşır. Bu nedenle normları koruyabilmek için her dönemde farklı tepkiler geliştirilmiştir. Toplumun kurallarına uymayan insanlar ilk önceleri kişisel ve toplumsal tepkilere maruz kalmışlardır. Toplumlar geliştikçe tepkilerin şekli değişmiş zaman içerisinde tepkiler toplum tarafından yetkilendirilmiş ve toplumun üst kuruluşu olan devlet tarafından uygulanır hale gelmiştir. Bu tepkilerin temel hedefi toplumun bekasını sağlamak toplumda oluşabilecek kaos ve kargaşayı önlemektir¹. Bu tepkilere genel olarak müeyyide adı verilmektedir.

Müeyyide yani yaptırım kavramı bir kuralın emir ve yasaklarına uyulmadığı zaman karşılaşılabilecek olan tepki olarak tanımlanabilir. Ceza ise yaptırım türlerinden geçmişten bu zamana en çok uygulananıdır.

Cezalandırma, toplum düzenini bozan hareketlere karşı, toplumun bir tepkisi ve kendini savunmasıdır. Bu tepki, ilkel zamanlarda insanların birbirinden öç alması şeklinde ortaya çıkarken toplumun üst örgütlenmesi olan Devlet tarafından belirli kurallara bağlanmıştır. Suça karşı geliştirilen bu tepki, önceleri çok şiddetli iken zamanla şiddeti azalmış, cezalandırmanın amacının zamanla değişmesi ile de hapis dışı önlemlere kaymıştır².

Müeyyidelerdeki, şiddetli cezalardan hapis dışı önlemlere doğru giden bu akımın birçok nedeni bulunmaktadır. Bunlar arasında, hapis cezalarından beklenen yararın elde edilememesi, bilakis kısa süreli hapis cezalarının zararlarının faydalarından fazla olması, cezaevlerinin aşırı doluluğu ve suça sürükleyen içsel ve

¹ Mustafa Çiçek, Kısa Süreli Hapis Cezalarına Seçenek Olarak Sunulan Yaptırımların Değerlendirilmesi (Danışman; Prof. Dr. M. Fatih Yavuz), İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi 2009, s. 7-8.

² Oktay Erdoğan, *İnfaz Hukuku*, İstanbul, 2008, s. 625.

dışsal faktörlerin çeşitliliği ve bu verilerin gelişen bilimsel veriler ışığında daha iyi değerlendirilmesi, hükümlünün kapalı bir ortamda tutulmasının getirdiği psikolojik olumsuzluk, suçluların bir arada kalmaları sonucunda birbirlerine suç deneyimlerini öğretmeleri, cezaevlerinde uzun süre kalanların toplumdaki soyutlanarak cezaevi alt kültürünü oluşturmaları ve cezaevinden çıktıklarında toplumsal yaşama uyum sağlayamamaları gibi ve daha birçok neden sayılabilir³.

Cezanın amaçları arasında, cezanın en bilinen amacı olan işlenen suçun kefareti ve suçlunun korkutulup caydırılmasının yanında suçlunun uygun tedavi ve tedbirlerle ıslah edilmesi ve yeniden topluma kazandırılması da vardır.

Suç işlemiş olsun veya olmasın, insan kişiliğinin gelişimi, ancak serbest iradeye dayalıdır. Davranışlarını serbestçe belirleyebilme hürriyeti, insan kişiliğinin gelişiminin olmazsa olmaz koşulunu oluşturmaktadır. Suç işlemiş olan bir insanın dahi, kişiliğini geliştirebilmesi için belirli ölçüde davranışlarını yönlendirme hürriyetine sahip olması gerekir⁴.

Suç işleyen kişinin mahkûm olduğu cezanın infaz edilmesiyle güdülen amaçlardan biri kişiye gerçekleştirdiği haksızlık dolayısıyla etkin bir uyarıda bulunmak ve kişinin etkin pişmanlık duymasını sağlamaktır. Cezaların infazıyla, mahkûm, gelecekte sosyal sorumluluğa sahip olarak suçsuz bir yaşantı sürmeye yatkın duruma getirilmelidir. Ancak, bu amaç, bazı suçlular açısından sadece bir cezaya mahkûm olmakla da sağlanmış olabilir. Bu bakımdan, kişinin sadece belli bir cezaya mahkûm olmasıyla cezanın uyarı fonksiyonunun gerçekleşmesi ve failin bu suçtan dolayı etkin pişmanlık duyması durumunda, artık cezaevi ortamına konmasına gerek yoktur. Kısa süreli hapis cezasına mahkûm olan hükümlülerin, cezasının infaz kurumunda çektirilmesi bakımından, cezanın özel önleme fonksiyonu daima kuşku ile karşılanmıştır. Bu bakımdan, kısa süreli hapis cezasına mahkûm olan kişilerin uslandırılmasının, eğitiminin ve resosyalizasyonunun sağlanması için gereken seçenek yaptırımların belirlenmesine büyük bir ihtiyaç bulunmaktadır⁵.

³ Erdoğan, *İnfaz Hukuku*, s. 625.

⁴ TBMM Adalet Komisyonu Raporundan;
www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/komisyonrapor.doc (05.05.2010).

⁵ TBMM Adalet Komisyonu Raporu.

Çağdaş suç ve ceza politikaları ile hapis cezalarının sanık, mağdur ve topluma verdiği zararlar göz önünde tutularak hukuka aykırı davranan suçlunun ıslah edilerek yeniden topluma kazandırılması ve bundan zarar gören kişiler ve toplumun da mağduriyetinin giderilmesi için çözüm yolları aranırken suçluların özgürlükleri kısıtlanmadan cezalandırılmalarının ve bu şekilde ıslah edilmelerinin daha etkili ve daha insancıl olacağı fikri yaygınlaşmış ve bu amaçla özellikle kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalara seçenek yaptırımların araştırılması yoluna gidilmiştir.

Gelişmiş ülkelerde başlayan bu hapis dışı önlemlere eğilim, Türkiye'yi de etkisi altına almış ve çağdaş ceza politikası ve insan hakları bağlamında yeni adımlar atılmasını ve yeni düzenlemeler yapılmasını sağlamıştır. Bu adımlardan bir tanesi de 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı TCK'nın 50. maddesinde kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalara seçenek yaptırımların düzenlenmesidir.

Bu çalışmamızda, insan haklarındaki uluslararası gelişmeler ve çağdaş ceza politikaları ile mevzuatımıza giren kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımları, bu yaptırımların ülkemizde uygulanışını ve infaz şekillerini incelemeye çalıştık.

Çalışmamızın birinci bölümünde, yaptırım kavramını, yaptırım çeşitlerini, yaptırım çeşitlerinden ceza ve güvenlik tedbirlerini, ceza kavramını, cezanın niteliklerini, özelliklerini, amacını, ceza yaptırımlarından hapis cezasını, hapis cezasının hukuki niteliğini, tarihi gelişimini, lehindeki ve aleyhindeki görüşleri ve çeşitlerini, yine ceza yaptırımlarından para cezalarını, para cezalarının çeşitlerini, yaptırım çeşitlerinden güvenlik tedbirlerini, güvenlik tedbirlerinin hukuki niteliğini, amacını, ceza yaptırımı ile ortak ve farklı yönlerini, çeşitlerini inceledik.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımları, bu yaptırımların uygulanma koşullarını, seçenek yaptırımları uygulayacak mercii, seçenek yaptırımlardan adli para cezasını, adli para cezasının hukuki niteliğini, tarihi gelişimini, infazını, diğer seçenek yaptırımları, bunların uygulanma koşullarını ve infaz şekillerini inceledik.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK CEZA HUKUKUNDA YAPTIRIMLAR HAKKINDA GENEL BİLGİLER

I. GENEL OLARAK YAPTIRIM KAVRAMI

Hukuk düzeni kişiye birtakım yükümlülükler yükler. Kişi bu yükümlülüklere uymadığı, aykırı davrandığı takdirde sorumlu olur. Kişinin kendisine yüklenen yükümlülükler aykırı davranması sonucu gerçekleşen haksızlık karşısında, hukuk düzeninin idamesi amacıyla hukuk düzeni, bu aykırılıklara bazı sonuçlar bağlar. Ceza hukukunda bunlara “yaptırım” denilmektedir. Kısaca yaptırım, kişinin, hukuk düzeninin kendisine yüklediği yükümlülükler aykırı davranmasının hukuksal sonucudur⁶.

Yaptırım, tarihi süreç içerisinde, önceleri, sadece faili cezalandırarak, toplumun ve mağdurun intikam dürtülerini tatmin etmeyi ve olası suçluları suç işlemekten vazgeçirmeyi hedeflemiş, daha sonra zaman içinde kişiyi hürriyetinden mahrum ederek cezalandırmayı, günümüzde ise, faili ıslah ederek topluma yeniden kazandırmayı ve toplumu suçluya karşı korumayı amaçlamıştır⁷.

Yaptırımların, ceza ve güvenlik tedbiri şeklinde ikiye ayrılması önemlidir. Zira ceza yaptırımlarının temelinde kusur ilkesi varken, geleceğe yönelik olarak uygulanan güvenlik tedbirlerinin temelinde oranlılık ilkesi vardır ve ceza hukukunun koruma amacına yönelik olarak, bazı durumlarda fail kusurlu olmasa bile uygulanabilmektedir. “Kusur ilkesi” gereğince fail hakkında ceza yaptırımını, ancak failin işlediği fiilden dolayı kınanabildiği durumlarda uygulanabilir. Bu ilke, “*bir yandan işlediği fiil dolayısıyla kusurlu olmayan bir kimseye ceza verilemeyeceğini ifade ettiği gibi; diğer yandan faile kusurundan daha ağır bir cezanın uygulanmasını yasaklar. Bu bakımdan salt netice sorumluluğu, kusur ilkesiyle bağdaşmamaktadır*” şeklinde açıklanmıştır⁸.

⁶ İzzet Özgenç, *Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi*, 3. bs., Ankara, Ocak 2006, s. 578.

⁷ Doğan Soyaslan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 3. bs., Ankara, 2005, s. 526.

⁸ TBMM Adalet Komisyonu Raporu.

Ceza kanununda suç sayılan fiillere bağlanan hukuki sonuçlar, “yaptırım” üst başlığı altında düzenlenmiştir. Ceza Kanunumuza göre, suçlar için uygulanacak yaptırımları ikiye ayırmak mümkündür, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunumuza göre suç karşılığı uygulanacak yaptırımlar, ceza ve güvenlik tedbirleridir. Ceza Kanunumuzun sistematığı de bu ayırım üzerine kurulmuştur.

Kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesi gereğince kanunda öngörülen yaptırımların uygulanabilmesi bütün unsurları teşekkül etmiş suçun varlığına bağlıdır. Haksızlık oluşturan fiil bakımından, bu fiilin failinin kusurlu sayıldığı durumlarda ceza ve güvenlik tedbirleri birlikte, buna karşılık haksızlık teşkil eden fiil bakımından failin kusurlu sayılmadığı hallerde ise sadece güvenlik tedbirleri uygulanabilecektir. Ceza Kanununun güvence fonksiyonu, yaptırımlar bakımından da geçerlidir. TCK’nın 2. maddesinin 1. fıkrasından da anlaşılacağı üzere, suçların karşılığı olan yaptırımların (ceza ve güvenlik tedbirleri) uygulanabilmesi kanunda açıkça gösterilmiş olmalarına bağlıdır. Kanunda gösterilmeyen yaptırımların uygulanması mümkün değildir. Nitekim 1982 Anayasasının 38. maddesinin 1, 2 ve 3. fıkralarında, hem ceza ve ceza mahkûmiyetinin sonuçları, hem de ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri bakımından kanunilik ilkesinin geçerli olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle kanun koyucu, ceza mahkûmiyetinin kanuni sonuçları ile güvenlik tedbirlerini kanunda açıkça göstermek mecburiyetindedir⁹.

TCK’da ceza niteliğindeki yaptırımlar ile güvenlik tedbiri niteliğindeki yaptırımlar ayrı başlıklar altında birbirinden bağımsız bir şekilde düzenlenmiştir. Ceza ve güvenlik tedbirlerinin çeşitleri ve hangi durumlarda uygulanacakları ayrı ayrı belirtilmiştir.

⁹ Mahmut Koca- İlhan Üzülmez, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 2. bs., Ankara, 2009, s. 470.

II. YAPTIRIM TÜRLERİ

A. Cezalar

1. Ceza Kavramı

Ceza, “suç işlediğinden dolayı bir kimsenin hayat, hürriyet, mal ve izzet-i nefsi üzerinde devletin, bunları tahdit ve takyit eder mahiyette ittihaz ve tatbik ettiği tedbirler” olarak *Türk Hukuk Lügatinde* tanımlanmıştır¹⁰. Ceza kavramı *Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisinde* ise “yasa ya da emirlere karşı gelerek suç işleyen kişiye acı çektirilmesi ya da zarar verilmesi”¹¹ şeklinde tanımlanmaktadır. Arapça bir sözcük olan ceza, sözlüklerde “iyi ya da kötü olabilen bir karşılık, azap”¹² ya da “uygun görülmeyen tepki ve davranışları önlemek için üzüntü, sıkıntı, acı veren uygulama”¹³ olarak tanımlanmıştır.

Doktrinde birbirine benzemekle birlikte değişik ceza tanımlarına rastlanmaktadır.

Artuk-Gökçen-Yenidünya’ya göre, “ceza, suç teşkil eden ve toplum düzenini bozan eylemleri nedeniyle suçlu hakkında kusurluluğu ile orantılı olarak yargı organlarınca hükmedilen mahkûmiyetin infazı çerçevesinde, devlet eliyle uygulanan ve onları bazı yoksunluklara tabi kılan, ıslah amacına yönelen ızdırıp verici, korkutucu ve caydırıcı yaptırım türüdür”¹⁴.

Öztürk-Erdem’e göre, “ceza, ancak kanunla konulabilen, amacı, suç işlediği yargısal bir kararla sabit olan kimseyi yine yargısal bir kararla kusurunun karşılığı olarak bazı yoksunluklara tabi kılarak ıslah etmek (özel önleme) ve genel önlemeyi temin etmek olan korkutucu yaptırımı ceza denir”¹⁵.

Erem-Danışman-Artuk’a göre, “suç işleyen kimsenin ıslahını sağlamak için devletin kanunla belirlediği ve hükümlerle tatbik ettiği tedbirler, cezadır”¹⁶.

¹⁰ Türk Hukuk Lügatı, 3. bs., 1991, s. 49.

¹¹ Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi , C. 5, İstanbul, 1987, s. 486.

¹² Ferit Develioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, 4. bs., Ankara, 1980, s. 170.

¹³ Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, 9. bs., Ankara, 1998, s. 401.

¹⁴ Mehmet Emin Artuk- Ahmet Gökçen- A. Caner Yenidünya, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 3. bs., Ankara, 2007, s. 823.

¹⁵ Bahri Öztürk-Mustafa Ruhan Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*, 9. bs., Ankara, 2006, s. 279.

¹⁶ Faruk Erem-Ahmet Danışman-Mehmet Emin Artuk, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 14.bs., Ankara, 1997, s. 682; Faruk Erem, *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku*, C. II, 12. bs., Ankara, 1985, s. 153.

Dönmezer-Erman cezayı; *“topluma büyük ölçüde zarar veren fiiller karşılığı devletin son çare olarak kanun ile yarattığı ve izlediği diğer yapıcı amaçlar yanında, özellikle suç işleyen bazı yoksunluklara tabi kılmak ve toplumun işlenen fiili tasvip etmeme tutumunu belirtmek üzere bir yargı kararı ve suçlunun sorumluluk derecesi ile orantılı biçimde uygulanan korkutucu, caydırıcı bir müeyyide”* şeklinde tarif etmektedir¹⁷.

İçel-Akıncı-Özgenç-Sözüer-Mahmutoğlu-Ünver de cezayı; *“yasalarda suç olarak belirlenmiş eylemlere karşı yine yasalarda öngörülen, kişiyi bazı yoksunluklara sokan, suçluyu ıslah etme, topluma yeniden kazandırma ve korkutuculuk özelliğinden dolayı suç işlenmesini önleme amaçlarına yönelik bir yaptırım”* olarak tanımlamışlardır¹⁸.

Koca-Üzülmez’e göre, *“ceza faile uygulanan, onu hürriyeti (hapis cezası) ve malvarlığı değerleri (adli para cezası) yönünden bir takım yoksunluklara uğratan bir tepkidir”*¹⁹.

Önder’e göre ceza; *“toplumca değer verilen yararların önemli derecede ihlaline karşı devletin bir reaksiyonudur”*²⁰.

Toroslu cezayı; *“kanun tarafından öngörülen ve adli makamlar tarafından ceza muhakemesi adı verilen işlemler bütününe göre kanunun bir emrini ihlal eden kişiye verilen acı”* olarak tanımlamıştır²¹.

Ersoy’a göre, *“ceza, suç işleyen kimseye işlediği suça karşılık bir fenalık olmak ve tekrar suç işlemesini önlemek amacıyla uygulanan bir yaptırımdır”*²².

Demirbaş cezayı; *“topluma zarar veren fiillerin karşılığı olarak devletin kanunla koyduğu, izlediği diğer amaçlar yanında, özellikle suçluyu bazı yoksunluklara tabi kılmak ve bu şekilde toplumun söz konusu hareketleri*

¹⁷ Sulhi Dönmezer-Sahir Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım, C. II, 12. bs.*, İstanbul, 1999, s. 543, no. 1308.

¹⁸ Kayıhan İçel- Füsün Sokullu Akıncı- İzzet Özgenç- Adem Sözüer- Fatih S. Mahmutoğlu-Yener Ünver, *İçel Yaptırım Teorisi*, 1. bs., İstanbul, 2000, s. 4.

¹⁹ Koca-Üzülmez, s. 435.

²⁰ Ayhan Önder, *Ceza Hukuku Genel Hükümler, C. II-III*, İstanbul, 1992, s. 523.

²¹ Nevzat Toroslu, *Ceza Hukuku Genel Kısım*, 8. bs., Ankara, 2005, s. 358.

²² Yüksel Ersoy, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara, 2002, s. 155.

onaylamadığını belirtmek üzere, yargısal bir kararla ve sorumluluk derecesiyle orantılı olarak uygulanan korkutucu yaptırım” olarak tanımlamıştır²³.

Centel-Zafer-Çakmut ise, cezayı devletin ve hukuk düzeninin devamı için zorunlu görmekte, “suç karşılığında devlet tarafından uygulanan yaptırım” olarak tanımlamaktadır. Bu yazarlara göre ceza “toplumda korunmaya değer yararların ihlali durumunda devletin gösterdiği tepki” ve “toplumun savunma aracı”dır²⁴.

Hafizoğulları’na göre ise ceza; “konusu toplum olan hukuki bir himaye vasıtasıdır”²⁵.

Cezanın, daha çok amacına yönelik görüşler içeren bu tanımlarda, cezanın acı, ızdırap verici ve korkutucu özelliği, yasayla konulma, yargısal kararla belirlenme ve devletçe uygulanan yaptırım olma zorunluluğu, suç işleyeni ıslah ve yeniden suç işlenmesinin önlenmesi ve böylece kişiyi, toplumu ve devleti koruma konuları öne çıkmaktadır. Ceza kavramına yüklenecek anlam, cezanın gerek kanun koyucu tarafından soyut olarak, gerekse hakim tarafından somut olarak belirlenmesinde genel nitelikleri belirlemesi açısından önemlidir²⁶.

2. Cezanın Nitelikleri

Bir yaptırım türü olan cezanın niteliklerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

-Cezalar kişiseldir. Cezanın kişiselliği, verilen cezanın bütün sonuçlarının fail için geçerli olup, üçüncü kişilerin (failin suça katılmayan ailesi, yakınları veya başkaları) bu cezadan etkilenmemesidir. Cezanın kişiselliği demek, cezanın yalnızca suçu işleyene verilmesi, bunun dışındakilere uygulanmaması ya da bunların suçtan zarar görmemesi demektir²⁷. Ceza sorumluluğunun şahsiliği, bireyin ancak iradi davranışı ile gerçekleştirdiği, kusurunun bulunduğu ve yasanın açıkça suç saydığı fiillerden sorumlu olmasını zorunlu kılar, kişi, başkası tarafından gerçekleştirilen ve

²³ Timur Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 5. bs., Ankara, 2007, s. 497.

²⁴ Nur Centel- Hamide Zafer- Özlem Çakmut, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, 3. bs., İstanbul, 2005, s. 4.

²⁵ Zeki Hafizoğulları, *Ceza Normu Normatif Bir Yapı Olarak Ceza Hukuku Düzeni*, 2. bs., Ankara, 1996, s. 172; Zeki Hafizoğulları, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara, 2008, s. 408- 409.

²⁶ Ali Rıza Çınar, *Türk Ceza Hukukunda Cezalar*, Ankara, 2005, s. 7.

²⁷ Turhan Tufan Yüce, *Ceza Hukukunun Temel Kavramları*, Ankara, 1985, s. 104; Sedat Bakıcı, *5237 Sayılı Yasa Kapsamında Ceza Hukuku Genel Hükümleri*, Ankara, 2007, s. 929 .

kusurlu bir davranışının bulunmadığı davranışlardan sorumlu tutulamaz²⁸. Bu ilke 5237 sayılı TCK'nın 20. maddesinin 1. fıkrasında ve Anayasa'nın 38. maddesinin 7. fıkrasında “*Ceza sorumluluğu şahsidir*” şeklinde ifade edilmiştir. 5237 sayılı TCK'nın 20. maddesinin 2. fıkrasında tüzel kişilere ceza yaptırım uygulanmayacağı belirtilmesi de cezaların şahsiliği ilkesinin doğal sonucudur. Yine bu ilkenin sonucu olarak, genel zoralım (müsadere) cezası verilemeyeceği ve hükümlünün ölümü ile cezanın son bulacağı kuralı mevzuatımıza yerleşmiştir. Kanun koyucu da aynı amaçla Anayasa'nın 38. maddesinin 10. fıkrası ile genel zoralım cezası verilemeyeceği, 5237 sayılı TCK'nın 64. maddesinin 1. fıkrası ile hükümlünün ölümü halinde kamu davasının düşürülmesine karar verileceği, 5237 sayılı TCK'nın 64/2. maddesi ile de hükümlünün ölümünün henüz infaz edilmemiş adli para cezalarını ortadan kaldıracığı, artık bu durumda, adli para cezalarının mirasçılardan talep ve tahsil edilemeyeceği düzenlenmiştir.

Ancak, faile verilecek ceza failin ailesini ve yakınlarını dolaylı olarak maddi ve manevi yönden etkileyecekse, bu durum verilen cezanın yan etkisidir ve bunu önlemek imkansızdır. Failin cezalandırılması nedeniyle ailesinin, yakınlarının üzülmeye maddi kayıplara uğraması kaçınılmazdır. Bu yüzden bazı durumlarda hâkimin, ceza tayin ederken bu durumu göz önünde bulundurması gerekecektir. Bu durumun en önemli örneğini 5237 sayılı TCK'nın 22/son maddesi düzenlemektedir. Bu madde gereğince “*taksirli hareket sonucu neden olunan netice, münhasıran failin kişisel ve ailevi durumu bakımından, artık bir cezanın hükmedilmesini gereksiz kılacak derecede mağdur olmasına yol açmışsa ceza verilmeyecek, bilinçli taksir halinde ise verilecek ceza yarısından altıda birine kadar indirilebilecektir*”²⁹.

-Cezalar bireyseldir. Fail hakkında hükmedilen cezanın bireyselleştirilmesi, cezanın işlenen suçun ağırlığına, failin kişiliğine ya da kusuruna uygun belirlenmesi demektir. Suçların ağırlıkları, işleniş biçimleri ile failerin kişilikleri birbirinden farklıdır. Bu farklılığın doğal sonucu olarak, cezanın faile uydurulması, diğer bir

²⁸ Muharrem Özen, *TCK Tasarısının Tüzel Kişilerin Sorumluluğuna İlişkin Hükümlerine Bir Bakış*, YD., C. 29, Sy. 1-2, s. 175.

²⁹ Bakıcı, s. 929-930.

deyişle bireyselleştirilmesi gerekmektedir³⁰. Bunun için ceza bölünebilir olmalıdır. Cezanın yasalarda sabit olarak belirlenmiş olması halinde, bölünme olanaksız olacağından, cezanın farklı kişiliklerdeki suçlulara uydurulması da olanaksız hale gelecektir. Bu sakıncası nedeniyle kanunlarda müebbet hapis gibi istisnalar dışında sabit ceza belirlenmesi düşüncesi terk edilmiştir. Bireysellik ilkesi gereğince aynı suçu işleyenlere farklı cezalar verilebilir. Bu durum, aşağıda bahsi geçen eşitlik ilkesine aykırı kabul edilmemektedir. Çünkü aynı suçu işleyenlerin kişilikleri farklı olduğu gibi, işlenen fiilin özellikleri de farklıdır. Öte yandan, cezanın farklı kişisel özelliklere sahip insanlar üzerindeki etkilerinin de farklı olduğu gözlemlenmiştir. Bütün bu nedenlerle, cezanın bireyselleştirme yoluyla farklı uygulanması, eşitlik ilkesiyle bağdaşır niteliktedir³¹.

-Cezalarda kanunilik ilkesi geçerlidir. Cezalar bir suça karşılık olmak üzere, yargılama sonunda, ceza usul hukuku kuralları uygulanmak suretiyle ancak mahkemeler tarafından verilebilir. Suçun karşılığı olarak verilecek olan ceza, mutlak surette bir kanunda gösterilmelidir. Buna “cezaların kanuniliği ilkesi” denilmektedir³². Kanunda olmayan ya da kanun ile konulmamış bir ceza, suçun karşılığı olarak kişiye uygulanamaz. Yaptırım teorisinin bu temel ilkesi, Anayasa’nın 38. maddesinin 3. fıkrasında “*ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur*” şeklinde,

Anayasa’nın 1. fıkrasının 2. cümlesinde ise “*kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez*” şeklinde,

5237 sayılı TCK’nın 2. maddesinde “*kanunda yazılı cezalardan ve güvenlik tedbirlerinden başka bir ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunamaz*” şeklinde düzenlenmiştir.

-Cezalar insancıl ve ahlaki olmalıdır. İnsanlığın çağımızda ulaştığı düzeyin karşılığı olarak ceza, en yüce değerlerden biri olan insan onuruyla bağdaşır

³⁰ Erdener Yurtcan, “*Ceza Yaptırımı ve Bireyselleştirme*”, *Ceza Hukuku Günleri*, 26-27 Mart 1977, İstanbul, 1998, s. 255. vd; A.Bülent Gürel- A.Nevzad Odyakmaz, *İçtihatlı Ceza Kılavuzu Cezaların Tertip ve Sırası*, İstanbul, 1971, s. 14 vd.

³¹ Yüce, s. 105.

³² İlhan Akbulut, “*Cezanın Amaçları, Özellikleri ve Ceza Mahkumiyetinin Sonuçları*” İstanbul Barosu Dergisi, C. 77, sy. 2, İstanbul, 2003, s. 299.

olmalıdır³³. Öte yandan cezanın türü ve niteliği yanında infazı da insan onuruyla bağdaşır olmalıdır. Bu bakımdan, infaz kurumlarında hükümlülere karşı gerçekleştirilen muamelelerin, insan onuruyla bağdaşır olmasına özen gösterilmelidir. Unutmamak gerekir ki, cezalandırmakla güdülen amaç kişinin işlediği suçtan dolayı faal pişmanlık duyarak tekrar topluma kazandırılmasıdır. Bu amaç, ancak mahkûmların insan onuruyla bağdaşır bir muameleye tabi tutulmasıyla mümkün olabilir³⁴.

İnsan onur ve haysiyetiyle bağdaşmayan, salt suçluya acı çektirmeyi ve eziyet etmeyi amaçlayan ceza uygulamalarından kaçınılmalıdır. Tarih sürecinde suç işleyen kişilere insan onuruyla bağdaşmayan, kişiyi toplum nazarında küçük düşüren, dayanılmayacak acılar ve ızdıraplar çekmesini sağlayan işkence ve eziyetler uygulanmıştır³⁵. Ceza niteliği gereği suçluyu bazı acılara ve sıkıntılara sürüklemesi dışında bedeni ceza şeklinde uygulanmamalıdır. Bu durum İkinci Dünya Savaşı sonrasında 20. yüzyılın başlarında imzalanan çeşitli uluslararası belgelerle ortaya konulmuştur.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 16.12.1966 tarihinde kabul edilen Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Milletlerarası Anlaşma'nın 7. maddesinin birinci cümlesine göre, "*Hiç kimseye işkence yapılamaz, acımasız, insanlığa aykırı yahut alçaltıcı ceza verilemez, işlem yapılamaz*"³⁶.

4 Kasım 1950 tarihli İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme'nin (AİHS) 3. maddesine göre ise, "*Hiç kimse işkenceye, zalimane, gayriinsanî yahut haysiyet kırıcı ceza ve muameleye tabi tutulamaz*".

Bir cezanın insanlık dışı veya aşağılayıcı ceza kavramı olarak nitelenebilmesi için, o cezanın kişi açısından taşıdığı küçültme unsurundan daha yoğun bir ağırlık taşıması gereklidir. Aşağılayıcı ceza, bu küçültme unsurunun belirli bir yoğunluğa ulaştığı cezadır³⁷.

³³ Centel-Zafer- Çakmut, s. 563; Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 503.

³⁴ Özgenç, s. 586.

³⁵ Özgenç, s. 585-586.

³⁶ Sözleşme Türkiye tarafından 15.08.2000 tarihinde imzalanmıştır. RG: 18.06.2003 tarih, 04.06.2003 onay tarihi 4868 onay kanunu ile onaylanmıştır.

³⁷ Osman Doğru, *İşkence ve Kötü Muamele Yasası*, İstanbul, 2006, s. 21.

Türkiye 10 Şubat 1984 tarihli İşkenceye ve Diğer Zalimane Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ni imzalamıştır³⁸.

Türkiye, ayrıca 26 Kasım 1987 tarihli İşkencenin ve Gayriinsani ya da Küçültücü Ceza ve Muamelenin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi'ni de onaylamıştır³⁹.

Ayrıca, bu durum bizim Anayasamızda da yerini bulmuştur⁴⁰. Anayasamızın 17. maddesinin 3. fıkrasında “..... kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya ve işleme tabi tutulamaz” denilerek bu husus anayasa garantisi altına alınmıştır.

-Cezalar herkes için eşit olmalıdır. Cezalandırma açısından insanlar arasında ırk, din, dil, cins ve sosyal statü farklılığı yoktur. Herkes kanun önünde eşittir ve cezaların kanuniliği ilkesi gereğince cezalar kanunla belirlenir. Buradan hareketle kanunlarda aynı suçu işleyen herkes için aynı cezalar (alt ve üst sınırları aynı olan) düzenlenmiştir. Prensip olarak, aynı suçu işleyen kim olursa olsun, aynı cezaya çarptırılır. Buna, “şekli eşitlik” denir⁴¹.

Cezada eşitlik ilkesi, aynı suçu işleyen için aynı cezaya muhatap olması demektir. Burada kastedilen, kanunda öngörülen soyut cezanın herkes için eşit olması, insanlar arasında bu bakımdan bir ayırım yapılmamasıdır⁴². Ancak, bu mutlak şekilde anlaşılmalıdır. Aksi halde, cezaların bireyselleştirilmesi imkânsız hale gelir. Cezanın bireyselleştirilmesi yoluyla aynı suçu işleyenlere farklı cezalar verilmesi, cezaların eşitliği ilkesine aykırılık teşkil etmez. Bu ilkeyi zedelemeyiz⁴³.

Kanun önünde eşitlik ilkesi, genel hüküm niteliğinde olmak üzere Anayasa'nın 10. maddesinde düzenlemiştir. Aynı ilke 5237 sayılı TCK'nın “Adalet ve kanun önünde eşitlik” başlıklı 3. maddesinin 2. fıkrasında tekrarlanmıştır. Bu maddeye göre, “Ceza Kanununun uygulanmasında kişiler arasında ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, siyasal veya diğer fikir yahut düşünceleri, felsefi inanç, milli

³⁸ RG: 10.08.1988/19895, 21.04.1988 tarih ve 3441 sayılı Kanun; Sözleşmede, bu tür uygulamaların hiçbir hal ve şartta meşru ve mazur gösterilemeyeceği hüküm altına alınmıştır. (m.2/2-3, m.16).

³⁹ RG: 27.02.1988/19738 25.02.1988 tarih ve 3411 sayılı kanun.

⁴⁰ Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 503.

⁴¹ Soyaslan, s. 528.

⁴² Çınar, s.18.

⁴³ Erem- Danışman- Artuk, s. 696.

veya sosyal köken, doğum, ekonomik ve diğer toplumsal konumları yönünden ayırım yapılamaz ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınamaz”.

-Ceza bölünebilir olmalıdır. Bu ilkeye göre, cezalar fiilin ağırlığı ve failin sorumluluk derecesi ile orantılı olmalıdır⁴⁴. Aynı zamanda cezanın temel ilkelerinden birisi olan cezanın bireyselleştirilmesi, yani kısaca cezanın işlenen suçun ağırlığına, failin kişiliğine ya da kusuruna, suçun işleniş biçimine uygun belirlenmesi, ancak cezanın bölünebilir olması halinde mümkündür⁴⁵.

-Ceza adli hata halinde geri alınabilmelidir. Adli sistemi en iyi çalışan ülkelerde dahi adli hata kaçınılmazdır. Özellikle, bizim ülkemiz gibi adalet sisteminde ve yargı organlarında birçok sorun olan ülkelerde bu hatalar daha da fazla ortaya çıkmaktadır. Adli hata sonucu verilen cezalar ise adaletsizliğe ve insanların mağduriyetine yol açmaktadır. Bu sebeple, verilen cezaların dönüş yolu açık olmalı ve verilen kararlar düzeltilebilmeli, hatta geri alınabilmelidir. Cezalardan ölüm cezaları bu özelliğin hiç olmadığı cezalardır. Dolayısıyla, gelişen ve ilerleyen çağımızda birçok ülkede yasaklanmış durumdadır. Bu bakımdan, sonuçları yönünden giderilmesi, düzeltilmesi geri alınması en mümkün ceza para cezalarıdır. Hapis cezaları da bu niteliğe sahip değildir. Her ne kadar, hükümlü, cezaevinden çıkartılarak özgürlüğüne kavuşturulsa ve haksız yere ceza evinde geçirdiği süre için tazminat ödense de cezaevinde geçen zamanı geri vermek mümkün olmadığı için bu özellik hapis cezalarında kısmen mümkündür diyebiliriz⁴⁶.

-Ceza suçla orantılı ve etkili olmalıdır. Ceza, türü ve miktarı itibariyle kendisinden beklenen amacı gerçekleştirecek nitelikte olmalıdır. Buna cezanın etkililiği denilmektedir. Bu anlamda ceza suç işleme eğilimi olanı caydırmalı, toplum açısından örnek temsil etmeli ve onları da suç işlemekten uzaklaştırmalıdır⁴⁷.

Suçlar arasında nitelik bakımından topluma verdiği zarar gibi birçok bakımdan farklar vardır. Cezanın da bu farklılıklara uygun olması, kısaca ceza ile suç arasında

⁴⁴ Haluk Çolak, (2001), *21. yy' a Girerken Cezaların İnfazı Sempozyumu*, (21-22 Ocak 2000), Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı, Ankara, s. 19.

⁴⁵ Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 503; Bakıcı, s. 926.

⁴⁶ Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 503 vd; Ayhan Önder, *Ceza Hukuku Dersleri*, İstanbul, 1992, s. 487; Erem- Danışman- Artuk, s. 697; Çınar, s. 18.

⁴⁷ Önder, *Ceza Hukuku Dersleri*, s. 486; Bakıcı, s. 930.

oran olması gerekmektedir. Bu, adaletin de bir gereğidir. Ağır suça ağır ceza, hafif suça hafif ceza verilmesi gerekmektedir⁴⁸.

Orantılı ceza ilkesi, 5237 sayılı TCK'nın 3. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; *“Suç işleyen kişi hakkında işlenen fiilin ağırlığıyla orantılı ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunur”*. Cezada orantılılık ilkesi, madde gerekçesinde şu şekilde belirtilmiştir: *“Suç işlenmesiyle bozulan toplum düzeninde adaletin sağlanması için suç işleyen kimseye uygulanacak ceza hukuku yaptırımlarının haklı ve ölçülü olması gerekir. Çünkü, ancak haklı ve suçun ağırlığıyla orantılı bir yaptırım ile suç işleyen kişinin bu fiilden pişmanlık duyması sağlanabilir ve yeniden topluma kazandırılması söz konusu olabilir. Yine bireylerin hukuka olan güvenlerinin pekişmesi ve cezanın caydırıcılık etkisinin doğru biçimde gösterilebilmesi için de ceza hukukunun temel ilkelerinden olan orantılılık ilkesine uymak gerekir”* şeklinde açıklanmıştır⁴⁹.

-Devlete mümkün olduğu kadar az yük getirmelidir. Somut olayda cezanın amacına ceza türlerinden herhangi birinin uygulanmasıyla ulaşılabilecekse, karar verme durumunda olan, hâkim veya savcı devlete en az yük getirecek olan yaptırımı seçmelidir. Bu açıdan, bazı hafif suçlarda ve bazı ekonomik suçlarda, devlete daha az masraflı olan para cezası türü tercih edilmelidir. Çünkü, hapis cezalarının devlete ve dolayısıyla topluma getirdiği masrafın çokluğu ve cezanın amaçlarından suçluyu ıslah etme açısından cezaevlerinin olumsuz tesirleri ortadadır⁵⁰.

Bu belirtilen nitelikler, iyi bir cezada bulunması gereken özelliklerdir. Ancak ülkemizde ve dünyada, bu özelliklerin tamamının herhangi bir ceza türünde var olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu nedenle, önemli olan kanun koyucunun ceza hukukuna ilişkin kanunlar koyarken ve düzenlemeler yaparken bu hususları göz önünde bulundurması ve hâkimlerin de, önlerine gelen somut olaylarda karar verirken bu hususlara dikkat etmesidir.

⁴⁸ Toroslu, s. 365.

⁴⁹ Özgenç, s. 84.

⁵⁰ Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 504; Önder, *Ceza Hukuku Dersleri*, s. 487; Akbulut, s. 301; Bakıcı, s. 931.

3. Cezanın Özellikleri

Ceza tehdidinin gerçekleştirilmesi, yani yaptırımların yerine getirilmesi aşamasında, cezanın, failin şahsına zararlı bir tepki olmasından kaynaklanan hukuki, kamusal, meşru ve zorunlu bazı sonuçlar ortaya çıkmaktadır⁵¹. Bunlar;

-Ceza, öncelikle, işlenmiş bir suçun somut varlığını gerektirmektedir. Öyleyse, buradan, suçsuz ceza olmaz ilkesi ortaya çıkmaktadır.

-Ceza, söz konusu bu suçla, bir isnadiyet yani bir nedensellik bağıntısı içindedir. Bu isnadiyet veya nedensellik bağıntısı hukuki bir nedensellik bağıntısıdır. Suç neden, ceza ise sonuçtur. Bu nedenle, ortada neden olarak bir suç yoksa, sonuç olarak bir cezanın olması mümkün değildir.

-Ceza, suçun karşıtı olarak ortaya çıkmaktadır. Gerçekten, suç topluma, yani devlete karşı kişinin bir fiili, ceza da suçluya karşı toplumun, yani devletin bir fiilidir. O nedenle, doğaldır ki, cezanın sonuçları suçun sonuçlarına karşıdır ve onları ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Burada, suça ait sonuçlar psikolojik ve toplumsal sonuçlar olduğundan, bir tepki olarak ceza, bu sonuçlara karşı olmakta ve onları gidermeyi amaçlamaktadır. Bundan ötürü, ceza, bu anlamda bir bastırmadır. Öyleyse, bastırıcı olmayan bir tepki ceza değildir.

-Ceza, haksızlık oluşturan fiilin niteliğine karşılık teşkil eden, ona eş nitelikte bir tepkidir. Suç zararlı bir fiildir; yani doğrudan doğruya veya dolaylı olarak zarar veya zarar tehlikesi veya sadece tehlike yaratmaktadır. Bu suça tepki olarak ceza, ona eş nitelikte bir tepkidir; zorunlu olarak, bir zarardan bazen de sadece bir zarar tehlikesinden, yani bir tehditten ibarettir. Başka bir ifade ile, suç nasıl bir kötülükse, zorunlu olarak, ceza da bir kötülüktür. Bu yüzden bir elem teşkil etmeyen, yani acı çektirici olmayan bir tepki ceza olamaz.

-Ceza, özü bakımından, yani kendisi, bir ödetmeden ibarettir. Ceza suçun meydana koyduğu kötülüğü takip eden bir kötülüktür, zorunlu olarak bir ödetmedir. Suçlu tarafından gerçekleştirilen haksız fiilin toplum, yani devlet tarafından suçluya ödettilmesidir. Öyleyse, ödetmesiz, ceza olmaz. Suç, haksız bir fiildir. Suça tepki olarak ceza, haklı bir fiildir. Bu nedenle adaletin gereklerine uygun bir ödetme olarak ceza, "ödetici adaletin" bir gereği olarak ortaya çıkmaktadır.

⁵¹ Hafizoğulları, *Genel Hükümler*, s. 416.

-Ceza, suçla orantılı bir fiildir. Ceza suçun yarattığı toplumsal kötülüğe uygun bir kötülük olmalıdır. Bu, cezanın suçla orantılı olması zorunluluğudur. Öyleyse, suçla orantılı olmayan bir tepki, ceza değil suçluya zulmetmek demektir.

4.Cezanın Amacı

a) Ceza Teorileri

Cezanın amacı ile ilgili birbiri ile çelişen iki ayrı anlayış vardır. Ceza, bir taraftan işlenmiş bir suçta yönelirken ve geçmişte kalan bir ihlalin karşılığını oluştururken, öte yandan, ileride işlenecek suçları da göz önünde bulundurur⁵².

Cezalandırmanın esasını ve amacını açıklamaya yönelik olarak ileri sürülen değişik görüşler ceza teorileri olarak adlandırılmaktadır. Ceza teorilerini üç grupta toplamak mümkündür. Bunlar; Mutlak Ceza Teorileri, Nispi Ceza Teorileri ve Uzlaştırıcı (Birleştirici) Ceza Teorileridir. Bugün öğretilde egemen olan, Uzlaştırıcı Teorilerdir.

(1) Mutlak Ceza Teorileri

Mutlak Ceza Teorilerine göre cezanın kendisi bir amaçtır ve bu yüzden sosyal bir amaca hizmet etmesi gerekmez. Cezanın amacı kötülük yapan kişiye yaptığı kötülüğü ödetmektir. Bu şekilde ceza adaleti de gerçekleştirmiş olur. Fiilin haksızlığı ve failin kusuru, aynı ölçüde bir kötülüğe başvurmak suretiyle telafi edilebilir⁵³. Mutlak ceza teorilerine göre, ceza geçmişe yöneliktir⁵⁴.

Ünlü filozoflar Kant ve Hegel tarafından kurulan mutlak ceza teorileri, “adalet” ve “kefaret” teorileri olarak da adlandırılmaktadır. Örneğin Kant'a göre, "ceza, asla başka bir hukuksal yararı korumak için basit bir araç değildir; cezaya, fail veya toplum için değil, aksine fail bir suç işlediği için hükmedilir". Cezanın belirli bir amacı olmayıp, sırf kendisi bir amaçtır. Bu amaç, suç nedeniyle topluma verilmiş olan zararın ödetilmesi ve kusurun kefaretidir⁵⁵.

Ödetme ile kastedilen, cezanın nedeni ve ölçüsünün fiilin haksızlığı ve failin kusuruna yönelik olmasıdır. Cezanın takdirinde bu iki unsuru; haksızlık ve kusur

⁵² Öztürk-Erdem, s. 280.

⁵³ Öztürk-Erdem, s. 280.

⁵⁴ Erem- Danışman- Artuk, s. 684; Nur Centel, “*Cezanın Amacı ve Belirlenmesi*”, Turhan Tufan Yüce'ye Armağan, İzmir, 2001, s. 338.

⁵⁵ Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 498.

ölçülerini dikkate almak gerekir. Bu ölçüler mutlak ceza teorilerini, oranlılık ve bunun ceza hukukundaki görünümü olan kusur ilkesi ile bağdaştırmaktadır. Böylece ödetici ceza anlayışı, hukuk devletinin ilkelerinden ölçülülük ilkesinin gereği olarak cezanın sınırlandırılmasını karşımıza çıkarmaktadır⁵⁶.

Öte yandan ödetme ihtiyacı, sosyo psikolojik bir ihtiyaçtır. Devlet bu ihtiyacı hukuk devleti anlayışına uygun biçimde kurumsallaştırarak karşılamak zorundadır. Bu devletin en önemli görevlerinden biridir. Aksi halde linç adaleti bu ihtiyacı karşılamaya kalkışır⁵⁷.

Ödetme “Göze göz, dişe diş” anlayışının uzantısıdır ve kötülük yapanın bunun karşılığı olarak kötülük görmesi, suç işleyenin işlediği suçun cezasını çekmesi düşüncesine dayanmaktadır⁵⁸. Cezada bunun dışında bir amaç beklenmez. Ceza bu ödetmenin dışında başka bir amaca ulaşmak için aracılık etmez. Ceza ile suçlu kusurunun bedeli olarak topluma vermiş olduğu zararı ödemektedir. Bu teorilerin esasını kusur ilkesi oluşturur ve cezanın kusurla orantılı olarak verilmesi gerekir⁵⁹.

Kefaret, suçlunun cezasını çekmek suretiyle toplumla arasındaki hesabın kapatılması anlamını taşımakta olup, cezaya sırf ahlaki açıdan bakmaktadır. Kefaretle birlikte ele alınabilecek olan, cezanın ölç almak suretiyle ödetme düşüncesi de, suçla bozulan ahlaki dengeyi yerine getirmeyi amaçlamakla birlikte; burada önemli olan, suçlunun ahlaki yönden temizlenmesi değil; suçların önlenmesi olmaktadır⁶⁰.

Cezanın kefaret teşkil edici niteliğinin insanların temel duygularından kaynaklandığı, saldırganlara karşı toplumun nefretini yansıtacak ağırlıkta yaptırımlar sağlanmadığı takdirde, insanların hukuk kurallarını hiçe sayarak kendi haklarını arayacakları, adaleti kendi elleriyle gerçekleştirmeye kalkacakları ve suçluları cezalandırmak isteyecekleri belirtilmiştir. Bu açıdan insanların kefaret ve adalet isteklerini karşılamadaki yetersizlik, toplumda kargaşaya neden olabilir⁶¹.

⁵⁶ Öztürk- Erdem, s. 280.

⁵⁷ Öztürk- Erdem, s. 280.

⁵⁸ Soyaslan, *Genel Hükümler*, s. 48.

⁵⁹ Centel, “*Cezanın Amacı ve Belirlenmesi*”, s. 338.

⁶⁰ Feyyaz Gölcüklü, *Türk Ceza Sistemi Hürriyeti Bağlayıcı Cezalar*, Ankara 1966, s. 13 vd.

⁶¹ Ahmet Caner Yenidünya, *Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Şartla Salıverme*, İstanbul, 2002, s. 81.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, bu teorilerin genel felsefesine göre ceza, toplumun maruz kaldığı zarara karşı bir ödetme yani kötülüğün kötülükle ödetilmesidir. Bunun dışında cezanın toplum barışını sağlama, suç işlememiş bireyleri suçtan caydırma veya suçluları rehabilite etme gibi hedefleri yoktur.

Bununla birlikte mutlak ceza teorileri eleştirilmiştir ve denilmektedir ki, ceza hukukunun görevi yalnızca adaleti gerçekleştirmek değil, tam tersine insanların barış ve huzur içinde bir arada yaşayabilmeleri için hukuksal değerleri korumaktır. Bu bakımdan toplumun korunması amacı olmadan sadece adaleti gerçekleştirmek düşüncesiyle suçlunun cezalandırılması büyük haksızlık oluşturacaktır⁶². Cezanın amacı bu bakımdan sadece failin kusurunun karşılığı olarak cezalandırılması olmayıp, toplumu gelecekte işlenecek suçlara karşı korumaktır⁶³.

(2) Nispi Ceza Teorileri

Mutlak ceza teorilerinin karşıtı olan bu düşünceye göre, cezanın amacı geleceğe yöneliktir. Cezanın amacı faili gelecekteki suçlardan korumaktır⁶⁴. Mutlak teorilerde cezanın kendisi amaçken ve onun uygulanması dışında bir başka amaç aranmazken; nispi ceza teorilerinde cezanın uygulanması ile farklı amaçlar hedeflenmiş ve cezanın hiçbir zaman tek başına amaç olamayacağı ileri sürülmüştür⁶⁵. Nispi Ceza teorilerinin kurucuları ünlü felsefeciler Beccaria ve Bentham bu teorileri faydacı ceza teorisi olarak adlandırmışlardır.

Nispi ceza teorileri, cezanın amacını ileride işlenecek suçları önlemek olarak açıklamaktadırlar. Cezanın önleyici etkisini açıklarken bu etkinin kimin açısından olduğu konusunda ikiye ayrılmaktadırlar. Nispi teorilere göre eğer önleyici etki, toplumun geneli açısından ortaya çıkıyorsa, genel önlemeden, failin başka suçları işlemekten alıkonulması olarak ortaya çıkıyorsa, özel yani bireysel önlemeden söz edilir⁶⁶.

Genel önlemede, toplumun, suç işleyenlerin cezalandırılmasını gözlemleyerek, suçların karşılığı olarak verilen cezaların bedelinin suçların getirdiği faydalardan

⁶² Yenidünya, *Şartla Salıverme*, s. 82; Öztürk- Erdem, s. 281.

⁶³ Öztürk- Erdem, s. 281.

⁶⁴ Erem- Danışman- Artuk, s. 687; Centel, “*Cezanın Amacı ve Belirlenmesi*”, s. 340; Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 500.

⁶⁵ Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 500.

⁶⁶ Öztürk- Erdem, s. 281.

daha fazla olduğu sonucuna ulaşmaları ve suç işlemekten vazgeçmeleri söz konusudur⁶⁷.

Cezalarda kanunilik ilkesi gereğince kanunlarda suçlar ve cezalar belirtilmiştir, böylece hangi fiillerin suç olduğu, suçların ne kadar cezayı gerektirdiği ve cezanın nasıl çektirildiğini öğrenen ve gören bireyler suç işlemekten kaçınır.

Bu anlamda ceza insanları; ya korkutmak (negatif genel önleme) ya da hukuk bilincini artırmak (pozitif genel önleme) suretiyle hukuka uygun davranışta bulunmaya sevk eder. Ceza yoluyla korkutma, kanunda cezaya yer verilmesi, somut olayda cezaya hükmedilmesi ve hükmedilen cezanın infaz edilmesiyle gerçekleştirilir⁶⁸.

Özel önleme, bireysel olarak faile etki etmek suretiyle onun ileride suç işlemesini önlemek anlamına gelir. Ceza yoluyla özel önleme üç şekilde gerçekleştirilir: (1) korkutucu olarak (suçluyu cezanın şiddetiyle korkutarak), (2) iyileştirici olarak (suçluyu belirli bir rehabilitasyona tabi tutarak ıslah etmek ve yeniden topluma kazandırmak), (3) toplumu faile karşı koruyucu olarak (suçluyu tecrit ederek toplumu ondan korumak)⁶⁹.

Özel önleme teorileri, 18. yüzyıla kadar kabul görmüş ve 19. yüzyılda Marburg programı ile (1882) Franz von Liszt tarafından yeniden keşfedilmiştir. Özel önleme teorileri, ceza hukukunun bugün kazandığı anlayışa ve faili ıslah ederek topluma yeniden kazandırma düşüncesine uygundur. Bu teoriler özellikle "ceza" teorisi olarak kendi kendisini inkar ettiği yönünde eleştirilmiştir. Bu anlayışa göre ceza yerine salt önleyici nitelikte güvenlik tedbirlerinin uygulanması gerekir. Bu anlayışın somut olaylarda yol açacağı sakınca şudur: Özel önleme teorileri cezanın nedeni ve ölçüsü olarak failin tehlikeliliğini esas aldığı için, bir yandan faili aşırı müdahalelere karşı koruyan ölçülülük ilkesine aykırıdır; diğer yandan yeniden işleme tehlikesi olmayan ağır suçların faillerinin cezasız kalması anlamına gelir⁷⁰.

⁶⁷ Yusuf Aktaş, *Tahrir, Teşebbüs ve Cezanın Kurulması*, Ankara, 1976, s. 180.

⁶⁸ Yenidünya, *Şartla Salıverme*, s. 83-84; Öztürk-Erdem, s. 281- 282.

⁶⁹ Öztürk-Erdem, s. 281.

⁷⁰ Öztürk-Erdem, s. 281.

Nispi ceza teorileri de çeşitli yönlerden eleştirilmiş olup, bunların önemlilerini şu şekilde sıralamak mümkündür⁷¹.

1. Mutlak teorilerde olduğu gibi, özel önleme teorisi de Devletin ceza verme gücünün sınırının belirlenmesinde yetersiz kalmaktadır. Devlet genel önleme düşüncesiyle kusur sınırını aşan cezalar öngörmekte iken özel önleme görüşü kişiyi daha fazla devlet müdahalesine maruz bırakmaktadır.

2. Özel önleme görüşüne göre suçlunun çeşitli nedenlerle ıslahına gerek duyulmuyorsa, suçluya ceza verilmemesi gerekir; suçun niteliği ağır bile olsa durum böyledir. Dolayısıyla özel önleme teorisinde suçluya hangi hallerde ceza verilmesi gerektiğinin sınırı belirlenmemiştir.

3. Cezanın özel önleme fonksiyonu, cezanın amaçlarını açıklamada kullanılabilir ancak tek başına cezanın haklılık nedenini ortaya koyamaz.

(3) Uzlaştırıcı (Birleştirici) Ceza Teorileri

Mutlak ve nispi ceza teorileri tek başlarına ele alındığında tatmin edici bir sonuca ulaşılamamaktadır. Bu bakımdan yapılan eleştiriler nazara alınarak hukukçular ve felsefeciler bu iki teoriyi birleştirme gayretine girmişlerdir⁷².

Uzlaşmacı teoriler, cezanın saptanmasında kusurun belirleyici olmasını ve genel ve özel önlemenin amaçlarını göz önünde bulundurarak mutlak ve nispi teorileri uzlaştırmayı amaç edinmişlerdir. Bize göre de, cezanın amacını uzlaştırıcı teorilerle açıklamak daha uygun olacaktır⁷³.

Ödetici ceza, genel ve özel önleme açısından en etkili olan cezadır. Çünkü hukuk düzeninin korunmasını ve hukuk bilincinin gerçekleşmesini ancak kusurun karşılığı olan adil bir ceza sağlayabilir. Sadece kusuru esas alan bir ceza, hükümlü açısından özel önleme etkisine sahip olan cezadır. Böylece cezanın ödetici niteliği, toplumun korunması açısından uygun bir araca dönüşmüş olur⁷⁴.

⁷¹ Ayhan Önder, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, C. III, İstanbul, 1989, s. 13.

⁷² Yenidünya, *Şartla Salıverme*, s. 89; Önder, C. III, s. 14.

⁷³ Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 501.

⁷⁴ Öztürk-Erdem, s. 282.

Cezanın gerçek amacı, suçların önlenmesidir ve bu amaç ancak adaletin sınırları içinde kalmak suretiyle gerçekleştirilebilir. Bu yüzden ceza, kusur ile sınırlı kalmak zorundadır. Genel veya özel önleme düşüncesiyle bu sınır aşılamaz⁷⁵.

Bugünkü haliyle bizim ceza kanunumuzda da birleştirici bir amacın izlendiğini söylemek mümkündür.

c) Türk Ceza Hukuku Açısından Cezanın Amacı

765 sayılı TCK'da cezanın amacına ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamaktaydı. 5237 sayılı TCK'da da cezanın amacına ilişkin bir düzenleme yer almamakla birlikte; TCK'nın 1. maddesinde "ceza kanununun amacı" başlığı altında şöyle bir düzenlemeye yer verilmiştir. "*Ceza Kanununun amacı; kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir. Kanunda, bu amacın gerçekleştirilmesi için ceza sorumluluğunun temel esasları ile suçlar, ceza ve güvenlik tedbirlerinin türleri düzenlenmiştir*".

Bu düzenlemede suçun işlenmesini önlemek gayesine yer verilerek özel ve genel önlemeye işaret edilmiştir⁷⁶.

Bu hükümde cezanın bir ödetme olduğu, bir kefarete olduğu ve ıslah edici amacının olduğu belirtilmemiş ise de Türk Ceza Kanunu bir bütün olarak değerlendirildiğinde bu amaçların var olduğunu söyleyebiliriz⁷⁷.

TCK'nın 3. maddesinde "Adalet ve kanun önünde eşitlik ilkesi" başlığı altında "*Suç işleyen kişi hakkında işlenen fiilin ağırlığıyla orantılı ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunur*" denilmektedir. Aynı maddenin ikinci fıkrası ise eşitlik ilkesini düzenlemiştir. Cezanın belirlenmesini düzenleyen 61. maddede, yargıca cezayı belirlemede değerlendirme yapma yetki ve olanağı verilmiştir. Bu düzenlemeler ışığında TCK'da fiilin ağırlığıyla orantılı ceza düşüncesinin esas alındığı ve burada kusurun ağırlığının ceza tayininde belirleyici kıstas olduğu söylenebilir⁷⁸.

⁷⁵ Öztürk-Erdem, s. 282.

⁷⁶ Artuk-Gökçen-Yenidünya, *Genel Hükümler*, s. 833.

⁷⁷ Sururi Aktaş, "*Cezalandırmanın Amacı Üzerine*", *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.8, Sy. 1-2, 2009, s.1.

⁷⁸ Artuk-Gökçen-Yenidünya, *Genel Hükümler*, s. 833.

Anayasanın 38. maddesinde, cezanın şahsiliğine yer verilmiş, ancak cezanın amacı konusunda suskun kalınmıştır.

5275 sayılı CGTİHK'nın 3. maddesinde, "İnfazda temel amaç" madde başlığı altında, "Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazı ile ulaşılmak istenilen temel amaç, öncelikle genel ve özel önlemeyi sağlamak, bu maksatla hükümlünün yeniden suç işlemesini engelleyici etkenleri güçlendirmek, toplumu suça karşı korumak, hükümlünün; yeniden sosyalleşmesini teşvik etmek, üretken ve kanunlara, nizamla ve toplumsal kurallara saygılı, sorumluluk taşıyan bir yaşam biçimine uyumunu kolaylaştırmaktır" denilerek infazın birçok amacı yanında, pek de belirgin olmayan bir biçimde suçlunun ıslahı, yeniden eğitilmesi amacına yer vermiştir⁷⁹.

5. Cezaların Çeşitleri

a) Genel olarak

Tüm hukuk düzeni toplumsal hayatın sağlıklı bir şekilde sürdürülmesini himaye altına almıştır. Bu himaye hukuki bir himayedir. Buna toplumsal yaşamın hukukun vasıta kılınarak himaye edilmesi de diyebiliriz. Ceza hukuku düzeni de kendine özgü normlar, yükümlülükler, haklar ve ödevlerle toplumsal yaşamı himaye etmektedir⁸⁰.

Cezanın, devlet tarafından uygulanan zorunlu, adil ve meşru bir yaptırım olduğu tartışmasızdır. Devlet ve hukuk düzeninin korunup sürdürülmesi, sağlıklı bir toplum yaşamının devamı için cezalandırma vazgeçilmez bir yoldur⁸¹.

Günümüzde cezalar, toplumların hukuk sistemleri, gelişmişlik düzeyleri, ekonomik ve kültür yapıları ve çeşitli sebeplerle farklılıklar göstermektedir. Cezalar yöneldikleri değerlere ve hukuki niteliklerine göre çeşitle ayrımlara tabi tutulmaktadır.

-Cezalar yöneldikleri değerler bakımından yaşama hakkına, malvarlığına ve şerefe(onura) yönelik cezalar olarak ayrıma tabi tutulmuşlardır⁸².

⁷⁹ Artuk-Gökçen-Yenidünya, *Genel Hükümler*, s. 833.

⁸⁰ Hafizoğulları, *Genel hükümler*, s. 409.

⁸¹ Önder II-III, s. 513-514; Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 473-474; Çınar, s. 10.

⁸² Mehmet Emin Artuk- Ahmet Gökçen- A. Caner Yenidünya, *Ceza Hukuku Genel Hükümler II (Yaptırım Hukuku)*, 1. bs., Ankara, 2003, s. 35.

İnsanın en temel haklarından biri olan ve uluslararası belgelerle ve anayasalarla koruma altına alınan yaşam hakkına yönelik cezalar ölüm cezalarıdır. Günümüzde ölüm cezalarının aleyhine güçlü bir akım vardır. Bu nedenle ölüm cezasına yer veren az sayıda ülke kalmıştır. Bu gelişime uygun olarak 03.08.2002 tarih ve 4771 sayılı Kanun ile, 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda idam cezaları savaş ve çok yakın savaş tehdidi hallerinde işlenmiş suçlar hariç olmak üzere, müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülmüştür. 5237 sayılı TCK ölüm cezasına yer vermemiştir.

Hürriyete yönelik cezalar hapis cezalarıdır. Hapis cezası suçlunun, devamlı ya da geçici olarak özgürlüğünden yoksun bırakılmasıdır. İşlenen suçun karşılığı olarak çoğunlukla uygulanan temel ceza türüdür. Hapis cezaları süreli veya süresiz (müebbet) olabilmektedir.

Etkilerini malvarlığı üzerinde gösteren ceza türü para cezalarıdır. Türk ceza hukukunda bu yaptırım türüne de yer verilmiş ve adil para cezası şeklinde adlandırılmıştır.

Diğer bir ceza türü, kişinin onuruna yönelik cezalarıdır. Mahkumiyet hükmünün yayımlanması gibi cezalar bu türdendir. İyi bir cezada bulunması gereken niteliklere aykırı düştüğünden, bu tür cezalara yaptırım olarak yer verilmesi doktrinde haklı olarak eleştirilmektedir⁸³. Bu tür cezalara TCK'nın genel hükümler kısmında cezalar başlığı altında yer verilmemiştir. Ancak bu ceza türüne istisnai olarak kanunun özel hükümler kısmında İftira suçuna ilişkin 267. maddenin 9. fıkrasında yer verildiğini görmekteyiz. Bu maddeye göre, *"basın ve yayın yoluyla işlenen iftira suçundan dolayı verilen mahkumiyet kararı, aynı veya eşdeğerde basın ve yayın organıyla ilan olunur. İlan masrafı, hükümlüden tahsil edilir"*.

-Cezalar, hukuki niteliklerinden hareketle öncelikle, "asli ceza" ve "ek ceza" şeklinde bir ayrıma tabi tutulabilmektedir. Asli ceza, yasada doğrudan doğruya suçun karşılığı olarak düzenlenen cezadır, asli cezaya yasa ile veya hakim takdirine göre eklenen ceza ise ek ceza olarak adlandırılmaktadır. 5237 sayılı TCK 'da asli ceza ek ceza ayrımı kaldırılmıştır⁸⁴.

⁸³ Centel- Zafer- Çakmut, s. 557.

⁸⁴ Artuk-Gökçen-Yenidünya, *Yaptırım Hukuku*, s. 36.

b) Türk Ceza Kanunu'ndaki Sınıflandırma

TCK' nın 45. maddesine göre, "*suç karşılığında uygulanan yaptırım olarak cezalar, hapis ve adli para cezalarıdır*". Böylelikle kanunda suç karşılığı özgürlüğü bağlayıcı ceza türü olarak hapis cezasına, malvarlığı değerlerine yönelik ceza türü olarak da adli para cezasına yer verilmiştir.

Ceza Kanunumuzda bir suç karşılığında ceza olarak; sadece hapis veya adli para cezası, adli para cezası hapis cezasına seçenek olarak ve her iki cezanın birlikte uygulanması düzenlenmiştir.

(1) Hürriyeti Bağlayıcı Cezalar

(a) Kavram ve Hukuki Niteliği

Genel anlamda ceza denilince, ilk olarak akla hükümlünün bir yere kapatılması suretiyle hürriyetinin kısıtlandığı cezalar yani hapis cezaları gelir. Hapis cezası (özgürlüğü bağlayıcı ceza), kişinin özgürlüğünün kısıtlanması suretiyle yerine getirilen cezadır. Hapis cezalarının, toplumun hukuka güveninin yenilenmesini sağladığı ve uygun eğitim programlarının uygulanmasıyla suçlunun ıslahına olanak tanıdığı düşünülür⁸⁵.

Kişinin özgürlüğü yaşama hakkından sonra sahip olduğu en temel değerdir. Hapis cezası kişinin sahip olduğu bu özgürlüğü ortadan kaldırmaktadır. Bu ceza ile kişi çeşitli yoksunluklar içerisine girmekte, böylece cezada ödetme amacının gerçekleşmesine olanak sağlanmaktadır. Öte yandan, suç işleme eğiliminde olanlar bakımından ibret oluşturarak caydırma işlevi görmektedir. Ayrıca çeşitli iyileştirme çalışmalarıyla suçlunun yeniden topluma kazandırılmasına elverişlidir. Bütün bu nedenlerle hapis cezasının, cezadan beklenen amacın gerçekleşmesinde en uygun ceza türü olduğu söylenebilir⁸⁶.

⁸⁵ Centel- Zafer -Çakmut, s. 571, Çınar, s. 24.

⁸⁶ Artuk-Gökçen-Yenidünya, *Yaptırım Hukuku*, s. 86-87.

(b) Hapis Cezasının Tarihi Gelişimi

Eski hukuk düzenlerinde de işlenmiş bir suç nedeniyle ceza olarak kişinin özgürlüğünden yoksun bırakılması düşüncesi vardı. Bununla birlikte ölüm cezası, bedene yönelik cezalar ve para cezaları ile karşılaştırıldığında hürriyeti bağlayıcı cezalara daha az rastlanmaktadır⁸⁷.

Tarihi süreç içerisinde cezaların gelişimi genel olarak şu şekilde olmuştur: Gönüllü sürgünlük, suçlunun toplumdan kovulması veya mağdura teslimi, kısas ve uyuşma (diyet) ve bu kurumlardan sonra hapis cezasına geçilmiştir⁸⁸.

Hürriyeti bağlayıcı cezaların tarihçesi ise cezaevlerinin tarihçesi ile paralel olmuştur⁸⁹. Çünkü hürriyeti bağlayıcı cezanın uygulanması için suçluların özgürlüklerinden alıkonacakları, lojistik olanakların yeterli düzeyde olduğu cezaevlerine ihtiyaç vardır.

İlk çağlarda hapishaneler hapis cezalarının infaz edildiği bir kurum olmaktan çok suçlunun yargılanmasına ve verilecek cezanın infazına kadar tutulduğu yerler olarak kullanılmıştır⁹⁰.

Cezaevlerinin dolayısıyla hapis cezalarının gelişimini üç dönemde inceleyebiliriz. Birinci dönem Amsterdam hapishanelerinin ortaya çıkması ki 16. yüzyılın sonlarından Fransız İhtilaline kadar devam eder. İkinci dönem Aydınlanma çağından Birinci Dünya Savaşı'na kadar devam eden dönemdir. Üçüncü dönem ise ceza infaz kurumlarının açıldığı ve hükümlülere muamelede asgari standartların hukuken gerçekleştirildiği dönemdir⁹¹.

Bugünkü anlamda hükümlüyü topluma yeniden kazandırma yani ıslah amacına dayalı ve belirli bir hukuksal düzene bağlanmış ilk infaz kurumu 1595 yılında Hollanda'nın Amsterdam kentinde kurulmuştur⁹². Amsterdam cezaevleri, Kıta Avrupa'sının ilk modern cezaevleri olmuştur. Amsterdam cezaevlerinin

⁸⁷ Öztürk- Erdem, s. 284.

⁸⁸ Sulhi Dönmezer- Sahir Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısım*, C. I, İstanbul, 1997, no. 57 vd.

⁸⁹ Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 511.

⁹⁰ Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 512; Dönmezer- Erman, C. II, s. 622; Artuk- Gökçen- Yenidünya, *Genel hükümler*, s. 839.

⁹¹ Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 513; Timur Demirbaş, *İnfaz Hukuku*, Ankara, 2003, s. 94-95.

⁹² Öztürk-Erdem, s. 285.

kurulmasındaki ana düşünce, işlenen fiilin cezalandırılması yani suçluya ödettirilmesi değil, suçlunun yeniden sosyalleştirilmesi ve iyileştirilmesidir. 16yy. da Amsterdam cezaevleri ile ortaya çıkan bu düşünceler 17. yy.da Avrupa'yı da etkisi altına almıştır⁹³. Kısa süre sonra Amsterdam'la sıkı ticari ve politik ilişki içerisinde olan Almanya'nın batısında Hollanda örneğine dayalı infaz kurumları meydana getirilmiştir⁹⁴.

Bununla birlikte, Amsterdam cezaevleri Hollanda dışındaki ülkelerde fazla ilgi görmemiş, hatta orada da 30 Yıl Savaşlarının etkisi ve Avrupa'nın yoksullaşması ile birlikte zamanla bir geriye gidiş olduğu anlaşılmıştır⁹⁵. Bu dönemde İngiliz yazar John Howard, 12 yıl boyunca Avrupa'nın birçok ülkesinde infaz kurumlarını bizzat ziyaret etmiş, infaz kurumlarının insanlık dışı durumu hakkında ayrıntılı bilgiler vermiş ve cezaevlerinin o zamanki halini eleştirmiştir. John Howard yaptığı bu çalışma sonucunda cezanın insan onuruna uygun şekilde infaz edilmesi ile ilgili bugünkü anlamda infaz sisteminin başlangıcı sayılabilecek önemli fikirler ortaya koymuştur⁹⁶.

Howard insan onuruna yakışır bir infaz rejimi için dört temel ilke belirlemiştir: Güvenilir ve sağlık koşullarına elverişli bir bina, düzenli ve sistemli denetim, mahkumlara mali yükümlülük yüklenmemesi ve reformcu bir rejim⁹⁷.

Aydınlanma düşüncesinin etkisiyle 18. yy.ın ikinci yarısında Avrupa'da Ortaçağın bedene yönelik cezaları ile ölüm cezalarının yerini, en azından basit ve orta düzeydeki suçlar açısından zaman içerisinde özgürlüğü bağlayıcı cezalar almış ve suç politikası bu yönde değişmiştir⁹⁸.

Aklın ön plana çıkması, teokratik önyargıların azalması, insan ilişkilerinde temel değer olarak insancılık ve hoşgörünün yerleşmesi, refahın giderek yükselmesi şeklinde ortaya çıkan gelişmeler Aydınlanma dönemi ceza hukukunda önemli değişikliklere sebep olmuş ve bu dönem filozoflarının ceza sisteminin yeniden oluşturulmasına yönelik talepleri ile birlikte özgürlüğü bağlayıcı cezalar, yaptırım

⁹³ Demirbaş, *İnfaz Hukuku*, s. 95.

⁹⁴ Öztürk-Erdem, s. 285.

⁹⁵ Öztürk-Erdem, s. 285.

⁹⁶ Öztürk-Erdem, s. 285; Demirbaş, *İnfaz Hukuku*, s. 103.

⁹⁷ Faruk Erem, *Adalet Psikolojisi*, 8. bs., Ankara, 1987, s. 406.

⁹⁸ Öztürk-Erdem, s. 285.

sisteminin odak noktası haline gelmiştir. Ancak bütün bu çabalar cezaevlerindeki hükümlülerin insan onuruna yaraşır şartlarda yaşamalarını ve topluma yeniden kazandırılmaları anlamında iyileştirilmeleri ve ıslah edilmelerini sağlamamıştır⁹⁹.

Cezaevlerinin iyileştirilmesi ancak, 20. yy.ın ikinci yarısında uluslararası reform hareketlerinin ortaya çıkışı ile mümkün olmuştur. Bu uluslararası hareketlerden önemlileri Birleşmiş Milletlerce 1955'te Cenevre'de düzenlenen "Suçların Önlenmesi ve Hükümlülere Muamele" konulu Kongrede alınan "Hükümlülere Muamelede Asgari Esaslar" ve "İnfaz Kurumu Açma" tavsiyeleridir. Bu tavsiyeler infaz hukukundaki iyileştirme hareketlerine ivme kazandırmıştır. Bunun sonucu olarak da 31 Temmuz 1957'de Birleşmiş Milletlerce "Hükümlülere Muamelede Uygulanacak Asgari Standart Kurallar" kabul edilmiştir¹⁰⁰.

(c) Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların Leh ve Aleyhindeki Görüşler

(i) Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların Lehindeki Görüşler

Cezanın uygulanmasıyla sağlanmak istenen amaçlara (korkutma, toplumsal barış ve toplumu koruma, ıslah, ödetme vb) en çok hizmet eden yaptırımın hapis cezası olduğu belirtilmiştir. Hapis cezasında cezanın acı ve ızdırap verici niteliği daha bariz ortaya çıkmaktadır. Nitekim hükümlü bu yaptırımın infazı sırasında özgürlüğünden olmakta, yaşama alanı kısıtlanmakta ve bu alan içinde yaşamaya zorlanmakta, ailesinden akraba ve dostlarından ayrılmakta, en temel ihtiyaçlarını giderirken bile zorluklarla karşılaşmaktadır¹⁰¹. Bu sebeplerle günümüzde halihazırda toplum düzenini bozan veya bozulma tehlikesi altında bırakan, bu itibarla suç kabul edilen fiilleri işleyen failler hakkında uygulanabilecek en etkili cezanın hapis cezası olduğu kabul edilmektedir¹⁰².

Hapis cezası, hükümlülerin cezalarının infazı sırasında ıslah rejiminin uygulanması için uygun ortamı sağlar. Çünkü hükümlüler cezaevi görevlilerinin denetimi ve gözetimi altında yaşamaktadırlar. Bu da cezanın hükümlü üzerindeki etkilerinin yakından görülmesini böylece hükümlünün kişiliğine en uygun rehabilite

⁹⁹ Öztürk-Erdem, s. 285-286.

¹⁰⁰ Demirbaş, *İnfaz Hukuku*, s. 126.

¹⁰¹ İçel- Akıncı- Özgenç-Sözüer- Mahmutoğlu-Ünver, s. 63.

¹⁰² Ersan Şen, *Yeni Türk Ceza Kanunu Yorumu*, C. I, İstanbul, Nisan 2006, s. 148.

yöntemlerinin uygulanması ve hükümlünün sosyalleşmesi sağlanabilir. Bu açıdan hapis cezası, hem hükmedilirken hem de infaz aşamasında cezanın bireyselleştirilmesine olanak tanır¹⁰³.

Hapis cezalarının infazıyla, mağdurun öç alma duygusu tatmin edilmiş, böylece toplumda kargaşanın önüne geçilmiş olur. Yine tehlike oluşturan suçlunun özel bir yere kapatılması ile cezanın amaçlarından olan toplumun korunması ve suçsuz vatandaşların himaye edilmesine katkı sağlamış olur.

Hapis cezalarının infazı ile insanlar kanunlarla konan kuralların uygulandığını ve kurallara uymamanın cezasının ağır sonuçlar getirdiğini görecekler ve kurallara uymakta daha hassas davranacaklardır, böylece toplumsal barış sağlanmış olacaktır.

(ii) Hapis Cezasının Aleyhindeki Görüşler

Hapis cezasının aleyhindeki düşünceler daha çok, hükümlünün özgürlüğünün sınırlandırılmasından kaynaklanan sakıncalar üzerinde yoğunlaşmıştır¹⁰⁴.

Uzun süreli hapis cezalarının infazı ile uzun süre toplumdan soyutlanan hükümlünün ıslah olması ve sosyalleşmesi bir yana, özgürlüğü elinden alınan hükümlü yaşadığı acı ve ızdırap ile tekrar özgür hayata ve topluma adapte olmakta zorlanmaktadır¹⁰⁵. Toplumun da uzun süre cezaevinde kalan ve daha sonra özgürlüğüne kavuşan suçluya bakışı sıcak olmadığı gibi, onu dışlamakta ve tekrar sosyalleşmesine olumsuz yönde katkı sağlamakta, hatta onun tekrar suça itilmesine istemeden yol açmaktadır.

Hatta cezaevleri oraya giren suçluların değişik suçlar öğrenmelerine uygun ortamı sağlamakta, hükümlülere iyileştirmediği gibi daha kötü biri olmasına neden olmaktadır¹⁰⁶.

Cezasının infazı tamamlanıp özgürlüğüne kavuşan hükümlüler cezaevindeki deneyimleri ve toplumun olumsuz bakışının birleşmesiyle, yeni suçlar işleyip çoğu zaman tekrar hapis cezası ile cezalandırılmaktadırlar. Örneğin cezaevlerindeki doluluk sebebiyle yapılan genel af sonrası boşalan cezaevlerinin kısa süre sonra

¹⁰³ Artuk-Gökçen- Yenidünya, *Genel Hükümler*, s. 856.

¹⁰⁴ İcel-Akıncı-Özgenç-Sözüer- Mahmutoğlu-Ünver, s. 64.

¹⁰⁵ İcel- Akıncı- Özgenç- Sözüer- Mahmutoğlu- Ünver, s. 64.

¹⁰⁶ Artuk-Gökçen-Yenidünya, *Genel Hükümler*, s. 857.

büyük oranda tekrar dolduğu, yani cezaevinden salıverilen suçluların tekrar yeni suçlar işleyerek cezaevine döndükleri görülmektedir.

İyi bir cezada bulunması gereken niteliklerden adli hata halinde geri düzeltilebilme hapis cezalarında mümkün değildir. Çünkü kişiye haksız yere cezaevinde geçirdiği süre geri verilemeyeceği gibi orada çektiği acı ve ızdırıp da ortadan kaldırılamaz. Her ne kadar bu gibi durumlarda kişiye belirli bir tazminat ödense de bu yapılan hatayı düzeltmeye yetmez¹⁰⁷.

Hapis cezalarından kısa süreli hapis cezası açısından da bu tür cezaların toplum ve suçlular üzerinde korkutucu etkisi olmadığı gibi suçluyu ıslah etmediği de anlaşılmıştır¹⁰⁸.

Hürriyeti bağlayıcı cezalara yönelik yukarıda yapılan bu eleştiriler dikkate alındığında, hapis cezalarının olumsuz yönlerini düzeltmesi iki önemli vasıta ile mümkün olabilir. Bunlar; 1) tahliye öncesi tretman, 2) infaz sonrası yardım (patronaj)dır¹⁰⁹.

Tahliye öncesi tretman, halen ceza infaz kurumunda bulunan hükümlülerin serbest bırakıldıktan sonra yaşayacakları özgür hayata hazırlanmalarına yönelik yardım ve tedbirleri kapsar. Örneğin eğitim programlarının uygulanması (CGTİHK. m.75), gönüllü kişi ve kuruluşlar ile resmi kurumlarla işbirliği yapılarak hükümlünün salıverildiğinde iş bulmasının veya kendi işini kurmasının sağlanması (CGTİHK. m.91), şartla salı verilmelerine bir ay kalmış hükümlülere "olağan yaşantılarına döndüklerinde uyum sorunu ile karşılaşmamaları ve iş bulma olanakları sağlanmak üzere" çalışma günleri içinde sekiz saate kadar izin verilmesi (CGTİHK. m.96)¹¹⁰.

Patronaj ya da diğer bir anlatımla infaz sonrası yardım ise, salıverilen hükümlülerin toplum hayatına katılmalarını sağlamak maksadıyla yapılan her türlü faaliyeti ifade eder. Gerçekten hapisten çıkan ve tekrar özgürlüğüne kavuşan mahkumun tekrar suç işlemeye itilmemesi için toplumdan soyutlanmaması, sosyal hayattan koparılmaması ve kendi haline bırakılmaması ile mümkündür. Patronaja

¹⁰⁷ Süheyl Donay, *Para Cezaları*, İstanbul, 1972, s. 46.

¹⁰⁸ Artuk-Gökçen-Yenidünya, *Genel Hükümler*, s. 858.

¹⁰⁹ Feyyaz Gölcüklü, *Türk Ceza Sistemi (Hürriyeti Bağlayıcı Cezalar)*, Ankara, 1966, s.,158 vd.

¹¹⁰ Artuk-Gökçen-Yenidünya, *Genel Hükümler*, s. 858.

yönelik uygulamalar arasında hükümlüye iş bulunması (CGTİHK. m.91, 10412), karşılaştıkları zorlukların aşılması ve dışarıdaki yaşama uyumlarının sağlanması amacıyla resmi kurumların (örneğin ilgili bakanlıklar) gerekli desteği ve hizmeti vermekle yükümlü olmaları (CGTİHK. m. 10211), denetimli serbestlik ve yardım merkezlerinin kurulması (CGTİHK. m. 10411) sayılabilir¹¹¹.

Bu görüşler doğrultusunda bizim düşüncemize göre de; hükümlülerin cezaevinde buldukları dönemde suçlarına ve aldıkları cezalar da göz önünde tutularak hükümlüler yetenek, eğilim, eğitim durumları ve ihtiyaçlarına göre belirli meslek ve işlere, sanat ve spora yönlendirilmeli, mutlaka düzenli olarak çeşitli dallarda eğitim verilmeli, hükümlüler cezaevinde başıboş bırakılmamalı. Hükümlülerin özgürlüklerine kavuştuktan sonra topluma katılmaları ve tekrar sosyal hayata adapte olabilmeleri için iş bulmak ve hükümlüleri cezaevinde eğitmek yanında, toplumun da hükümlüyü tekrar içine alması için eğitilmesi, toplumda cezaevinden çıkan mahkumlara karşı daha ılımlı bir bilincin oluşturulması ve önyargıların yıkılması gerekmektedir.

(d) Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların Türleri

Türk Ceza Sisteminde, suç karşılığı olarak uygulanabilecek yaptırımlar, ceza ve güvenlik tedbirleri olarak belirlenmiştir. Ceza olarak ise sadece hapis ve adli para cezası uygulanacaktır. Bu düzenleme ile “asli ceza” ve “fer’i ceza” ayrımı kaldırılmıştır¹¹².

Hükümlünün ceza infaz kurumuna konularak özgürlüğünün kaldırılmasını öngören cezaya hapis denilmektedir¹¹³. TCK'nın 46. maddesinde hapis cezaları başlığı altında hapis cezasının türleri düzenlenmiştir. 5237 sayılı TCK'nın 46-49. maddelerine göre hapis cezası sadece infaz süresi ve infaz koşulları bakımından; ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası, müebbet hapis cezası, süreli hapis cezası şeklinde üçlü bir ayrıma tabi tutulmuştur¹¹⁴.

¹¹¹ Artuk-Gökçen-Yenidünya, *Genel Hükümler*, s. 858.

¹¹² Veli Özer Özbek, *Türk Ceza Kanunu, İzmir Şerhi, Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı*, 3. bs., Ankara, 2006, s. 527.

¹¹³ Mehmet Emin Artuk, *Türk Ceza Hukukunda Yaptırımlar Sistemi*, CHD., Ağustos, 2007, s. 4, s. 61.

¹¹⁴ Özgenç, s. 594 .

(i) Ağırlaştırılmış Müebbet Hapis Cezası

Türk Hukuk Sisteminde ölüm cezası 2001 yılında kaldırılmıştır. Bu cezanın yerine onun boşluğunu doldurması amacıyla 5237 sayılı TCK'da ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına yer verilmiştir.

Hükümlünün hayatı boyunca devam eden ve sıkı güvenlik rejimine göre infaz edilen cezaya, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası denilmiştir.

Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının, müebbet hapis cezasından temel farkı infaz rejiminin sıkı güvenlik rejimine tabi tutulmuş olmasıdır. Buna ilişkin hükümler 5275 sayılı CGTİHK'nın 25 maddesinde ve 2006/10218 Karar Sayılı 06.04.2006 tarihli Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük'ün 47. maddesinde yer almaktadır.

Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yüksek güvenlikli kapalı ceza infaz kurumlarında¹¹⁵ sıkı güvenlik rejimine göre çektirilir (özel infaz rejimi, TCK. m.47, CGTİHK. m.9, 25, 107). Cezasını tek kişilik odada çeken mahkumun günde bir saat açık havaya çıkma ve spor yapma hakkı vardır. Bu süre uzatılabilir. Mahkumun kendisi ile aynı üniteye bulunan hükümlülerle temasta bulunmasına sınırlı olarak izin verilebilir. Olanaklar ölçüsünde hükümlü, yönetim kurulunun uygun göreceği bir sanat veya meslek etkinliğini sürdürebilir, idare kurulunun uygun gördüğü hallerde on beş günde bir kez yakınlarıyla (eş, altsoy, üstsoy, kardeşler, vasi) süresi on dakikayı aşmamak üzere telefon görüşmesi yapabilir. Yakınları kendisini on beş günlük aralıklarla ve günde bir saati geçmemek üzere ziyaret edebilir. Hükümlü ceza infaz kurumu dışında çalıştırılmaz, kendisine izin verilmez, kurum iç yönetmeliğinde belirtilenler dışında herhangi bir spor ve iyileştirme faaliyetine katılamaz. Cezasının infazına, hiçbir surette ara verilemez. Hükümlü hakkındaki tüm sağlık tedbirleri, tıbbi tetkik ve zorunluluklar dışında ceza infaz kurumlarında, mümkün olmadığı takdirde tam teşekküllü Devlet ya da üniversite hastanelerinin tek kişilik ve yüksek güvenlikli mahkum koşullarında uygulanır (CGTİHK. m.25).

¹¹⁵ CGTİHK'nın 9. maddesinin 1. fıkrasına göre, yüksek güvenlikli kapalı ceza infaz kurumları, " ... iç ve dış güvenlik görevlilerine sahip, firara karşı teknik, mekanik, elektronik ve fiziki engellerle donatılmış, oda ve koridor kapıları sürekli kapalı tutulan, ancak mevzuatın belirttiği hallerde aynı oda dışındaki hükümlüler arasında ve dış çevre ile temasların geçerli olduğu sıkı güvenlik rejimine tabi hükümlülerin bir veya üç kişilik odalarda barındırıldıkları tesislerdir".

Her ne kadar 5237 sayılı TCK' nın 47. maddesinde ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının hükümlünün hayatı boyunca devam edeceği belirtilmiş ise de 5275 sayılı CGTİHK 107. maddesi dikkate alındığında bu kuralın mutlak bir kural olmadığı istisnalarının var olduğu görülecektir. Bu kanunun 107. maddesinin 1 ve 2. fıkralarına göre;

“Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırılanlar infaz kurumunda otuz yıllarını iyi halli olarak geçirdikleri takdirde koşullu salıverilmeden yararlanabileceklerdir”. Birden fazla ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına veya ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile birlikte müebbet hapis cezasına mahkumiyet durumunda infaz kurumunda geçirilmesi gereken süre otuz altı yıldır.

Eğer mahkumiyet, suç işlemek için örgüt kurmak veya yönetmek ya da örgütün faaliyetleri çerçevesinde işlenen bir suça ilişkin ise, infaz kurumunda geçirilmesi gereken süre ilgili durumda otuz altı, ikinci durumda kırk yıldır (m.107/ 3- 4).

Buna karşılık 5237 sayılı TCK' nın İkinci Kitap, Dördüncü Kısım, "Devletin Güvenliğine. Karşı Suçlar" başlıklı Dördüncü Bölüm, "Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar" başlıklı Beşinci Bölüm, "Milli Savunmaya Karşı Suçlar" başlıklı Altıncı Bölüm altında yer alan suçlardan birinin bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi dolayısıyla ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkumiyet halinde, koşullu salıverilme hükümleri uygulanmayacaktır (CGTİHK m.107/16).

Tekerrür halinde işlenen suçtan dolayı ağırlaştırılmış müebbet hapse mahkumiyet halinde koşullu salıverilmeden yararlanılabilmesi için ceza infaz kurumunda iyi halli olarak geçirilmesi gereken süre otuz dokuz yıldır (CGTİHK m.108/1).

Bunun dışında kanunda bu cezanın kanunda ve tüzükte gösterilen sıkı güvenlik rejimine göre çektirileceği belirtilmiştir. Burada bahsi geçen kanun Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, tüzük ise "Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük "tür (Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin, İnfazı Hakkında Tüzük). Kanunun 25 ve Tüzüğün 47. maddesinde ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının infaz tarzı düzenlenmiştir. Ağırlaştırılmış

müebbet hapis cezaları CGTİHK' nın 25 ve CGTİHT' nin 47. maddelerinde belirtilen usul çerçevesinde yüksek güvenlikli kapalı ceza infaz kurumlarında çektirilecektir.

(ii) Müebbet Hapis Cezası

5237 sayılı TCK' nın 48. maddesi gereğince “Müebbet Hapis Cezası”, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasında olduğu gibi, hükümlünün hayatı boyunca devam eden cezaya deniyor. Ancak müebbet hapis cezası ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası gibi özel infaz rejimine göre çektirilmemektedir. Belirli suçlardan mahkum olanlar dışında kapalı ceza infaz kurumlarında süreli hapis cezasına uygulanan infaz rejimine göre çektirilmektedir (CGTHT' nin 48. maddesinde belirtilmiştir). Aynı zamanda bu cezaya mahkum edilenlerin koşullu salıvermeden yararlanabilmeleri için infaz kurumunda geçirmeleri gereken süreler de ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkum edilenlerinkinden farklı ve daha kısadır.

Müebbet hapis cezasına mahkum edilenlerin koşullu salıvermeden yararlanabilmeleri için ceza infaz kurumunda 24 yıllarını iyi halli geçirmeleri gerekmektedir (CGTİHK m.107/1,2). Bu süre birden fazla müebbet hapis cezasına mahkum olanlar için 30 yıl (CGTİHK m.107/3-b); bir müebbet hapis cezası ile süreli hapis cezasına mahkum olanlar için en fazla 30 yıldır (CGTİHK m.107/3-d) Suç işlemek için örgüt kurmak veya yönetmek ya da örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçtan dolayı mahkumiyet halinde koşullu salıverilmeden yararlanabilmek için infaz kurumunda iyi halli geçirilmesi gereken süre 30 yıldır (CGTİHK m.107/4). Ancak bu suçlardan dolayı birden fazla ömür boyu hapis cezasına mahkumiyet durumunda koşullu salıvermeden yararlanabilmek için, infaz kurumunda geçirilmesi gereken süre 34 yıl (CGTİHK m.107/4-b).; bir ömür boyu hapis cezası ile süreli hapis cezasına mahkumiyet durumunda ise en fazla 34 yıldır (CGTİHK m.107/4-d).

(iii) Süreli Hapis Cezası

Kanunda süreli hapis cezasının alt sınırı bir ay, üst sınırı ise 20 yıl olarak öngörülmüştür (TCK m. 49). Buna göre kanunda suç karşılığı cezanın alt sınırı gösterilmediyse alt sınır bir aydan az; üst sınırı gösterilmediyse üst sınırı da 20 yıldan fazla olamayacaktır. Ancak kanun, suç karşılığı verilecek cezanın alt ve/veya üst sınırını ayrıca göstermiş olabilir. Bu durumda, TCK m. 49'da öngörülen sınırlar

değil, ilgili suç açısından kanunun ayrıca göstermiş olduğu alt ve/veya üst sınır göz önünde bulundurulacaktır. Yani kanunda ayrıca belirtildiği hallerde süreli hapis cezasının alt sınırı bir ayın altında üst sınırı da 20 yılın üstünde olabilecektir.

TCK m. 49/2 süreli hapis cezasını, ikiye ayırmıştır. Bir yıla kadar (bir yıl dahil) hapis cezasını kısa süreli hapis cezası olarak bir yıldan fazla olan hapis cezasını da uzun süreli hapis cezası olarak düzenlemiştir. Cezanın kısa süreli veya uzun süreli olduğunun tespiti için tüm nitelikli haller (artırımlar ve indirimler) uygulandıktan sonra elde edilen sonuç cezaya bakılacaktır. Fail hakkında birden fazla suçtan dolayı birden fazla hapis cezasına mahkumiyet söz konusu olduğunda, toplam cezaya değil, her bir suç karşılığı hükmedilmiş bulunan somut cezanın bir yılı geçip geçmediğine bakılacaktır. Bu ayırım kanunun kısa süreli hapis cezalarına seçenek yaptırımlar uygulanması olanağı tanıdığı için önemlidir¹¹⁶.

(2) Adli Para Cezası

Bir suç karşılığı olarak uygulanabilecek ceza türündeki diğer bir yaptırım da adli para cezasıdır. Adli para cezalarını ikinci bölümde kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar başlığı altında ayrıntılı olarak inceleyeceğimiz için burada sadece para cezaları hakkında bilgi verilerek geçilmiştir.

(a) Para Cezasının Tanımı

Para cezası, Ceza İnfaz Kanunu'nun 5/1. maddesinde "Para cezası kanunda yazılı haller arasında tayin olunacak bir miktar paranın Devlet Hazinesine ödenmesinden ibarettir" şeklinde tanımlanmıştır.

Türk Ceza Kanunu'nun 52. maddesinin birinci fıkrasına göre adli para cezası kanunda belirtilen usule göre tayin olunacak bir miktar paranın Devlet Hazinesine ödenmesidir.

Ceza suç teşkil eden eylemi karşılığında faile uygulanan ve failin çeşitli hak ve yararlarını etkileyen devletin gösterdiği tepkidir¹¹⁷. Para cezaları, tekrar eski hale getirilmesi mümkün olan malvarlığına yönelmesiyle diğer cezalardan ayırt edilir; hürriyeti bağlayıcı cezalar bireyin şahsi hak ve özgürlüğüne, ölüm cezası ise yaşama

¹¹⁶ Hakan Hakeri, *Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, 5. bs., Ankara, Şubat 2006, s. 246.

¹¹⁷ Artuk-Gökçen-Yenidünya, *Genel Hükümler*, s. 945.

yöneliktir¹¹⁸. Para cezaları, suçlunun bedenine, hürriyetine, malvarlığına ve kişilik hukukuna yönelik yaptırımlardan suçlunun malvarlığına yönelik olanların bir türüdür¹¹⁹.

Para cezaları bölünebilir olması, hükümlünün kişisel durumuna uydurulabilmesi yönüyle cezanın bireyselleştirilmesine elverişli ceza türüdür. Adli hata durumunda da geri alınması, onarımı olanaklıdır. Ayrıca devlet için de en az masraflı ceza türüdür. Bu yönleriyle yararlı görülmektedir. Ekonomik durumları birbirinden farklı insanlar üzerindeki etkilerinin değişik olması, suçluların iyileşmesine fazlaca elverişli olmaması yönleriyle eleştirilmektedir¹²⁰.

Türk ceza hukukunda düzenlenen para cezaları, nitelik, özellik ve amaçlarına göre, genel olarak kamu para cezası (maktu-nispi), tazmini para cezası, disiplin (medenî) para cezası ve idari para cezası olarak dörtlü bir ayırıma tabi tutulmuştur.

(b) Para Cezalarının Türleri

(i) Kamu para cezaları

Kamu para cezası, fail hakkında işlediği suç karşılığı yargısal bir kararla faili belirli bir miktar para cezasını ödemeye mecbur bırakan cezadır. Kamu para cezası, cezanın genel ve özel önleme amaçlarını ihtiva eder¹²¹.

Kamu para cezaları, yetkili adlî makamlar tarafından kanunda açıkça belirtilen usul ile alt ve üst sınırlara uygun olarak belirlenen miktardaki paranın devlete ödenmesi sonucunu oluşturan cezalardır¹²².

Kamu para cezaları gerçek bir ceza olarak kabul edilmişlerdir ve cezaların taşıdığı bütün özellikleri taşırlar. Cezalar için geçerli olan bütün kural ve esaslar, kamu para cezaları için de geçerlidir. Kamu para cezalarına yargı organı tarafından, adlî makamlarca yapılan yargılama sonunda hükmolunur. Kesinleşen kamu para cezaları infaz kanunu hükümlerine göre yerine getirilir ve adlî sicil kaydına işlenir.

¹¹⁸ Ali Karagülmez, *Açıklamalı ve Uygulamalı Adli ve İdari Para Cezaları*, Ankara, 2001, s. 21; Donay, s. 67.

¹¹⁹ Erdoğan, s. 389.

¹²⁰ Veli Özer Özbek, *Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı, Genel Hükümler*, C. I, Ankara, 2005, s. 526; Centel-Zafer-Çakmut, s. 574; Bakıcı, s. 1014.

¹²¹ Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 555.

¹²² Sulhi Dönmezer, Sahir Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku II*, İstanbul, 1986, No. 1495, s. 719.

Kamu para cezaları, bir ceza türü olduğundan ve cezanın niteliklerini taşıdığından tazmin amacı gütmeyenler¹²³.

Kamu para cezası, gerçek bir ceza olması nedeniyle mahkeme masraflarından ve tazminattan farklıdır. Kamu para cezaları, nitelik ve özelliklerine göre maktu ve nispi para cezaları olarak ikiye ayrılır.

(a) Maktu para cezaları

Maktu kelimesi, kat olunmuş, kesilmiş; değeri, pahası biçilmiş; pazarlıksız, ölçü ile satılmayan götürü ve kesin olarak değeri biçilmiş, fiyatı değişmez olarak tespit edilmiş anlamlarında kullanılmaktadır¹²⁴.

Failin işlediği suç karşılığı kanunda öngörülen kamu para cezası miktarının belirli olması durumunda, maktu (sabit) para cezası söz konusudur¹²⁵.

(b) Nispî para cezaları

Miktarı önceden kanun tarafından öngörülmemeyen ve fail tarafından elde edilen yarar ya da verilen zararla orantılı olarak hükmedilen para cezalarına nispi para cezası denilir. Bu tür cezalara daha çok devletin mali yararlarını ihlal eden ekonomik suçlarda rastlanmaktadır. Nispi para cezalarıyla amaçlanan, paranın değerini kaybetmesi nedeniyle verilen cezanın etkisinin azalmasının önüne geçmektir¹²⁶.

Nispî para cezası, yasaya aykırı eyleme bağlanan para cezasının hâkimin genel takdir yetkisi dışında eylemin özelliğine göre birkaç unsur ölçüt alınarak belirlenen cezalardır¹²⁷.

Nispî para cezaları hakkında misil artırımı yapılamaz. Çünkü, nispi para cezaları belirli durumlar karşısında çoğaldığından değer kaybına uğramaz. Bu para cezalarını içeren yasa maddelerinde farklı unsurlar ölçüt alınmak suretiyle artırım yapılmaktadır¹²⁸.

¹²³ Çınar, s. 81.

¹²⁴ Türk Dil Kurumu Okul Sözlüğü, 2. bs., Ankara, 2000, s. 44.

¹²⁵ Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 556.

¹²⁶ Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 556.

¹²⁷ Faruk Erem, *Ceza Hukuku*, s. 218.

¹²⁸ <http://www.yayin.adalet.gov.tr>, 09.05.2009 (Hüseyin Denizhan “Adli Para Cezaları”).

(ii) *Tazmini nitelikteki para cezaları*

Tazmini nitelikteki para cezaları, Türk ve Fransız hukukuna özgüdür ve Fransız mahkeme içtihatları ile geliştirilmiştir¹²⁹. Ekonomik suçlar karşılığı öngörülen bu tip para cezaları hem ceza hem de tazminat niteliği taşıyan cezalardır. Bu cezalarda işlenmiş olan suç nedeniyle Devletin uğradığı zararın giderilmesi hedeflenir¹³⁰.

Öğretide, tazminî para cezalarının ceza olma özelliği yanında, aynı zamanda tazmin niteliğini de bir arada içeren karma nitelikte bir para cezası olduğu kabul edilmiştir¹³¹.

Tazminî para cezaları hakkında, kamu para cezalarının tabi olduğu zamanaşımı süreleri uygulanır. Bunlara da mahkemeler hükmeder. Bu tür para cezaları, Cumhuriyet savcıları tarafından temyiz edilemez. Tazmini para cezaları, hangi idare lehine hükmolunmuş ise onun adına gelir kaydedilir; bu tür para cezaları hazineye aktarılamaz. Tahsil usûllerindeki farklılıktan dolayı da tazminî para cezaları, maktu para cezaları ile birleştirilemez ve infazları ayrı ayrı yapılır. Yeni TCK' nın “kaç tane fiil varsa o kadar suç, kaç tane suç varsa o kadar ceza vardır” ilkesi karşısında, her suçtan hükmolunan adlî para cezası bağımsızlığını koruyacağından, zaten para cezalarının toplanması mümkün değildir¹³².

(iii) *Medenî (disiplin) para cezaları*

Medenî (disiplin) para cezaları, gerek özel hukuka ilişkin kanunlarda gerekse diğer kanunlarda yer alan usule ilişkin kuralları ihlal eden kişilere verilen, ceza yargılaması kurallarına bağlı olmadan, yargılamanın disiplin altında ve süratle yapılmasını sağlamak amacıyla verilen para cezalarıdır¹³³. Medenî para cezaları, usule aykırılıklar karşılığında verilmekte olup, bunlar cezanın genel özelliklerini taşımaz. Medenî para cezaları hakkında misil artırımı uygulanacaktır.

Medenî para cezaları, yargılama aşamasında mahkeme tarafından uygulanmaktadır. Bu tür para cezası yargılama sırasında ortaya çıkan nedenlerle

¹²⁹ Sulhi Dönmezer, *Tazminat Kabilinden Para Cezaları ve Amme Para Cezaları*, 1943/3, s. 30.

¹³⁰ Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 556.

¹³¹ Sulhi Dönmezer, *Ceza Hukuku Dersleri*, İstanbul, 2003, s. 309.

¹³² [http: www.yayin.adalet.gov.tr](http://www.yayin.adalet.gov.tr) , 09.05.2009 (Hüseyin Denizhan “Adli Para Cezaları”).

¹³³ Demirbaş, s. 556.

uygulanmakta olduğundan, Cumhuriyet savcısı tarafından uygulanması mümkün değildir¹³⁴.

(iii) *İdari para cezaları*

İdareye, geniş ve çeşitli yaptırımlar uygulama yetkisi tanınmakla birlikte, idari yaptırımların en önemlilerinden birini, bireylere, İdare Hukuku alanındaki düzene aykırılıkları nedeniyle verilen idari para cezaları oluşturmaktadır¹³⁵.

İdari para cezaları, “yasada açıkça öngörülen idari ihlaller nedeniyle, bir yargı kararına gerek olmadan, yasanın doğrudan doğruya idari mercilerce karar verilebileceğine izin verdiği ve bir miktar paranın alınması sonucunu doğuran idari yaptırım türüdür”¹³⁶. Bu yaptırım türünde idare, düzene aykırılık oluşturan davranışın sahibine para cezası vermek suretiyle, bireyin sahip olduğu parasal büyüklüğün bir kısmının kamu kaynaklarına aktarılmasını sağlamaktadır¹³⁷.

Anayasa Mahkemesinin, idari para cezasına yönelik değerlendirmelerde bulunduğu bir kararında, idari para cezalarının “yargı organlarının müdahalesi olmadan doğrudan idarece kararlaştırılmakta ve uygulanmakta” olduğu vurgulanmıştır. Söz konusu kararda; “İdari para cezaları, idari makamların kararlarıyla oluşmaktadır. İtiraz halinde yargının vereceği karar, onun bu niteliğini değiştirmemektedir. Sonuçları belli ölçüde genel para cezalarına benzese de tümüyle idari işleme dayanan bir yaptırımdır. Yargı organlarının müdahalesi olmadan doğrudan idarece kararlaştırılmakta ve uygulanmaktadır. İdari para cezaları ile kamu düzenine aykırı davranışların önlenmesi, toplumda disiplinin sağlanması amaçlanmaktadır”¹³⁸ gerekçesine yer verilmiştir.

Anayasa Mahkemesi kararından, idari para cezasına ilişkin şu saptamaları yapabiliriz:

-İdari para cezaları, idari makamların kararlarıyla verilmektedir.

¹³⁴ <http://www.yayin.adalet.gov.tr> , 09.05.2009 (Hüseyin Denizhan “Adli Para Cezaları”).

¹³⁵ Aydın Akgül, *Sermaye Piyasası Kurulu Kararlarının Hukuki Niteliği ve Yargısal Denetimi*, İstanbul, 2008, s. 144.

¹³⁶ Yücel Oğurlu, *İdari Yaptırımlar Karşısında Yargısal Korunma*, Ankara, 2003, s. 88.

¹³⁷ N. İlker Çolak, *Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ve ABD Örneği*, Ankara, 2003, s. 245.

¹³⁸ Ay. Mah., 23.10.1997, E:1997/19, K:1997/66, 16.1.1999 tarih ve 23585 sayılı R.G., s. 196.

-İdari para cezasına yapılacak itiraz üzerine yargı organınca verilecek karar, idari para cezasının idari makamlarca verilmesi niteliğini değiştirmemektedir.

-İdari para cezasının hukuki niteliğine bakıldığında, idari işlem niteliğine sahip olması onun ayırıcı özelliğidir.

-İdari para cezaları, yargı organlarının müdahalesi olmaksızın doğrudan idare tarafından kararlaştırılmakta ve uygulanmaktadır.

-İdari para cezaları ile kamu düzenine aykırı davranışların önlenmesi, toplumda disiplinin sağlanması amaçlanmaktadır.

-İdare hukuku alanında ortaya çıkan ve sınırları yasal düzenlemelerle belirlenmiş olan idari para cezası yaptırımları, maddi açıdan birey işlemler grubunda bulunan öznel işlem türü içindedir. Çünkü idari para cezası kararlaştırılırken sübjektif durumlar göz önünde bulundurulmakta ve kararlaştırılan cezalar somutlaşmaktadır¹³⁹.

¹³⁹ İlhan Özay, *İdari Yaptırımlar*, İ.Ü. Yayın No: 3326, Hukuk Fakültesi Yayın No:69, İstanbul, 1985, s. 442.

B. GÜVENLİK TEDBİRLERİ

1. Kavram Olarak

Güvenlik tedbirleri kavramı ceza hukukuna Pozitivistler ile girmiştir. Pozitivistler kişilerin serbest irade sahibi olmadıklarını, bu yüzden şartların etkisi ile adeta suç işlemeye mahkum olduklarını ancak toplumun da bu suçlulardan korunması gerektiğini, bunun da güvenlik tedbirleri ile sağlanabileceğini, cezalandırmanın amaç olmaması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Bu düşünceler 19. yy.ın sonlarından itibaren ceza kanunlarına yansımaya başlamıştır¹⁴⁰.

Güvenlik tedbirlerinin ya da emniyet tedbirlerinin ceza kanunlarına alınması modern ceza hukukunun önemli yeniliklerinden biridir. Aslında bu önleme tedbirlerinin doğuşu ve kanunlara yansması bir zorunluluğun gereğidir. Çünkü asırlardır suç işlemeyen toplum bireylerini korumak için kullanılan cezaların yetersiz kaldığı suç oranının giderek artması ile gün yüzüne çıkmıştır¹⁴¹.

Suçluların cezalandırılması yerine bazı durumlarda, güvenlik tedbirlerinin uygulanması tercih edilebilir çünkü cezalandırma tek başına bir amaç değildir. Güvenlik tedbirlerinin amacı suçlunun cezalandırılması olmayıp yeniden suç işlemesinin önlenmesi, böylelikle hem toplumun suçlulardan korunması hem de suçlunun topluma yediden kazandırılmasıdır¹⁴².

Anayasa mahkemesi 1971 yılında verdiği bir kararda güvenlik tedbirini “suç karşılığı olarak ve suçludaki tehlikelilik hali ile orantılı bir biçimde hükmedilen ve esas itibarıyla suça ve suçluya karşı toplum savunmasına yönelmiş bulunan yaptırımlardır” şeklinde tanımlamıştır¹⁴³.

Nuhoğlu’na göre, “Güvenlik Tedbiri, tehlikeli failer hakkında ceza yerine veya ceza ile birlikte hükmolunan, tehlikelilikle orantılı olan, genellikle failin iyileştirilmesini ön planda tutan, kanunla belirlenen ve hakim tarafından hükmedilen yaptırımlardır”¹⁴⁴.

¹⁴⁰ Soyaslan, s. 532.

¹⁴¹ Artuk-Gökçen-Yenidünya, *Genel Hükümler*, s. 999.

¹⁴² Soyaslan, s. 532.

¹⁴³ Ay. Mah., RG.23.11.1971 No:14021, E.1970/42, K.1971/30.

¹⁴⁴ Ayşe Nuhoğlu, *Ceza Hukukunda Emniyet Tedbirleri*, Ankara, 1997, s. 9.

Özgenç'e göre, "Güvenlik Tedbiri, suç işleyen failin kusurlu olup olmadığına bakılmaksızın, suç işleyen fail hakkında, suçun konusu hakkında veya suçun işlenmesinde kullanılan araç hakkında hükmedilen, koruma veya iyileştirme amacına yönelik ceza yaptırım"dır"¹⁴⁵.

Erem- Danışman- Artuk'a göre, "Güvenlik tedbiri, toplum için tehlike arz eden bir kimsenin tehlikeli halini ortadan kaldırmak maksadıyla, korudukları değerler açısından kişi hürriyetini kaldıran veya haklardan yoksun bırakan müsadere, hükmün ilanı, önleyici kefarete gibi tedbirlerdir"¹⁴⁶.

Öztürk- Erdem- Özbek'e göre, "İsnat kabiliyeti hiç bulunmayan veya azalmış bulunan kimseleri, suç genel teorisi içinde suç olarak nitelenemeyen fiillerin karşılığı olarak ancak kanunla konulabilen; bu gibi fiilleri işlediği sabit olan kimseleri ıslah veya tedavi etmek, bunların toplum içinde yeniden kendi başlarına yaşayabilmelerini mümkün kılmak ve toplumu da tehlikeden korumak amacıyla ancak yargısal bir kararla hükmedilebilen; infaz edilmeleriyle ister istemez beraberlerinde hükümlü bakımından bazı yoksunluklar ve/veya sınırlamalar veya temel hak ve hürriyet kısıtlamaları getiren yaptırımlardır."¹⁴⁷.

Artuk- Gökçen- Yenidünya'ya göre, "Güvenlik Tedbirleri, suç işleyen fail hakkında, toplum için tehlike oluşturan suçun işlenmesinden sonra, kanunda öngörülen ve hakim tarafından hükmedilen toplumsal savunma vasıtalarıdır"¹⁴⁸.

Artuk- Gökçen- Yenidünya'nın tanımından hareketle güvenlik tedbirlerinin uygulama alanı bulabilmesi için şu dört şartın varlığı aranacaktır¹⁴⁹.

-Toplum İçin Tehlike Oluşturan Bir Hal Olmalıdır: Bazı insanlar geçmişteki halleri, yaşayış tarzları, içinde buldukları çevre, fizyolojik ve akli kusurları gibi nedenlerle toplum için tehlikeli bir halde bulunabilirler. Hatta bazı kimseler hiç suç işlemedikleri halde biraz önceki nedenlerle ve hal ve hareketleriyle suç işleme eğilimli yani toplum için tehlikeli bir halde bulunabilirler. Ancak bu kişiler hakkında

¹⁴⁵ Özgenç, s. 627.

¹⁴⁶ Erem-Danışman-Artuk, s. 895.

¹⁴⁷ Bahri Öztürk- Mustafa Ruhan Erdem- Veli Özer Özbek, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku*, 4. bs., Ankara, 1998, s. 406 vd.

¹⁴⁸ Artuk- Gökçen- Yenidünya, s. 999; diğer tanımlar için bkz. Ahmet Vedat Dilberoğlu, *Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri*, (Danışman; Prof. Dr. Cumhur Şahin) Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007, s. 22-23.

¹⁴⁹ Artuk- Gökçen- Yenidünya, *Genel Hükümler*, s. 999 vd.

güvenlik tedbiri uygulanması kişi dokunulmazlığı ve hürriyetine aykırıdır. Çünkü bu kişilerin ilerde suç işleyeceklerinin kesin tespiti mümkün olmadığı gibi hukukta varsayımlarla hareket etmek de mümkün değildir. O yüzden ki suç işlenmeden önce kimse hakkında güvenlik tedbirine hükmedilemez.

-Güvenlik Tedbirine Suç İşlendikten Sonra Hükmedilmelidir: Yukarıda da bahsedildiği üzere güvenlik tedbirine suç işlendikten sonra hükmedilmelidir. Kişinin tehlikeli hali suçun işlenmesi şeklinde kendisini göstermelidir. Suçun işlenmesi derken suçun tamamlanması gerekmez, teşebbüs aşamasında kalması da yeterlidir. Failin de asıl fail olması gerekmez yardım eden veya azmettiren sıfatıyla sorumlu olan kişiler hakkında da güvenlik tedbirine hükmedilebilir.

-Güvenlik Tedbiri Kanun Tarafından Öngörülmalıdır: Suç ve cezaların kanuniliği ilkesi güvenlik tedbirleri açısından da geçerlidir. Böylece keyfiliğin önüne geçilebilecektir. Güvenlik tedbirlerinin kanuniliği ilkesi mevzuatımızda TCK' nın 2. maddesi ile Anayasamızın 38/3. maddesinde açıkça belirtilmiştir.

-Güvenlik Tedbirine Hakim Tarafından Hükmedilmelidir: Güvenlik tedbirlerine suç işlendikten sonra suç işleyen kişi hakkında hükmedilmektedir. Bir kişinin suç işleyip işlemediği de ancak yargısal bir kararla kesinleşecektir. Bu aşamadan sonra hakim kanunun belirlediği sınırlar çerçevesinde sanık hakkında güvenlik tedbirine hükmedecektir. Güvenlik tedbirleri kişinin temel hak ve özgürlüklerine sınırlama getiren bir uygulamadır. Anayasamızla güvence altına alınan temel hak ve hürriyetler de ancak yargı kararı kısıtlanabilir.

2.Güvenlik Tedbirlerinin Amacı

Güvenlik tedbirleri, suç işleyen kişinin korunması ve iyileştirilmesi, suç işleyen failin çevresine ve hatta ailesine karşı korunması, suç işleyen kişiden toplumun korunması, suç işleyen failin iyileştirilmesi, eğitilmesi ve ıslahı amacıyla uygulanabilir¹⁵⁰.

Güvenlik tedbirleri sadece ileriye yöneliktir. Suç işleyen failin tekrar suç işlemesini önlemek dolayısıyla toplumu korumak için uygulanırlar. Kusur ehliyetine sahip olsun ya da olmasın failin tehlikeli halini uygun bir tretmanla ortadan kaldırmayı hedefler. Diğer bir ifadeyle emniyet tedbirlerinin esası toplumu bazı

¹⁵⁰ Özgenç, s. 627- 628.

kişilerde görülen tehlikeli hale karşı uygun vasıtalarla korumaktır. Güvenlik tedbirlerinin amacı suç işleyen kişinin ıslahı, terbiyesi ve tekrar topluma kazandırılmasıdır¹⁵¹.

Cezaların kendilerinden beklenen önleme görevini yerine getiremedikleri durumlarda güvenlik tedbirleri uygulamaya sokularak cezanın kendisinden beklenen görevi tamamlaması sağlanmış olabilir. Bu durumlarda güvenlik tedbirlerinden beklenen gaye, fiil ve failin kişiliğinden kaynaklanan tehlikelilik halinin önlenmesidir. Bu da failin tedavi edilmesi, eğitilmesi yani ıslahı ve koruma altına alınması suretiyle mümkün olabilir¹⁵².

3.Güvenlik Tedbirlerinin Hukuki Niteliği

Güvenlik tedbirleri mutlaka suç oluşturan bir fiilin işlenmesini gerektiren dolayısıyla o fiili takip eden ve o fiilden sonra gelen tedbirlerdir. Güvenlik tedbirleri, suçta tekerrür tehlikesinden yani fiilin failinin gelecekte işleme ihtimali bulunan ve toplum için tehlike oluşturan suçların işlenmesinden önce uygulanan tedbirlerdir. Yani buradan sonuçla güvenlik tedbirleri sadece toplumsal açıdan tehlike oluşturan kişilere uygulanan tedbirlerdir¹⁵³.

Anayasa Mahkemesi güvenlik tedbirlerinin hukuki niteliği ile ilgili olarak güvenlik tedbirlerinin bir ceza hukuku yaptırımı olmayıp önleyici tedbir olduğunu kabul etmiştir¹⁵⁴.

Güvenlik tedbirleri, ortak yönleri olmasına rağmen (ortak yönlerine daha sonra değinilecektir) cezalardan tamamen farklı tedbirlerdir, ceza müeyyidesi değildirler. Bunlar salt önleme tedbirleridir. Bunlarla bir kez suç işleyerek tehlikeli halini ortaya koymuş olan failin iyileştirilmesi, eğitilmesi, tehlikeli kişiliğinden arındırılması ve toplumunda kendisi için tehlike oluşturan ilerde gerçekleşmesi muhtemel suçtan korunması hedeflenmiştir¹⁵⁵.

Suç işleyen kişinin tehlikelilik halinin saptanması, sonunda güvenlik tedbirine hükmedilmesi ve hükmün yerine getirilmesi yargısal bir faaliyettir. Bu güvenlik

¹⁵¹ Artuk-Gökçen- Yenidünya, *Genel Hükümler*, s. 1007.

¹⁵² Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 481.

¹⁵³ Hafizoğulları, *Genel Hükümler*, s. 435.

¹⁵⁴ Nuhoglu, s. 21.

¹⁵⁵ Hafizoğulları, *Genel Hükümler*, s. 438.

tedbirlerinin maddi bakımdan idari tedbirler olmalarına rağmen; şekli bakımdan yargısal nitelik taşıdıklarını gösterir¹⁵⁶.

4. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin Ortak Yönleri

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin birçok ortak yönü vardır. Ancak biz bunları şu alt başlıklar içinde inceleyeceğiz:

-Konu Bakımından; bu iki müessese arasında konu bakımından farklılık yoktur. Ceza ve güvenlik tedbirleri özgürlüğe, malvarlığına ve bazı hakların kısıtlanmasına yöneliktirler¹⁵⁷.

-Kanunilik İlkesi açısından; suç ve cezaların kanuniliği ilkesinin güvenlik tedbirleri açısından da geçerli olduğunu daha önce belirtmiştik¹⁵⁸. Hakim güvenlik tedbirlerinin uygulanmasını gerektiren kanuni bir durum olmadıkça güvenlik tedbirine karar veremeyeceği gibi kanunda yazılı olmayan bir güvenlik tedbirine de hükmedemez. Nitekim güvenlik tedbirinin kanuniliği ilkesi TCK'nın 2. maddesi ile Anayasamızın 38/3. maddesinde açıkça belirtilmiştir¹⁵⁹.

-Uygulanma Zamanları ve Yetkili Makam Açısından; ceza ve güvenlik tedbirlerinin uygulanması bazı istisnalar dışında bir suç işlenmesi ön koşuluna bağlıdır. Suç tehlikeli halin belirtisini ortaya koymalıdır. Suçun fail tarafından işlendiği yargı organlarınca tespit edildikten sonra ceza ve güvenlik tedbirine de mahkemeler tarafından karar verilecektir¹⁶⁰. 5237 sayılı TCK'nın 3. maddesinde “*Suç işleyen kişi hakkında işlenen fiilin ağırlığıyla orantılı ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunur*” ifadesi ile ceza ve güvenlik tedbirlerinin yargı organı tarafından karara bağlanacağı düzenlenmiştir. Çünkü sadece yargı organlarının verdikleri kararlar hüküm niteliği taşırlar¹⁶¹.

-Amaçları bakımından; her iki müessesenin de birbirinden farklı ve birden çok amacı olduğu ortadadır. Ancak suç işleyen failin ıslahı ve topluma yeniden kazandırılması, toplumun failden korunması gibi ortak amaçları da vardır.

¹⁵⁶ Hafizoğulları, *Genel Hükümler*, s. 448.

¹⁵⁷ Artuk-Gökçen-Yenidünya, *Genel Hükümler*, s. 1006.

¹⁵⁸ Öztürk-Erdem, s. 278; Soyaslan, s. 534.

¹⁵⁹ Artuk- Gökçen- Yenidünya, *Genel Hükümler*, s. 1006.

¹⁶⁰ Artuk- Gökçen- Yenidünya, *Genel Hükümler*, s. 1006.

¹⁶¹ Dilberoğlu, s. 53.

5. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin Arasındaki Farklar

-Ceza, uygulandığı kişiye acı ve ızdırap verir. Cezanın amacı, geçmişte işlenen fiile karşı kefarete, gelecek bakımından ise genel ve özel önlemedir. Güvenlik tedbirleri ise sadece geleceğe yöneliktir. Failin yeniden suç işlemesini önlemeyi ve bu sayede toplumu korumayı hedefler. Failin toplum için tehlike arz eden halini uygun bir tretmanla yok etmeyi amaçlar¹⁶².

-Bir suç işlendiğinde failin cezalandırılabilmesi için kusurlu olması ve kusur ehliyetine sahip olması gerekir. Yani kusur ilkesi cezalandırmanın olmazsa olmaz şartıdır. Ancak bu kişi hakkında güvenlik tedbirine hükmedilebilmesi için failin kusurlu olması şart değildir. Bu anlamda bir kişi hakkında işlemiş olduğu suç dolayısıyla kusuru var ise cezanın yanında güvenlik tedbirine hükmedilebilir. Kusurlu değilse hakkında cezaya hükmedilemezken güvenlik tedbirine yine hükmedilebilecektir. Güvenlik tedbirleri kusur yeteneği olan kişilere uygulanabildiği gibi olmayanlara da uygulanabilir¹⁶³.

-Güvenlik tedbirine işlenen suçun ağırlığıyla orantılı olarak değil, tehlikelilik hali göz önünde bulundurularak karar verilirken, güvenlik tedbirinden farklı olarak cezaya suçun ağırlığıyla orantılı olarak hükmedilmektedir¹⁶⁴.

6.Güvenlik Tedbirlerinin Türleri

a)Belli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılma

(1) Genel Olarak

İşlediği suç dolayısıyla toplumda kişiye duyulan güven duygusu sarsılmakta bu yüzden suç işleyen kişi toplumda güven ilişkisinin varlığını gerekli kılan belirli hakları kullanmaktan yoksun bırakılmaktadır¹⁶⁵.

Bu hakların neler olduğu 5237 sayılı TCK'nın 53. maddesinde sınırlı olarak sayılmıştır; Söz konusu hak yoksunluklarını;

"a) Sürekli, süreli veya geçici bir kamu görevinin üstlenilmesinden; bu kapsamda, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğinden veya Devlet, il, belediye, köy

¹⁶² Artuk- Gökçen- Yenidünya, *Genel Hükümler*, s. 1007; Özbek, s. 585.

¹⁶³ Artuk- Gökçen- Yenidünya, *Genel Hükümler*, s. 1007; Özbek, s. 585.

¹⁶⁴ Özgenç, s. 629.

¹⁶⁵ TBMM, Dönem: 22, Yasama Yılı: 2, Sıra Sayısı: 664, s. 460 vd.

veya bunların denetim ve gözetimi altında bulunan kurum ve kuruluşlarca verilen, atamaya veya seçime tabi bütün memuriyet ve hizmetlerde istihdam edilmekten,

b)Seçme ve seçilme ehliyetinden ve diğer siyasi hakları kullanmaktan ,

c)Velayet hakkından; vesayet veya kayımlığa ait bir hizmette bulunmaktan

d)Vakıf, dernek, sendika, şirket, kooperatif ve siyasi parti tüzel kişiliklerinin yöneticisi veya denetçisi olmaktan,

e) Bir kamu kurumunun veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşunun iznine tabi bir meslek veya sanatı, kendi sorumluluğu altında serbest meslek erbabı veya tacir olarak icra etmekten yoksun bırakılmak” şeklinde belirtmek mümkündür.

Suç işleyen kişinin cezalandırılmasındaki asıl amaç, kişinin işlediği suç nedeniyle pişmanlık duymasını sağlamak ve bir daha suç işlemesini önleyerek topluma yeniden kazandırılması olduğuna göre bu hak yoksunlukları da süresiz değildir, belli bir süreyle sınırlandırılmıştır. Bu süre cezanın kesinleşmesiyle başlayıp en geç cezanın infazının tamamlanmasına kadar devam edecektir¹⁶⁶.

(2) Belli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılma Tedbirinin Uygulanma Koşulları

Kişinin işlediği suç nedeniyle belirli hakları kullanmaktan yoksun bırakılmasının ilk koşulu, kişinin işlediği suçun kasıtlı olması ikinci koşul ise bu suçtan dolayı hapis cezasına mahkum olmasıdır (TCK m.53/1)¹⁶⁷.

İşlenen suç öncelikle kasten işlenmiş olacak yani taksirle işlenen suçlarda kişinin belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılması söz konusu olmayacak ve yine aynı zamanda kasten işlenen suç nedeniyle sanığa verilen ceza hapis cezası olacak. Kişi hakkında hükmedilen hapis cezasının süresi önemli değilken kısa süreli hapis cezası ertelenen veya fiili işlediği sırada 18 yaşını doldurmamayan sanık hakkında belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma tedbiri uygulanamayacaktır (TCK m.53/4).

Suç işleyen kişi hakkında hak yoksunluklarının uygulanması mahkemenin bu tedbirleri kararında göstermesine bağlı değildir. Yani şartların varlığı halinde

¹⁶⁶ TBMM, Dönem: 22, Yasama Yılı: 2, Sıra Sayısı: 664, s. 460 vd; İsmail Malkoç, *Açıklamalı Yeni Türk Ceza Kanunu*, C. I., Ankara, 2005, s. 183 ; Özgenç, s. 677.

¹⁶⁷ Özgenç, s. 677; Dilberoğlu, s. 73.

hükümde açıkça gösterilmese bile hak yoksunlukları hüküm ifade eder ve bu hak yoksunluklarının gösterilmemesi hükümlüye kazanılmış hak bahşetmez¹⁶⁸.

Bu sistemde hak yoksunlukları, sanık hakkında verilen mahkumiyet kararının kesinleşmesiyle başlayıp infazın tamamlanmasıyla sona erdiği için TCK'da yasaklanmış hakların geri verilmesi (memnu hakların iadesi) ayrıca düzenlenmemiştir¹⁶⁹.

Yani hükümlü hakkında verilen hak yoksunlukları ceza tamamen infaz edildiğinde veya infaz edilmiş sayıldığında herhangi bir karara gerek olmaksızın sona erecek ve hükümlü kullanmaktan yoksun bırakıldığı haklarını yeniden kullanma hakkına kavuşacaktır¹⁷⁰.

(3) Hak Yoksunluklarının Uygulanmasının İstisnasını Oluşturan Haller

- Erteleme ve şartla salıverilme durumlarında istisna söz konusudur. TCK'nın 53/3. maddesine göre mahkum olduğu hapis cezası ertelenen veya koşullu salıverilen hükümlü hakkında kendi altsoyu üzerinde velayet, vesayet ve kayımlık yetkileri açısından hak yoksunluğunun uygulanmayacağı düzenlenmiştir. Yani böyle bir durumdaki hükümlü bu haklarını kullanabilecektir.

-Kısa süreli hapis cezası ertelenen veya fiili işlediği sırada 18 yaşını doldurmamayan sanık hakkında belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma tedbiri uygulanamayacaktır (TCK m.53/4).

Ancak burada 53/3. madde ile 53/4. maddedeki hükmün birbirine karıştırılmaması gerekmektedir. Zira 53/4. maddede, mahkûm olunan kısa süreli yani 1 yıl veya daha az süreli hapis cezasının ertelenmesi durumunda, hak yoksunluklarının tamamının uygulanmayacağı düzenlendiği halde; 53/3. maddede süresi önemli olmaksızın ertelenen hapis cezası bakımından, tüm haklardan değil, sadece hükümlünün kendi altsoyu üzerindeki velayet, vesayet ve kayımlık hakkından yoksun bırakılamayacağı öngörülmektedir. Yani ertelenen ceza kısa süreli

¹⁶⁸ Özgenç, s. 677; Zekeriyeye Yılmaz, "Hak Yoksunlukları ve "Yasaklanmış Hakların Geri Verilmesi" Kurumu Üzerine Bir Değerlendirme", Terazi Aylık Hukuk Dergisi, Yıl: 2, Sy. 7 Mart 2007, s. 89.

¹⁶⁹ Özgenç, s. 677.

¹⁷⁰ Dilberoğlu, s. 78.

ise 53/4. madde kısa süreli değilse 53/3. madde uygulanacaktır¹⁷¹. Bununla birlikte uygulamada kısa süreli hapis cezaları daha çok TCK 50. maddede düzenlenen seçenek yaptırımlara, bu yaptırımlardan da adli para cezasına çevrildikleri için bu karışıklık fazla yaşanmamaktadır.

-Hak yoksunluklarının infazın tamamlanmasına kadar devam ettiğini daha önce belirtmiştik. Hapis cezasının ertelenmesi durumunda hükümlü hakkında belirlenen denetim süresini (bir yıldan az ve üç yıldan fazla olmamak üzere TCK m.51/3) yükümlülüklerine uygun ve iyi halli olarak geçirmişse, hükümlünün cezası infaz edilmiş sayılacaktır; aynı şekilde şartla salıverilme durumunda da cezasını denetim süresince dışarıda geçirmesine karar verilen mahkum bu süreyi yükümlülüklerine uygun ve iyi halli geçirmişse cezası infaz edilmiş sayılacaktır. O halde infazın tamamlanmasına kadar devam eden hak yoksunlukları, bu durumdaki hükümlüler açısından denetim sürelerinin sona ermesiyle (ceza infaz edilmiş sayılacağından) sona erecektir.

-TCK'nın 53/1. maddesinde sayılan hak ve yetkilerden birinin kötüye kullanılması suretiyle kasıtlı bir suç işleyen sanık hakkında hapis cezasına mahkumiyet halinde, sanık hakkında cezanın infazından sonra devam etmek üzere hakkında hükmolunan cezanın yarısından bir katına kadar bu hak ve yetkileri kullanmaktan yasaklanmasına karar verilebilir (TCK m.53/5). Adli para cezasına mahkumiyet halinde belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma söz konusu değildir. Ancak TCK'nın 53/1. maddesinde sayılan hak ve yetkilerden birinin kötüye kullanılması suretiyle kasıtlı bir suç işleyen sanık hakkında sadece adli para cezasına mahkumiyet halinde, hükümde belirtilen gün sayısının yarısından bir katına kadar bu hak ve yetkinin kullanılmasının yasaklanmasına karar verilebilir. Yasaklama hükmün kesinleşmesiyle icraya konurken, yasaklama ile ilgili süre adli para cezasının tamamen infazından itibaren işlemeye başlar (TCK m.53/5).

-Belli bir meslek veya sanatın ya da trafik düzeninin gerektirdiği dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla işlenen taksirli suçlar nedeniyle verilen mahkumiyet kararında güvenlik tedbiri olarak belli bir süre (üç aydan az ve üç yıldan

¹⁷¹ Mehmet Parsak, *TCK'da Güvenlik Tedbiri Olarak Hak Yoksunlukları*, (Danışman; Prof. Dr. İzzet Özgenç) Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007, s. 138.

fazla olmamak üzere) bu meslek veya sanatın icrasının yasaklanmasına ya da sürücü belgesinin geri alınmasına karar verilebilir (TCK m.53/6). Bu düzenleme belli haklardan yoksun bırakılmanın sadece kasıtlı suçlarda söz konusu olduğunun istisnasını oluşturmaktadır.

Diğer hak yoksunluklarının aksine, bu hükümdeki güvenlik tedbirinin uygulanabilmesi için, suçun kasıtlı olarak işlenmesi değil, taksirli olarak işlenmesi aranmaktadır. Bundan başka, bu hükümdeki hak yoksunluğunun süresi de farklıdır, bu hak yoksunluğu mahkûmiyetin infazı müddetince değil, üç ay ile üç yıl arasında sürecektir. Yine bu hükümde, hükmün kesinleşmesiyle yürürlüğe giren yasaklanma ve geri alma, cezanın tümüyle infazından itibaren işlemeye başlar. Son olarak, diğerlerinin aksine, söz konusu tedbirin uygulanıp uygulanmaması, hâkimin takdirine bırakılmıştır¹⁷².

b) Müsadere

(1) Genel Olarak

Müsadere Arapça südur kelimesinden türetilmiştir ve “meydana çıkma, olma” anlamlarına gelmektedir¹⁷³. Müsadere sözlükte “işlenilen bir suç sebebiyle kişi veya kurumların mallarının bir kısmına veya tamamına el konulması, zorlama tabi tutulması ve bunların mülkiyetinin ya da bedelinin hazineye geçirilmesi”¹⁷⁴ şeklinde tarif edilmiştir.

Müsadere doktrinde de çeşitli şekillerde tanımlanmıştır;

Toroslu’ya göre müsadere; “cezai nitelikteki hukuk kurallarına aykırı fiillerin işlenmesiyle ilgili olan veya bu fiillerin işlenmesi ile ortaya çıkan, suç düşüncesini ve suç çekiciliğini canlı tutan eşyaya, yeni suçların işlenmesini önlemek amacıyla Devlet tarafından el konulmasıdır”¹⁷⁵.

Dönmezer- Erman’a göre müsadere; “işlenen bir suç nedeniyle suçlunun malvarlığının veya bir kısmının mülkiyetinin kamusal karakter gösteren bir kuruluşa devredilmesidir”¹⁷⁶.

¹⁷² Parsak, s. 131.

¹⁷³ İslam Ansiklopedisi, C. 8, İstanbul, 1971, s. 669.

¹⁷⁴ Ali Şafak, *Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü*, 4. bs., Ankara, s. 380.

¹⁷⁵ Toroslu, s. 390.

¹⁷⁶ Sulhi Dönmezer-Sahir Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım*, C. II, 11. bs., İstanbul, 1997, s. 851.

Gözübüyük'e göre müsadere; “kanunda yazılı şartların gerçekleşmesi halinde, sahibinin mülkiyetinde olan belirli bir veya birkaç şeyin Devletin mülkiyetine geçirilmesidir”¹⁷⁷.

Yüce'ye göre müsadere; “bir şeyin kanunda yazılı hallerde mahkeme kararı ile zilyedinden veya malikinden zorla alınıp Devletin mülkiyetine geçirilmesidir”¹⁷⁸.

(2) Müsaderenin Hukuki Niteliği

765 sayılı TCK döneminde müsaderenin hukuki niteliğinin ceza mı güvenlik tedbiri mi olduğu konusunda doktrinde yazarlar arasında ve uygulamada farklılıklar bulunmaktaydı¹⁷⁹.

Müsaderenin hukuki niteliğine ilişkin Yargıtay tarafından verilen değişik kararlar vardır. Yargıtay tarafından verilen bir kararda ayırım yapılmaksızın söz konusu maddede düzenlenen müsaderenin bir “tedbir” olduğu belirtilmiştir¹⁸⁰.

Yargıtay tarafından verilen bir başka kararda ise “zoralım, kanunda yazılı durumlarda belli malların mülkiyet hakkının sahiplerinden alınarak Devlete geçmesini sağlayan ve bazen ceza bazen de tedbir olarak uygulanan bir yaptırımdır” şeklinde ifade edilmiştir. 765 sayılı TCK'nın 36/1. maddesinde suçta kullanılan eşyanın zoralımını bir ceza olarak öngörülmüştür. Gerçekten bu fıkra göre, suçta kullanılan eşyanın zoralımını için mahkûmiyet şart olduğu gibi, eşyanın faile ait olması da gereklidir. Buna karşılık aynı maddenin 2. fıkrasında “kullanılması, yapılması, taşınması, bulundurulması cürüm veya kabahat teşkil eden eşya bir ceza mahkûmiyeti olmasa ve faile ait bulunmasa bile mutlaka zapt ve müsadere olunur” diyerek zoralımını bir tedbir olarak düzenlemiştir¹⁸¹.

5237 sayılı Türk Ceza Kanununda müsadere “Güvenlik Tedbirleri” başlığı altında düzenlenerek müsaderenin hukuki niteliği konusundaki tartışmalara bir son verilmiş ve müsadere güvenlik tedbiri olarak kabul edilmiştir. Müsaderenin yeni Türk Ceza Kanununda güvenlik tedbiri olarak kabulüyle, müsadereye hükmedilmesi

¹⁷⁷ Abdullah Pulat Gözübüyük, *Türk Ceza Kanunu Şerhi*, C. I, 5. bs., İstanbul, 1988, s. 334.

¹⁷⁸ Yüce, s. 125.

¹⁷⁹ Ali Parlar-Muzaffer Hatipoğlu, *Türk Ceza Kanunu Yorumu*, C. I, Ankara, 2007, s. 491.

¹⁸⁰ Yarg., CGK., 05.07.1982, 3-260/331 (Özgenç, s. 686).

¹⁸¹ Yarg., CGK., 20.2.1988, E.1988/522, K.1988/62 (Zekeriya Yılmaz, *Teori ve Uygulamada Müsadere*, Ankara 1997, s. 21).

için bir suçun işlenmesi zorunlu olmakla birlikte bu suçtan dolayı bir kimsenin cezaya mahkum edilmesi zorunlu değildir¹⁸².

Yargıtay bir kararında suç işleyen bir kişiye yaşının küçüklüğü nedeniyle ceza verilmesi dahi suçta kullanılan bıçağın müsadere edilmesi gerektiğini belirtmiştir¹⁸³.

(3) Müsaderenin Çeşitleri

(a) Eşya Müsaderesi

Eşya müsaderesi TCK'nın 54. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddenin 1. fıkrasından da anlaşılacağı üzere eşya müsaderesinin konusu, kasıtlı bir suçun işlenmesinde kullanılan veya suçun işlenmesine tahsis edilen ya da suçtan meydana gelen eşya ile suçun işlenmesinde kullanılmak üzere hazırlanan eşyadır.

5237 sayılı TCK ile birlikte eski yasada kabul edilmeyen kaim değer müsaderesi kabul edilmiştir. Yeni yasanın değişikliklerinden birisi de budur. TCK'nın 54. maddesinin 2. fıkrası uyarınca maddenin birinci fıkrasına giren eşyanın öngörülen biçimde (ortadan kaldırma, elden çıkarma, tüketme suretiyle) veya başka bir surette yargılama sonunda müsaderesinin imkansız kılınması halinde eşyanın değeri kadar paranın müsaderesine karar verilecektir.

Eşya Müsaderesinin Koşullarını şu şekilde sıralayabiliriz:

1-Kasıtlı bir suç işlenmiş olmalıdır. Eşya müsaderesinin düzenlendiği TCK'nın 54. maddesinin 1. fıkrasından da açıkça anlaşılacağı üzere işlenen suç kasıtlı işlenmiş bir suç olmalıdır. Yani taksirle işlenen suçlarda müsadere kararı verilemeyecektir¹⁸⁴.

Yargıtay'ın konuyla ilgili verdiği bir kararda; "Taksirle işlenen suçlarda müsadereye karar verilemeyeceği, suça konu av tüfeğinin ruhsatlı olması halinde sahibine iadesine, ruhsatlı olmaması halinde ise 2521 sayılı Kanuna göre gereği yapılmak üzere ilgili makama tevdi edilmesi gerektiği gözetilmeden karar verilmesi...." şeklinde karar verilmiştir¹⁸⁵.

2-Suçla ilgili bir eşya olmalıdır. TCK'nın 54. maddesinin 1. fıkrasında müsadere edilebilecek eşyalar sınırlı olarak sayılmıştır. Bu fıkrada sayılan eşyaların

¹⁸² Parlar-Hatipoğlu, s. 491; Özgenç, s. 685.

¹⁸³ YCGK., 14.06.1982, 129/279 (Sadık Mollamahmutoğlu- Vural Savaş, *Türk Ceza Kanununun Yorumu*, C. II., Ankara, 1987, s. 552).

¹⁸⁴ Özgenç, s. 687; Öztürk-Erdem, s. 329.

¹⁸⁵ Yarg., 2. CD., 05.05.2004, 945/9949 (Parlar-Hatipoğlu, s. 503).

dışında bir eşyanın müsadere edilmesi söz konusu değildir. Eşya müsaderesinin konusunun kasıtlı bir suçun işlenmesinde kullanılan veya suçun işlenmesine tahsis edilen yada suçtan meydana gelen eşya ile suçun işlenmesinde kullanılmak üzere hazırlanan eşya olduğunu daha önce belirtmiştik. Kasıtlı bir suçun işlenmesinde kullanılan eşyanın müsaderesi için eşyanın suçta kullanıldığının kanıtlanması gerekmektedir. Bir suçun işlenmiş sayılabilmesi için de en azından teşebbüs aşamasında kalması yani icra hareketlerinin başlamış olması gerekmektedir¹⁸⁶.

Suçun işlenmesine tahsis edilen eşya da müsadere edilecektir. Tahsis için devamlılık gereklidir. Bununla birlikte suçun işlenmesine tahsis edilen eşyanın müsaderesi için suçun işlenmesinde kullanılmasına gerek yoktur¹⁸⁷.

Suçun işlenmesinde kullanılmak üzere hazırlanmış olan eşya kamu güvenliği, kamu sağlığı ve genel ahlak açısından tehlike oluşturduğu durumlarda müsadere edilecektir. Bu tür durumların dışında suçun icra hareketlerine başlanmamışsa yani suç işlenmesine dair herhangi bir teşebbüs yoksa “suçun işlenmesinde kullanılmak üzere hazırlanan eşya” olduğundan bahisle müsadere kararı verilemeyecektir¹⁸⁸. “Suçun işlenmesinde kullanılmak üzere hazırlanan eşya”, suç fiilinin işlenmesi için hazırlanmış ancak kısmen veya tamamen kullanılmamış eşyadır¹⁸⁹.

Suçtan meydana gelen eşyadan maksat önceden mevcut değilken suçun vücut verdiği eşyadır. Örneğin sahte para imali.

3-Müsadere edilecek eşya iyiniyetli üçüncü kişilere ait olmamalıdır. TCK'nın 54. maddesinin 1. fıkrasına göre, suçun işlenmesinde kullanılan veya suçun işlenmesine tahsis edilen yada suçtan meydana gelen eşya ile “tehlikelilik koşulu” da gözetilmek kaydıyla suçun işlenmesinde kullanılmak üzere hazırlanmış olan eşyanın müsadere edilebilmesi için iyiniyetli üçüncü kişilere ait olmaması gerektiği belirtilmiştir¹⁹⁰. İyiniyetli üçüncü kişinin, yani suçun işlenmesine iştirak etmeyen,

¹⁸⁶ Parlar-Hatipoğlu, s. 493.

¹⁸⁷ Özgenç, s. 688.

¹⁸⁸ Parlar-Hatipoğlu, s. 494; Özgenç, s. 688; Artuk-Gökçen-Yenidünya, *Genel Hükümler*, s. 1020.

¹⁸⁹ Parlar-Hatipoğlu, s. 494.

¹⁹⁰ Parlar-Hatipoğlu, s. 495.

suçun işlenişinden haberdar olmayan kişinin sahibi bulunduğu eşya bir suçun işlenişinde kullanılsa bile eşya hakkında müsadereye hükmedilemeyecektir¹⁹¹.

Yargıtay 8. Ceza Dairesinin konuyla ilgili verdiği bir kararda; “Kasıtlı bir suçun işlenmesinde kullanılan veya suçun işlenmesine tahsis edilen yada suçtan meydana gelen eşyanın müsaderesine karar verilebilmesi için, 5237 sayılı TCK’nın 54. maddesine göre müsadereye konu eşyanın iyiniyetli üçüncü kişilere ait olmama ön koşulu arandığından, suçla ilgisi olmadığı anlaşılan müdahilNakliyat A.Ş.’ye ait “34 AV” plaka sayılı tırın müsaderesi yerine sahibine iadesi zorunluluğu, bozmayı gerektirmiş” şeklinde karar vermiştir¹⁹².

Yargıtay Ceza Genel Kurulu verdiği bir kararda bazı tür suçlar açısından zorunluluğun, genel hükümlerden farklı ve özel şekilde düzenlendiğini belirtmiştir. Bu tür suçlarda kullanılan eşyaların suça iştiraki olmayan üçüncü kişilere ait olsalar bile müsadere edilebileceği kanaatine varmıştır. Ancak bu tür suçlarda bile ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi gereğince sorumluluk için en azından taksir derecesinde kusurun bulunması gerektiğini bunun için de üçüncü kişinin, kendisine ait aracın genel kullanıma yönelik rızasının bulunmasını yeterli görmüştür. Ancak iradeyi sakatlayan hallerin varlığı halinde örneğin çalınma, gasp veya esaslı hataya düşürülme sonucu ele geçirilme durumunda taksir derecesinde dahi sorumluluk olmayacağını kabul etmiştir¹⁹³.

Özgenç’e göre ise suçun işlenmesinde kullanılmak üzere hazırlanmış olan eşyanın müsadere edilebilmesi için sahibinin iyiniyetli olup olmadığının araştırılmasına gerek yoktur¹⁹⁴.

4- Müsadere “orantılılık” kuralına uygun olmalıdır. TCK’nın 54. maddesinin 3. fıkrasına göre suçta kullanılan eşyanın müsaderesi işlenen suça nazaran daha ağır sonuçlar doğuracağı ve bu nedenle hakkaniyete aykırı olacağı anlaşıldığında müsadere kararı verilmeyecektir.

¹⁹¹ Özgenç , s. 687; Artuk-Gökçen-Yenidünya, *Genel Hükümler*, s. 1019.

¹⁹² Yarg., 8. CD., 09.10.2006, 2092/7386 (Parlar-Hatipoğlu, s. 500- 501).

¹⁹³ Yarg., CGK., 12.10.2004, E:2004/8-175, K:2004/198.

¹⁹⁴ Özgenç, s. 689.

(b) Kazanç Müsaderesi

5237 sayılı TCK'nın benimsediği düşünce kapsamında suç işlemek kazanç kaynağı olamaz ve suçtan elde edilen gelir suçlunun yanına kar olarak kalmaz¹⁹⁵. Bu nedenle, kazanç elde etme amacına yönelik işlenen suçlarda suçun işlenmesi suretiyle veya suç işlemek dolayısıyla elde edilen ekonomik kazançlar müsadere edilecektir¹⁹⁶.

Bununla birlikte işlenen suç dolayısıyla elde edilen gelirin miktarının belirlenememesi durumunda müsadere söz konusu olamayacağı için ilgili suçun tanımında hapis cezasının yanında adli para cezası da öngörülmüştür¹⁹⁷.

Kazanç müsaderesinin düzenlendiği TCK'nın 55. maddesinin 1. fıkrasının ikinci cümlesine göre, müsadere kararı verilebilmesi için elde edilen değer suçun mağduruna iade edilmemesi gerekmektedir. Bu maddeyle mağdurun ve iyiniyetli üçüncü kişilerin mülkiyet haklarının korunması sağlanmıştır¹⁹⁸. Bu durum bir Yargıtay kararında da dile getirilmiştir¹⁹⁹.

Kazanç müsaderesinin konusu, suçun işlenmesi ile elde edilen veya suçun konusunu oluşturan ya da suçun işlenmesi için sağlanan maddi menfaatler ile bunların değerlendirilmesi veya dönüştürülmesi sonucu ortaya çıkan ekonomik kazançlardır. Bu düzenleme ile kazanç müsaderesi kaçakçılık, dolandırıcılık, uyuşturucu ve uyarıcı madde ticareti gibi ekonomik çıkar elde etme amacıyla işlenen suçlarda caydırıcı bir yaptırım niteliğindedir²⁰⁰.

Müsadere edilmesi gereken malvarlığı değerlerinin başında suçun işlenmesi suretiyle elde edilen maddi menfaatler gelmektedir. Bunun en tipik örneğini rüşvet suçundan sağlanan menfaat oluşturmaktadır. Suçun işlenmesi suretiyle elde edilen maddi menfaatler aynı zamanda suçun konusunu da oluşturmaktadır. Bu malvarlığı değerlerinin müsadere edilebilmesi için bunların suçun mağduruna iade edilmemesi gerekmektedir²⁰¹.

¹⁹⁵ Özgenç, s. 691; Şen, s. 181; Toroslu, s. 392; Parlar-Hatipoğlu, s. 511.

¹⁹⁶ Özgenç, s. 691; Parlar-Hatipoğlu, s. 511.

¹⁹⁷ Özgenç, s. 691.

¹⁹⁸ Parlar-Hatipoğlu, s. 511; Şen, s. 181.

¹⁹⁹ Yarg., 7.CD., 31.01.2008, E:2007/14823, K:2008/643.

²⁰⁰ Parlar-Hatipoğlu, s. 511; Şen, s. 181.

²⁰¹ Özgenç, s. 691- 692.

Konuyla ilgili bir Yargıtay kararında; “özgü suçlardan olan zimmet suçundan 5237 sayılı TCK lehe kabul edilerek hüküm kurulduğu halde, belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılmayı düzenleyen 53. maddenin 5. fıkrasının da uygulanması ve aynı yasanın 55. maddesi uyarınca kazanç müsaderesine karar verilmesi gerektiğinin gözetilmemesi...” şeklinde karar vermiştir²⁰².

Bununla birlikte suçun işlenmesi için sağlanan maddi menfaatler de müsadere edilecektir. Suçun işlenmesi dolayısıyla elde edilen malvarlığı değerleri de müsadereye tabidir. Bu malvarlığı değerlerini suçun işlenmesini teşvik veya suçun işlenmesi nedeniyle ödüllendirme maksadıyla suç işleyen kişilere sağlanan maddi menfaatler oluşturmaktadır²⁰³.

Eşya müsaderesinde olduğu gibi 5237 sayılı TCK kazanç müsaderesinde de kaim değer müsaderesini getirmiştir. TCK'nın 55/2. maddesindeki düzenleme gereğince müsadere konusu eşya veya maddi menfaatlere el konulmadığı ve müsadere edilemediği takdirde bunların karşılığını oluşturan değer müsadere edilecektir.

c) Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri

Bu güne kadar Türk Hukukunda çocuklarla ilgili düzenlemeler sistematik bir biçimde ele alınmamıştır. Ancak 5237 sayılı TCK hazırlanırken esas alınan suç teorisi ile kusur suçun unsurları arasından çıkartılmış böylece çocukların suç işleyebilecekleri ancak kusur ve tehlikelilik durumlarına göre haklarında ceza ya da güvenlik tedbirleri uygulanabileceği kabul edilmiştir. Bununla birlikte doğal olarak yetişkin bir kişiye uygulanacak güvenlik tedbirleri ile çocuklara uygulanacak güvenlik tedbirleri içerik ve uygulamaları açısından farklı olacaktır. 5237 sayılı TCK'nın 56. maddesi ile bu gereklilik göz önüne alınarak çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin özel bir kanunla belirlenmesi gerekliliği düzenlenmiştir. Yasa koyucu bu gerekliliği 02.07.2005 tarihinde 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununu kabul ederek yerine getirmiştir.

Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri işledikleri suçlardan dolayı ceza sorumluluğu bulunmayan çocuklar hakkında uygulanacak olan güvenlik

²⁰² Yarg., 5.CD., 07.06.2006, 5150/5076 (Parlar-Hatipoğlu, s. 512).

²⁰³ Özgenç, s. 692.

tedbirleridir²⁰⁴. TCK'nın 56. maddesinde çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin neler olduğunu ve ne surette uygulanacağını ilgili kanunda gösterildiği belirtilmiştir. Çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin neler olduğu ve ne surette uygulanacağı 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunda düzenlenmiştir.

Bu kanunun 11. maddesinde “Bu kanunda düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirler, suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar bakımından, çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak anlaşılır” denmektedir. Koruyucu ve destekleyici tedbirler ise aynı kanunun 5. maddesinde düzenlenmiştir.

Bu maddeye göre;

“(1) Koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirlerdir. Bunlardan;

a) Danışmanlık tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye,

b) Eğitim tedbiri, çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamına; iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına yahut kamuya ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesine,

c) Bakım tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi hâlinde, çocuğun resmî veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya bu kurumlara yerleştirilmesine,

d) Sağlık tedbiri, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbî bakım ve rehabilitasyonuna, bağımlılık yapan Maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasına,

e) Barınma tedbiri, barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayati tehlikede olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlamaya,

Yönelik tedbirdir”.

²⁰⁴ Parlar-Hatipoğlu, s. 514; Şen, s. 182.

(d) Akıl Hastalarına Özgü Güvenlik Tedbirleri

Akıl hastalığı nedeniyle işlediği fiille ilgili olarak kusur yeteneği olmayan bu sebeple ceza sorumluluğu da bulunmayan kişi hakkında, mahkemece akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.

Akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirlerinin süresi belirlenmemiştir. Bu süre akıl hastasının toplum açısından tehlikeliliğinin ortadan kalkmasına veya önemli ölçüde azalmasına bağlı olarak belirlenmektedir²⁰⁵.

TCK m. 57/1. uyarınca, fiili işlediği sırada akıl hastası olan kişi hakkında, koruma ve tedavi amaçlı güvenlik tedbirine hükmedilir. Akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirlerinin özelliklerinden birisi koruma ve tedavi amacı taşımasıdır. Uygulanacak güvenlik tedbiri ile toplum ve hastanın yakınları akıl hastasından korunacak ve aynı zamanda akıl hastası tedavi edilecektir²⁰⁶. Hakkında güvenlik tedbirine hükmedilen akıl hastaları, yüksek güvenliqli sağlık kurumlarında koruma ve tedavi altına alınacaklardır²⁰⁷.

TCK m. 57/2. uyarınca akıl hastası hakkında hükmedilen güvenlik tedbirinin sona erdirilmesine de yine hükmü veren mahkemece karar verilmelidir. Mahkeme, akıl hastasının yerleştirildiği kurumun sağlık kurulunca düzenlenen raporda toplum açısından tehlikeliliğinin ortadan kalktığına veya önemli ölçüde azaldığına belirtilmesi üzerine akıl hastasının serbest kalmasına karar verebilir.

TCK m.57/3. uyarınca sağlık kurulu raporunda, akıl hastalığının ve işlenen fiilin niteliğine göre, güvenlik bakımından kişinin tıbbî kontrol ve takibinin gerektiğini belirtirse mahkeme akıl hastası hakkında raporda belirtilen süre ve aralıklarla tıbbî kontrol ve takibi yapılmak suretiyle yani denetimli olarak serbest kalmasına da karar verebilir.

TCK m. 57/4. uyarınca *“tıbbî kontrol ve takip, raporda gösterilen süre ve aralıklarla, Cumhuriyet savcılığınca bu kişilerin teknik donanımı ve yetkili uzmanı olan sağlık kuruluşuna gönderilmeleri ile sağlanır”*.

TCK m. 57/5 uyarınca *“tıbbî kontrol ve takipte, kişinin akıl hastalığı itibarıyla toplum açısından tehlikeliliğinin arttığı anlaşıldığında, hazırlanan rapora*

²⁰⁵ Özgenç, s. 697; Parlar- Hatipoğlu, s. 519.

²⁰⁶ Özgenç, s. 697.

²⁰⁷ Parlar-Hatipoğlu, s. 519.

dayanılarak, yeniden koruma ve tedavi amaçlı olarak güvenlik tedbirine hükmedilir”.

TCK m.57/6 uyarınca “İşlediği fiille ilgili olarak hastalığı yüzünden davranışlarını yönlendirme yeteneği azalmış olan kişi hakkında birinci ve ikinci fıkra hükümlerine göre yerleştirildiği yüksek güvenlikli sağlık kuruluşunda düzenlenen kurul raporu üzerine, mahkûm olduğu hapis cezası, süresi aynı kalmak koşuluyla, kısmen veya tamamen, mahkeme kararıyla akıl hastalarına özgü güvenlik tedbiri olarak da uygulanabilir”.

TCK m.57/7. uyarınca “Suç işleyen alkol yada uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlısı kişilerin, güvenlik tedbiri olarak, alkol yada uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlılarına özgü sağlık kuruluşunda tedavi altına alınmasına karar verilir. Bu kişilerin tedavisi, alkol yada uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlılığından kurtulmalarına kadar devam eder. Bu kişiler, yerleştirildiği kurumun sağlık kurulunca bu yönde düzenlenecek rapor üzerine mahkeme veya hâkim kararıyla serbest bırakılabilir”.

e) Suçta Tekerrür ve Özel Tehlikeli Suçlar

(1) Suçta Tekerrür

(a) Tekerrürün Hukuki Niteliği

765 sayılı TCK’da tekerrür cezanın ağırlaşması sonucunu doğuran failin şahsına bağlı, özel bir unsur, kusurluluğu artırıcı bir sebep, kanuni artırım nedeni olarak düzenlenmiştir. Buna karşın 5237 sayılı TCK’da tekerrür cezanın ağırlaştırıcı nedeni olmaktan çıkarılmış, bu durumdaki suçlunun toplum için daha tehlikeli olduğu düşüncesinden hareketle failin tehlikeli hali dikkate alınarak yaptırımın bireyselleştirilmesini sağlayabilmek amacıyla;

-hapis ve adli para cezasının seçimlik olarak öngörüldüğü durumlarda hapsin uygulanmasını,

-hükmolunan cezanın mükerrirlere özgü infaz rejimine göre çektirilmesini,

-ayrıca cezanın infazından sonra, denetimli serbestlik güvenlik tedbirlerinin uygulanmasını gerektiren hal olarak düzenlenmiştir²⁰⁸.

²⁰⁸ Bakıcı, s. 1130-1131.

(b) Tekerrürün Şartları

a-Önceden İşlenen Suçtan Dolayı Kesinleşmiş Bir Mahkumiyetin Olması

Suç işleyen bir kişi hakkında tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için ilk şart, kişinin daha önce işlediği suç nedeniyle belli bir cezaya mahkum olması ve bu mahkumiyetin kesinleşmesidir.

765 sayılı TCK'nın uygulamasında tekerrür kişinin önceden işlediği suç nedeniyle verilen cezasının infazı şartına bağlanmışken, 5237 sayılı TCK ile infazdan kaçan kişi için yarar sağlayan bu düzenlemeden vazgeçilmiş ve tekerrür önceden işlenen suçun kesinleşmesi şartına bağlanmıştır. Ancak tekerrüre ilişkin sürelerin işlemeye başlaması için önceki mahkumiyetin infazı aranacaktır.

Tekerrüre esas alınacak mahkumiyet bir ceza mahkumiyeti yani hapis veya para cezası olmalıdır;

-Bu itibarla güvenlik tedbirleri, adli makamlarca verilseler bile disiplin hapsi cezaları, adli para cezası hariç kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar tekerrüre esas alınamazlar.

-Bununla birlikte önceki mahkumiyete konu olan fiilin suç olmaktan çıkarılması, adli sicilden silinme koşullarının gerçekleşmesi, genel af ile mahkumiyetin bütün sonuçları ile ortadan kaldırılması, şikayetten vazgeçme, ön ödeme ve dava zamanaşımı nedenleriyle düşme kararı verilmesi hallerinde de tekerrüre esas alınacak bir mahkumiyet yoktur.

-Buna karşılık, özel af ve ceza zamanaşımı hallerinde mahkumiyet infaz edilmese bile varlığını sürdürdüğünden tekerrüre esas alınır.

b-Yeni Bir Suç İşlenmesi

İlk suçtan sonra kurulan mahkumiyetin kesinleşmesinden sonra yeni bir suç işlenmelidir. Bu suçun adli para cezası veya hapis cezası olması arasında fark yoktur.

Suçlar 58. maddenin 4. fıkrasında yazılı, tekerrüre esas alınmayacak suçlardan olmamalıdır.

c-Süre

Tekerrür hükmünün uygulanabilmesi için 765 sayılı TCK'da olduğu gibi 5237 sayılı TCK'da da süre kabul edilmiştir.

Madde 58 - “(2) Tekerrür hükümleri, önceden işlenen suçtan dolayı;

a) Beş yıldan fazla süreyle hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde, bu cezanın infaz edildiği tarihten itibaren beş yıl,

b) Beş yıl veya daha az süreli hapis ya da adlî para cezasına mahkûmiyet hâlinde, bu cezanın infaz edildiği tarihten itibaren üç yıl,

geçtikten sonra işlenen suçlar dolayısıyla uygulanmaz”.

Ceza infaz edilmemişse bu belirttiğimiz süreler başlamayacağı için süreye bakılmaksızın tekerrür hükümleri uygulanacaktır. Yani belirtilen bu süreler sadece infaz edilmiş cezalar için geçerlidir. Böylece eski yasadan farklı olarak infazdan kaçan hükümlü bir kar elde edemeyecek, bu durum sanık aleyhine sonuçlar doğuracaktır.

(c) Tekerrür Hükümlerinin Uygulanmayacağı Haller

Tekerrür hükümlerinin uygulanmayacağı haller 5237 sayılı TCK'nın 58. maddesinin 4. fıkrasında düzenlenmiştir. Bu madde uyarınca;

-Kasıtlı suçlarla taksirli suçlar arasında tekerrür hükümleri uygulanmayacaktır. Bu madde gereğince doktrinde yapılan yorumlara göre ilk suçun taksirli ve ikinci suçun kasıtlı ya da tam tersi olması hallerinde tekerrür hükümleri uygulanmayacaktır. Bununla birlikte her iki suçun da kasıtlı veya her iki suçun da taksirli olduğu durumlarda tekerrür hükümleri uygulanacaktır.

Ancak her ne kadar doktrindeki bu görüşler kanunun açık bir yorumu olsalar da biz kanundaki bu düzenlemenin eksik olduğu kanaatindeyiz, çünkü ilk suç kasıtlı ve ikinci suç taksirli olduğunda ya da ilk suç taksirli ve ikinci suç kasıtlı olduğunda tekerrüre tabi değilken her iki suçun taksirli olması halinde yani daha iyi bir durum söz konusu iken bu maddeye göre tekerrür hükümleri uygulanacaktır. İlk suçları taksirli olan iki suçludan ikinci suçunu kasıtlı işleyen kişi hakkında tekerrür hükümlerinin uygulanmaması; ikinci suçunu taksirli işleyen kişi hakkında ise tekerrür hükümlerinin uygulanması gibi garip ve abes bir durum ortaya çıkacaktır. Bu nedenle biz bu kanun maddesinden bu maddenin ya tamamen kaldırılması ya da

taksirli suçlarda tekerrür hükümlerinin hiç uygulanmayacağına dair yeni bir madde eklenmesi gerektiği kanaatindeyiz.

-Sırf askeri suçlarla diğer suçlar arasında da tekerrür hükümleri uygulanmayacaktır. Sırf askeri suçlar niteliği gereği asker olmayanlar tarafından işlenmesi mümkün olmayan suçlardır. Askeri hizmetle ilgili ve askeri yararları ihlal eden suçlardır²⁰⁹. Bu nedenle sırf askeri suçlarla diğer suçlar arasında da tekerrür hükümleri uygulanmaz.

- Yabancı mahkemece verilip kesinleşen, hapis ve para cezasına ilişkin kasten öldürme, kasten yaralama, yağma, dolandırıcılık, uyuşturucu ve uyarıcı madde imal ve ticareti ile parada ve kıymetli damgada sahtecilik suçları dışındaki suçlardan kurulan mahkumiyet kararları tekerrüre esas değildir.

-Suç tarihinde 18 yaşını doldurmamış küçüklerin işledikleri suçlar da tekerrüre esas alınmayacaktır. İlk suçunu işlediğinde 18 yaşından küçük olan fail hakkında ikinci suçunu 18 yaşından daha sonra işlese bile hakkında tekerrür hükümleri uygulanmayacaktır.

Konuyla ilgili bir Yargıtay kararında; “Suçu işlediği tarihte 18 yaşından küçük olan sanık hakkında 5237 sayılı TCK’nın 58. maddesinin 5. fıkrasına göre tekerrür hükümlerinin uygulanamayacağı gözetilmeksizin 58. maddenin 7. fıkrasının uygulanmasına karar verilmesi bozmayı gerektirmiştir.” şeklinde hüküm kurulmuştur²¹⁰.

(d) Tekerrürün Sonuçları

- Tekerrür halinde işlenen ikinci suç için kanun maddesinde adli para cezası ve hapis cezası seçimlik olarak düzenlenmişse hapis cezasına hükmolunur (TCK m.58/3). Çünkü ikinci kez suç işleyen sanık ilk suçu nedeniyle mahkum edildiği halde uslanmamış, toplum için tehlikeli kişiliğini sürdürmüş, ilk suçundan sonra pişman olmadığını göstermiştir. Bu nedenle artık seçimlik cezada sanık lehine davranmaya gerek kalmamıştır. Hakimin seçimlik cezalardaki takdir hakkı kaldırılmıştır²¹¹.

²⁰⁹ Parlar-Hatipoğlu, s. 528; Bakıcı, s. 1133.

²¹⁰ Yarg., 1. CD., 03.04.2006, 238/1113 (Parlar-Hatipoğlu, s. 532).

²¹¹ Bakıcı, s. 1134.

-Tekerrürün diğerk bir sonucu olarak hükmolunan hapis cezası mükerrirlere özgü infaz rejimine göre çektirilecek ve ayrıca mükerrir hakkında cezanın infazından sonra denetimli serbestlik tedbiri uygulanacaktır (TCK m.58/6).

Aynı maddenin 8. fıkrasına göre mükerrirlerin mahkum olduğu cezanın infazı ile denetimli serbestlik tedbirinin uygulanması kanunda gösterilir demektedir. İnfazın nasıl yapılacağı, denetimli serbestlik tedbirinin süresi ve uygulanması 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununun 108. maddesinde düzenlenmiştir.

Yargıtay bir kararında denetimli serbestlik tedbirinin infazı ile ilgili “mükerrirlere özgü infaz rejimi ve denetimli serbestlik tedbirinin ne şekilde uygulanacağı, süresi ve bu konuda karar verecek merci 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un 108. maddesinde düzenlenmiş olup aynı maddenin 5. fıkrası ile de tekerrür dolayısıyla belirlenen denetim süresinde koşullu salıvermeye ilişkin hükümlerin uygulanacağı hükme bağlanmıştır. Bu nedenlerle denetimli serbestlik tedbirinin süresinin infaz aşamasında 5275 sayılı kanun hükümleri uyarınca tayin ve tespiti gerektiği gözetilmeden, infazı kısıtlar biçimde 1 yıl süre ile denetimli serbestlik tedbiri uygulanmasına karar verilmesi,....”şeklinde karar vermiştir²¹².

Mükerrirlere Özgü İnfaz Rejimi ve Denetimli Serbestlik Tedbiri

Madde 108 - “(1) Tekerrür hâlinde işlenen suçtan dolayı mahkûm olunan;

a) Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının otuzdokuz yılının,

b) Müebbet hapis cezasının otuzüç yılının,

c) Süreli hapis cezasının dörtte üçünün,

İnfaz kurumunda iyi hâlli olarak çekilmesi durumunda, koşullu salıverilmeden yararlanılabilir.

(2) Tekerrür nedeniyle koşullu salıverme süresine eklenecek miktar, tekerrüre esas alınan cezanın en ağırından fazla olamaz.

(3) İkinci defa tekerrür hükümlerinin uygulanması durumunda, hükümlü koşullu salıverilmez.

²¹² Yarg., 9. CD., 04.10.2006, 4498-4982 (Parlar-Hatipoğlu, s. 532).

(4) Hâkim, mükerrir hakkında cezanın infazının tamamlanmasından sonra başlamak ve bir yıldan az olmamak üzere denetim süresi belirler.

(5) Tekerrür dolayısıyla belirlenen denetim süresinde, koşullu salıverilmeye ilişkin hükümler uygulanır.

(6) Hâkim, mükerrir hakkında denetim süresinin uzatılmasına karar verebilir. Denetim süresi en fazla beş yıla kadar uzatılabilir.”

5275 sayılı Kanununun 108. maddesi ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ve hapis cezaları için düzenleme getirdiği için ikinci suçun cezasının yanında sadece adli para cezası olarak düzenlendiği durumlarda tekerrürden ayrıca bir işlem yapılmayacaktır. Bu durumda sanığa ikinci suç için hükmedilen adli para cezası ödenmediğinde ceza hapis cezasına çevrilse bile hapis cezasının infazında mükerrirlere özgü infaz rejimi uygulanmayacaktır²¹³.

(2) Özel Tehlikeli Suçlular

Özel tehlikeli suçlular 5237 sayılı TCK'nın 58/9. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre itiyadi suçlu, suçu meslek edinen kişi ve örgüt mensubu suçlular özel tehlikeli suçlular kabul edilmiş ve bu kişiler hakkında mükerrirlere özgü infaz rejiminin ve cezanın infazından sonra denetimli serbestlik tedbirinin uygulanması öngörülmüştür.

Bu özel tehlikeli suçlular TCK'nın 6. maddesinde tanımlar başlığı altında tanımlanmışlardır. Bu maddenin h bendinde itiyadi suçlu; kasıtlı bir suçun temel şeklini yada daha ağır veya daha az cezayı gerektiren nitelikli şekillerini bir yıl içinde ve farklı zamanlarda ikiden fazla işleyen kişi olarak; i bendinde suçu meslek edinen kişi, kısmen de olsa geçimini suçtan elde ettiği kazançla sağlamaya alışmış kişi olarak; örgüt mensubu suçlu deyiminden; bir suç örgütünü kuran, yöneten, örgüte katılan veya örgüt adına diğerleriyle birlikte veya tek başına suç işleyen kişi olarak tanımlanmıştır.

f) Sınır Dışı Edilme

Sınır dışı edilme TCK'nın 59 maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre “İşlediği suç nedeniyle hapis cezasına mahkum edilen yabancı, koşullu salıverilmeden yararlandıktan ve her halde cezasının infazı tamamlandıktan sonra,

²¹³ Bakıcı, s. 1135.

durumu, sınır dışı işlemleriyle ilgili olarak değerlendirilmek üzere derhal İçişleri Bakanlığına bildirilir". Maddenin gerekçesinde sadece sınır dışı edilmenin bir güvenlik tedbiri olduğu düzenlenmiştir.

Hükmün uygulanabilmesi için;

-Sınır dışı edilecek kişi yabancı olmalıdır. Yani Türk vatandaşı olan veya çift uyruklu olup bunlardan birisi Türk vatandaşlığı olan kişiler sınır dışı edilemeyecekler. Kanunun 6. maddesi uyarınca suç işleyen kişinin suç işlenmesi sırasındaki vatandaşlığına bakılacak yani daha sonra kazanılan Türk vatandaşlığı sınır dışı edilmeye engel teşkil etmeyecektir.

-Sınır dışı edilecek hükümlü hapis cezasına mahkum edilmiş olmalıdır. Cezanın süresi ve suçun nerde işlendiği önemli değildir. Önemli olan Türkiye’de yargılanarak hapis cezasına mahkum edilmesidir.

-Hükümlünün cezası infaz edilmiş veya hükümlü koşullu salıvermeden yararlanmış olmalıdır.

-Bu koşullar gerçekleştikten sonra durum İçişleri Bakanlığına bildirilmiş olmalıdır. Bildirim Cumhuriyet Başsavcılıkları tarafından yapılacaktır.

g) Tüzel Kişiler Hakkında Uygulanacak Güvenlik Tedbirleri

TCK’nın 20 ve 60. maddelerinin gerekçelerinde ve Adalet Komisyonu Raporunda ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi gereğince sadece gerçek kişiler hakkında ceza yaptırımına hükmedilebileceği, tüzel kişiler hakkında ceza yaptırımını uygulanamayacağı ancak bu maddelerin özel hukuk tüzel kişileri hakkında güvenlik tedbiri niteliğindeki yaptırımlara hükmedilmesine engel teşkil etmeyeceği belirtilmiştir²¹⁴. Tüzel kişiler hakkında ceza yaptırımını uygulanamasa da kanunda öngörüldüğü durumlarda güvenlik tedbiri uygulanabilecektir. Hangi suçlarda tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbirinin uygulanacağı ise her suç maddesinde ayrı olarak düzenlenmiştir. Tüzel kişiler hakkında uygulanabilecek güvenlik tedbirleri TCK’nın 60. maddesinde düzenlenmiştir.

²¹⁴ Bakıcı, s. 1155.

İKİNCİ BÖLÜM

KISA SÜRELİ HAPİS CEZASINA SEÇENEK YAPTIRIMLAR ve ÖZEL İNFAZ ŞEKİLLERİ

I.KISA SÜRELİ HAPİS CEZASINA SEÇENEK YAPTIRIMLAR

A.Genel Olarak

Kısa süreli hapis cezası son yüzyıl içerisinde, reform tartışmalarının odak noktası haline gelmiştir. Bu reform tartışmalarında kısa süreli hapis cezasının faili ıslah etmediği, hatta cezaevine giren failin cezaevinin kötü şartları altında toplum için daha tehlikeli hale geldiği ifade edilmiştir. Bu konudaki çalışmalar kısa süreli hapis cezasının özel infaz şekillerinin ve kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımların geliştirilmesini sağlamıştır²¹⁵.

Belirli bir süreyle hapis cezasına mahkum olmak, cezanın uyarı fonksiyonunu ve kişinin etkin pişmanlık duymasını sağlayabilir. Kişi, gördüğü eğitim, yaşadığı sosyal çevre, psişik ve ahlaki eğilimleri itibariyle tesadüfi suçlu özelliği taşıyabilir. Bu kişilerin mahkum oldukları cezanın infaz kurumunda çektirilmesi toplum barışı açısından bir zorunluluk göstermeyebilir. Ayrıca, kısa süreli hapis cezalarının infaz kurumunda çektirilmesinin doğurduğu sakıncalar nedeniyle, kısa süreli hapis cezasına mahkum olan kişinin infaz kurumuna girmesini önleyecek seçenek yaptırımlara hükmedilmesi gerekebilir²¹⁶.

Hapis cezasından alternatif yaptırımlara giden bu akımın birçok nedeni vardır. Bu nedenleri kısaca irdelemek gerekirse;

-Bu nedenlerden ilkinin kısa süreli hapis cezalarından beklenen faydanın elde edilmemesi olarak sayabiliriz. Kısa süreli hapis cezasının zararları faydalarından fazladır²¹⁷. Hapis cezasının kendisinden beklenen yararın elde edilebilmesi için ceza, suçlunun belirli bir ıslah rejimine tabi tutulmasına imkan tanıyacak şekilde uzun olmalıdır. Ancak kısa süreli hapis cezalarında bu ıslah rejiminin uygulanması mümkün olmadığı gibi tesadüfi suçlularla gerçek suçlular aynı ortamı paylaşmakta,

²¹⁵ Artuk, CHD, s. 66.

²¹⁶ Özgenç, s. 635.

²¹⁷ Erdoğan, s. 625.

tesadüfi suçlular gerçek suçlulardan yeni suçlar öğrenmekte ve cezaevi korkuları yıkılmaktadır²¹⁸.

-İkinci neden olarak cezaevlerinin aşırı doluluğunu gösterebiliriz. Suçluların hapis cezası ile cezalandırılmalarının en önemli nedenlerinden biri suçluların cezaevinde ıslah edilmesidir. Ancak suç oranlarının artması ile birlikte cezaevlerinin mevcudu da artmaktadır. Cezaevlerindeki bu aşırı doluluk nedeniyle suçlular hakkında gerekli ve yeterli ıslah programları uygulanamamaktadır²¹⁹. Bununla birlikte kısa süreli hapis cezaları, devlete gereksiz mali yükümlülükler yüklemekte bu nedenle diğer hükümlülerin daha uygun bir infaz rejiminden faydalanmalarına da engel olmaktadır²²⁰.

-Ceza siyasetindeki değişim de bir diğer neden olarak sayılabilir. Ceza siyaseti zaman içerisinde sürekli değişmiş, ilk önceleri daha çok kullanılan bedeni cezalar zamanla terkedilmiş ve yerini büyük ölçüde özgürlüğü bağlayıcı ve mali cezalara bırakmıştır. Ancak zaman içerisinde hapis cezasının zararları daha çok ortaya çıktıkça ve cezalandırmanın amacını gerçekleştirmede hapis cezasının çoğu zaman yetersiz kaldığı görüldükçe ağır suçlarda olmasa bile hafif ve orta ağılıktaki suçlarda hapis cezasına alternatif çözüm yolları arama çabaları artmıştır. Suçla mücadelede alternatif çözümlerin önemi artmış ve bu çözümler üzerinde durulması kaçınılmaz hale gelmiştir. Uluslararası insan haklarındaki gelişmeler ve dolayısıyla uluslararası kuruluşların ülkeler üzerinde yaptığı baskılar sonucu birçok ülke ceza siyasetini ve buna bağlı olarak ulusal hukuklarını değiştirmek zorunda kalmışlardır²²¹.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu 13.10.1998 tarih ve 5-251/311 sayılı kararında modern ceza hukukunda yaptırım düşünce ve kavramının önemli değişikliklere uğradığını, günümüzde sırf suçluya azap ve ıstırap verme amacını güden yaptırımlar sisteminin toplumsal yarar ile bağdaşmadığının anlaşıldığı, bu yaptırımlar sistemi yerine suçlunun ıslahı ile birlikte toplumun tepkisini gösterebilecek karma nitelikte yaptırımların kullanılması gerektiği, toplumun korunması ile birlikte suçlunun da ıslahına yönelik yaptırımların öngörülmesi gerektiği, bu çerçevede modern ceza

²¹⁸ Erem-Danışman- Artuk, s. 797-798; Centel-Zafer-Çakmut, s. 573; Öztürk-Erdem, s. 291.

²¹⁹ Erdoğan, s. 626.

²²⁰ Öztürk-Erdem, s. 291.

²²¹ Erdoğan, s. 625 vd.

hukukunda klasik ceza kavramı yanında ve hatta bazen ceza yerine suçlunun kişiliğine uygun önlemlerin uygulanmasının kabul edildiğini belirtmiştir²²².

Bu nedenler doğrultusunda gelişen kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımların ve kısa süreli hapis cezasının özel infaz şekillerinin uygulanabilmesi için öncelikle bir cezanın ne zaman kısa süreli hapis cezası olduğunu ortaya koymak gerekmiştir. Bu konuda bütün ülkelerin ve uluslararası kuruluşların fikir birliği içerisinde olduğunu söylemek zordur. Ancak bizim 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu' muzun 49. maddesinin 2. fıkrasına göre hükümlünün 1 yıl veya daha az süreli hapis cezası kısa süreli hapis cezasıdır. Cezanın kısa süreli olup olmadığı yargılama sonunda hükmedilen somut ceza esas alınarak belirlenecektir²²³.

B.Kısa Süreli Hapis Cezasını Seçenek Yaptırımlara Çevirmenin Şartları

TCK'nın 50. maddesinde hem seçenek yaptırımlar tek tek sayılmış hem de kısa süreli hapis cezasını seçenek yaptırımlara çevirmenin şartları gösterilmiştir. Kısa süreli hapis cezasını seçenek yaptırımlara çevirmenin objektif ve subjektif olmak üzere iki şartı mevcuttur.

1.Objektif Şart

Bu şartlardan ilki olan objektif şart; hükmedilen cezanın bir yıl veya daha az süreli hapis cezası olmasıdır. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu süre belirlenirken yargılama sonunda kanuni ve takdiri indirim ve kanuni ağırlatıcı sebepler uygulandıktan sonra, ortaya çıkan somut ceza esas alınacaktır. Bununla birlikte kişi birden fazla suçtan mahkum olmuşsa, cezalar seçenek tedbirler açısından ayrı ayrı değerlendirilecektir. Yani sanığın birden fazla mahkum olduğu cezaların toplamı bir yılı geçse dahi, her bir suç için hükmedilen ceza bir yılı aşmamışsa, sanık hakkında hükmedilen kısa süreli hapis cezaları ayrı ayrı seçenek yaptırımlara çevrilebilecektir.

Taksirli suçlardan dolayı hükmolunan hapis cezası, uzun süreli de olsa seçenek yaptırımlardan adli para cezasına çevrilebilir (TCK. m.50/4). Ancak 50. maddenin 1. fıkrasında yer alan diğer tedbirlere çevrilemez. Bu durumda çevirmenin gerçekleşebilmesi diğer şartların da yani subjektif şartların da somut olayda varlığına

²²² Parlar ve Hatipoğlu, s. 460.

²²³ Artuk, CHD, s. 66.

bağlıdır. Bununla birlikte bilinçli taksirle işlenen suç karşılığı, uzun süreli hapis cezasına hükmedilmişse bu ceza seçenek yaptırımlara çevrilemez. Yani bu istisnai durum yalnız taksirle işlenen suçlar için geçerlidir.

Birden fazla suç ve dolayısıyla birden fazla hüküm varsa, cezaların toplamı değil her suç için tayin olunan sonuç ceza gözetilecektir. Hapis cezasının kısa süreli olup olmaması, cezanın 50. maddeye göre adli para cezası veya diğer önlemlerden birine çevrilip çevrilmemesi ve 51. madde uyarınca hapis cezasının ertelenip ertelenmemesi bakımından önem arz etmektedir²²⁴.

2. Subjektif Şart

Kısa süreli hapis cezasını seçenek yaptırımlara çevirmenin ikinci şartı yani subjektif şart; hakimın takdir yetkisini kullanırken, suçlunun kişiliğini, sosyal ve ekonomik durumunu, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlığı ve suçun işlenmesindeki özellikleri dikkate almasıdır²²⁵. Böylelikle kanun koyucu, kısa süreli hapis cezasını seçenek yaptırımlara çevirme konusunda, hakimden kendisine tanınan takdir yetkisini kullanırken, belirli ölçütleri dayanak yapmasını istemiş, bu ölçütlerden hareketle takdir yetkisini kullanmasını öngörmüştür.

Yargıtay bir kararında; yerel mahkemece 5237 sayılı TCK'nın 50. maddesi uyarınca sanığa verilen kısa süreli hapis cezasının suçlunun kişiliğine, sosyal ve ekonomik durumuna, yargılama sırasında duyduğu pişmanlığa ve suçun işlenmesindeki özelliklere göre seçenek yaptırımlara çevrilip çevrilmeyeceğinin veya 51. maddeye göre yargılama sürecinde gösterdiği pişmanlık dolayısıyla tekrar suç işlemeyeceği konusunda mahkemede oluşan kanaate göre cezanın ertelenip ertelenmeyeceğinin değerlendirilmesi gerektiği gözetilmeden, sanığın silinme koşulları gerçekleşmiş sabıklarına dayanarak 50 ve 51. maddelerinin uygulanmasına yer olmadığına karar verilmesi nedeniyle hükmün bozulmasına karar vermiştir²²⁶.

Çevirme işlemi yapılırken, kanunda belirtilen haller göz önüne alınacak fiil ve faile bağlı olmayan herhangi bir durum dikkate alınmayacaktır. Kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar seçenek yaptırımlara çevrilirken; söz konusu suçların bu yerde fazla

²²⁴ Mustafa Artuç ve Tahir Hırslı, *Hüküm Kurma Esasları, Adli Sicil ve Sabıka Kayıtlarının Silinmesi*, Ankara, 2005, s. 95.

²²⁵ Özgenç, s. 638; Artuk, CHD, s. 70.

²²⁶ Yarg., 8. CD., 02.10.2010, 8033/7125.

işlenmesi, sanığın duruşmadaki uygunsuz davranışı, olayın mahiyeti ve suçun vahameti, sanığın suçunu inkâr etmesi gibi gerekçeler kanunda gösterilmediğinden hukuka aykırı olacaktır²²⁷.

Hakimin kısa süreli hapis cezasını seçenek yaptırımlara çevirmesi için ilgilinin talebi aranmamıştır. Hakim resen somut olayda koşulların oluşup oluşmadığını inceleyerek bu konuda bir karar verecektir²²⁸.

Mahkeme yargılama sonunda hükmettiği kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezanın seçenek yaptırımlardan birisine çevirip çevirmeyeceğine karar vermek ve seçenek yaptırımlara çevirme yoluna gitmediği takdirde, buna ait gerekçeyi, gerekçeli kararında belirtmek zorundadır. Kaldı ki, mahkeme cezanın erteleme yoluna gitmiş olsa dahi ertelemeyen önce, seçenek yaptırımları niçin uygulamadığını gerekçeli olarak açıklamak zorundadır²²⁹. Yargıtay'ın yerleşmiş kararlarında da bu durum açıklanmıştır.

Örneğin Yargıtay 8. Ceza Dairesi verdiği bir kararında eksik gerekçeyle karar verilmesini bozma nedeni yapmıştır. “...hükümlülerin yargılama sürecinde pişmanlık duyup duymadıkları ve suçun işlenmesindeki özellikler değerlendirilmeden, eksik gerekçeyle tayin olunan özgürlüğü bağlayıcı cezalarının para cezasına veya diğer seçenek yaptırımlara çevrilmesine yer olmadığına karar verilmesi...”²³⁰ şeklinde karar vermiştir.

5237 sayılı TCK'nın 50. maddesinin 1. fıkrasında sayılan bu subjektif koşulları teker teker incelemek gerekirse;

a) Suçlunun Kişiliği

Suçlunun kişiliğinin cezanın belirlenmesinde göz önünde tutulması, cezanın bireyselleştirilmesi açısından oldukça önemlidir. Bu husus suçlunun kişiliği ile ilgili hakimın tespit edebileceği her türlü kişisel özelliktir. Suçlunun fiziki durumu, sağlık durumu, medeni hali, yaşadığı çevrenin özellikleri, mesleği ve bu anlamda gösterdiği

²²⁷ Hüseyin İnce, *Kısa Süreli Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenek Yaptırımlar*, 1. bs., Ankara, Eylül 2007, s. 157.

²²⁸ Koca-Üzülmez, s. 483; Artuk, CHD, s. 71.

²²⁹ Mehmet Burak Uzun, *5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda Kısa Süreli Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenek Yaptırımlar*, (Danışman: Doç. Dr. İlhan Üzülmez), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, 2009, s. 50.

²³⁰ Yarg. 8.CD., 11.10.2006, 5364/7501.

eğilimler, geçmişi, sabıkasının bulunup bulunmaması, eğitim ve öğretim durumu gibi özelliklerin hepsi bu kapsamda değerlendirilmede dikkate alınmalıdır.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu suçlunun kişiliği ve sair halleri tanımlamıştır. Buna göre, suçlunun kişiliği ve sair halleri ile anlatılmak istenen husus; sanığın sabıkasının bulunup bulunmadığı, medeni hali, işi, muhitindeki durum, duruşmadaki tutum ve davranışları ve mahkemeye karşı tutumunun anlaşılması gerektiğini belirtmiştir²³¹.

b) Suçlunun Sosyal ve Ekonomik Durumu

Suçlunun sosyo-psikolojik durumu, alışkanlıkları, ailevi ve toplumsal konumu, eğitim ve öğrenim düzeyi, mesleği, evli olup olmadığı, evli ise çocuk sayısı, aylık geliri, genel kültür düzeyi, gibi unsurlar suçlunun sosyal ve ekonomik durumunun belirlenmesinde ölçüt olabilir.

Mahkeme, sanığın sosyal ve ekonomik durumuna ilişkin çeşitli kurumlardan bilgi isteyebileceği gibi kolluk araştırması yoluyla da sanığın sosyal ve ekonomik durumunu tespit edebilir. Sanığın bu şekilde bir sosyal ve ekonomik durum araştırmasının yapılması, cezanın bireyselleştirmesi amacına yönelik olup, farklı sosyal ve ekonomik durumları olan, ancak aynı suçu işleyen kişilere eşit cezaların verilmesini ve adaletsiz sonuçlar doğurmasını engellemiş olacaktır²³².

c) Suçlunun Yargılama Süresinde Duyduğu Pişmanlık

Suçlunun fiilden sonra ve hüküm aşamasına kadar ki davranışları gözlemlenmeli ve işlediği suçtan pişmanlık duyup duymadığı konusunda bir kanaate varılmalıdır. Suçlunun işlediği suçtan sonraki olumlu yada olumsuz davranışları suçun belirlenmesinde dikkate alınmalıdır.

d) Suçun İşlenmesindeki Özellikler

Faili suç işlemeye iten sebep ve saikler, failin kast ve taksirinin yoğunluğu, suçun işlendiği yer, işlenen suçun mağdur ve üçüncü kişiler üzerindeki bıraktığı etkiler suçun işlenmesindeki özelliklerin belirlenmesini sağlar.

²³¹ Yarg. CGK, 02.03.2004, 39/56 (Bakıcı, s. 945).

²³² Uzun, s. 53.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu suçun işlenmesindeki özellikler kavramını sanığı suç işlemeye iten sebep ve saik, kast ve taksirdeki yoğunluk olarak tanımlamaktadır²³³.

C.Kısa Süreli Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların Seçenek Yaptırımlara Çevrilme Zorunluluğu

1.Otuz Gün ve Daha Az Süreli Hürriyeti Bağlayıcı Ceza Açısından

Kısa süreli hapis cezalarını kanunun 50. maddesinde öngörülen seçenek yaptırımlardan birine çevirip çevirmeme konusunda hakime takdir yetkisi verilmiştir. Hakim, gerekçesini göstererek kısa süreli hapis cezasını seçenek yaptırımlardan birine çevirmeyebilir. Bununla birlikte bazı durumlarda hakime kısa süreli hapis cezasını seçenek yaptırımlara çevirme konusunda takdir yetkisi verilmemiştir. TCK'nın 50/3. maddesinde seçenek yaptırıma çevirme konusunda hakimin takdir yetkisinin kaldırıldığı hal yer almaktadır. Buna göre, daha önce hapis cezasına mahkum edilmemiş olmak kaydıyla, mahkum olunan otuz gün ve daha az süreli hapis cezasının seçenek yaptırımlardan birine çevrilmesi zorunludur.

Eğer daha önce böyle bir mahkumiyet var ise, kısa süreli hapis cezasının seçenek yaptırımlardan birine çevrilmesi hakimin takdirine bağlıdır. Ayrıca bu ihtimal bakımından hapis cezasına mahkumiyetten söz edildiği için hükümlünün önceki mahkumiyetinin konusu hapis cezası değil de adli para cezası ise veya önceki mahkumiyet hapse ilişkin olup da, bu ceza seçenek yaptırımlardan birisine çevrilmiş ise yeni suç için verilecek kısa süreli hapis cezasının kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlardan birisine çevrilmesi mümkündür.

Bununla birlikte, kanun seçenek yaptırımlardan adli para cezası ve diğer seçenek yaptırımlara çevirme konusunda hâkime takdir hakkı tanımıştır. Hâkim, cezanın bireyselleştirilmesine ilişkin enstrümanları da göz önünde bulundurarak, hangi seçenek yaptırıma hükmedeceğine gerekçesini açıklamak suretiyle karar verebilir²³⁴.

²³³ Yarg. CGK, 02.03.2004, 39/56 (Bakıcı, s. 945).

²³⁴ Özgenç, s. 638.

Yargıtay bir kararında daha önce hapis cezasına mahkûm edilmemiş olan sanık hakkında belirlenen otuz gün hapis cezasının 5237 sayılı TCK'nın 50. maddesinin 3. fıkrası gereğince aynı yasa maddesinin 1.fıkrasında yazılı seçenek yaptırımlardan birine çevrilmesinin zorunlu olduğunun gözetilmemesini bozma nedeni saymıştır²³⁵.

2. 18 Yaşından Küçük veya 65 Yaşını Tamamlamış Kişiler Açısından

5237 sayılı TCK'nın 50/3 maddesine göre fiili işlediği tarihte onsekiz yaşını doldurmamış veya altmış beş yaşını bitirmiş bulunanların mahkum edildiği kısa süreli hapis cezasının (1 yıl ve daha az hürriyeti bağlayıcı cezanın) seçenek yaptırımlardan birine çevrilmesi zorunludur.

Bu durumda daha önce hapis cezasına mahkum edilmemiş olmak kaydıyla, fiili işlediği tarihte on sekiz yaşını doldurmamış veya altmış beş yaşını bitirmiş kişiler açısından sonuç ceza olarak bir yıl ve altında ceza alanlar bakımından mahkemeye seçenek yaptırımlara çevirme konusunda takdir hakkı tanınmamış olup mahkemeye adli para cezası ile diğer seçenek tedbirlerden birine çevirme hususunda takdir hakkı tanınmıştır²³⁶.

Yargıtay bu özel durumla ilgili vermiş olduğu bir kararda sanık hakkında 5237 sayılı TCK'nın 86/2. maddesinde belirtilen seçimlik cezalardan tercih edilen hapis cezasının, aynı kanununun 50/2. maddesi uyarınca paraya çevrilemeyeceği belirtilmiş ise de, aynı maddenin 3. fıkrasında belirtilen “ daha önce hapis cezasına mahkûm edilmemiş olmak koşuluyla, fiili işlediği tarihte 18 yaşını doldurmamış bulunanların mahkûm edildikleri bir yıl veya daha az süreli hapis cezası birinci fıkrada yazılı seçenek yaptırımlardan birine çevrilir hükmüne göre, 18 yaşından küçükler için paraya çevirme yasağının, seçimlik ceza öngören ve 1 yıl ve üzerindeki hürriyeti bağlayıcı cezaları kapsadığı anlaşılmakla, suç tarihinde 18 yaşından küçük olan sanık hakkında sonuç olarak hükmolunan 2 ay 1 gün hapis cezasının 5237 sayılı TCK'nın 50/1. maddesinde yazılı seçenek yaptırımlardan birine çevrilmesinin gözetilmemesi”, durumunu bozma sebebi saymıştır²³⁷.

²³⁵ Yarg., 2. CD. 28.06.2007, E:2007/6641, K:2007/9651.

²³⁶ Özgenç, s. 638.

²³⁷ Yarg. 2.CD., 08.03.2007, 10940/3444; aynı doğrultuda Yarg. 2. CD., 04.06.2007, 3630-8073 sayılı kararları, (Haydar Erol, *5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu*, C.I, Ankara, 2007, s. 681-682).

Bu bağlamda seçenek yaptırıma çevirmenin zorunlu olmasının ilk şartı sanığın daha önce hapis cezasına mahkum edilmemiş olmasıdır. Ancak sanığın daha önceden aldığı hapis cezası mahkûmiyetinin adli sicil kaydından silinme koşulları oluşmuşsa sanığın, yeni işlemiş olduğu suçtan dolayı tedbirlere çevrilme hususunda değerlendirme yapılmalıdır bunu da mahkeme resen dikkate almalıdır²³⁸.

D. Kısa Süreli Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların Seçenek Yaptırımlara Çevirme Yasağı

-Suçun yaptırımını olarak kanunda kısa süreli hapis cezası ve para cezası seçenekli olarak öngörüldüğü durumlarda 5237 sayılı TCK'nın 50/2. maddesine göre hakim hapis cezasını tercih etmişse artık bu cezayı adli para cezasına çeviremeyecektir. Ancak bu cezanın adli para cezası dışındaki seçenek yaptırımlara çevrilmesi mümkündür

Bununla birlikte TCK'nın 50. maddesinin 2 ve 3. fıkralarının aynı olayda birlikte var olması durumunda 3. fıkradaki düzenleme 2. fıkradaki çevirme yasağını bertaraf etmemektedir. Yani zorunlu çevirmenin şartları oluştuğu takdirde hakim suç tanımında öngörülen seçenek yaptırımlardan hapis cezasını seçtiği takdirde TCK'nın 50. maddesinin 2. fıkrası gereğince hapis cezasını tekrar adli para cezasına çeviremeyecek ancak aynı maddenin 3. fıkrası gereğince hapis cezasını adli para cezası dışında kalan ve TCK'nın 50. maddesinin 1. fıkrasında yer alan seçenek yaptırımlardan birine çevirmek zorunda kalacaktır.

-Tekerrür halinde; 5237 sayılı TCK'nın 58/3. maddesine göre "*Tekerrür halinde sonraki suça ilişkin kanun maddesinde, seçimlik olarak hapis cezası ile adli para cezası öngörülmüşse, hapis cezasına hükmolunur*" denmektedir. Tekerrür durumunda hâkimin yasada seçenekli olarak öngörülen hapis ile adli para cezalarından birini tercih etme konusunda takdir hakkı da ortadan kalkmaktadır. Dolayısıyla mükerrer olan sanık hakkında hapis cezası verilir ve 50/2 maddesi gereğince artık hapis cezası adli para cezasına çevrilemez²³⁹.

-Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmesi durumunda; 5560 sayılı yasanın 23. maddesi ile değiştirilen 5271 sayılı CMK'nın 231. maddesinin 7.

²³⁸ Ali Karagülmez, *Gün Para Cezası Sistemi*, Ankara, 2005, s. 143.

²³⁹ Bakıcı, s. 949.

fıkrasına göre “Açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilen hükümde, mahkûm olunan hapis cezası ertelenemez ve kısa süreli olması halinde seçenek yaptırımlara çevrilemez.” Hükümün açıklanmasının geri bırakılması durumunda süreç sonunda koşulların gerçekleşmesi durumunda sanık hakkında verilen cezanın düşmesi sonucunu doğurur.

-Bilinçli Taksirle İşlenen Suçlarda Sonuç Cezanın Bir Yıldan Fazla Olması Durumunda; hükmolunan sonuç ceza bir yıldan fazla ise yani kısa süreli değilse diğer koşullar oluşsa bile seçenek yaptırımlardan birine çevrilemez. Bu kuralın istisnasını taksirle işlenen suçlar oluşturur. Taksirle işlenen suçlarda 5237 sayılı TCK'nın 50/4. maddesi gereğince hükmolunan ceza uzun süreli de olsa diğer koşulların varlığı halinde seçenek yaptırımlardan sadece adli para cezasına çevrilebilir. Bu kuralın istisnasını da bilinçli taksirle işlenen suçlar oluşturmaktadır. Bilinçli taksirle işlenen suçlarda hükmolunan hapis cezası uzun süreli olması durumunda diğer koşullar olsa bile ceza seçenek yaptırımlara çevrilemez²⁴⁰.

-Özel Kanun Hükümleri Nedeniyle Kısa Süreli Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların Adli Para Cezası ve Diğer seçenek Yaptırımlara Çevrilme Yasağı

Bazı özel ceza kanunlarında düzenlenen suçlar bakımından seçenek yaptırımların uygulanamayacağı kabul edilmiştir. Ancak bu hükümler 5252 sayılı Türk Ceza Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkındaki Kanuna eklenen geçici madde ile 31.12.2008 tarihine kadar yürürlükte kalacağı düzenlenmişti dolayısıyla artık bu yasak ortadan kalkmıştır.

E. Seçenek Yaptırımları Uygulayacak Mercii

Kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımların daha etkin bir şekilde uygulanması amacıyla kanun koyucu 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun'un 104. maddesi gereğince hapis dışında verilen herhangi bir tedbirin yerine getirilmesi, hakkında böyle bir tedbire hükmedilen hükümlülerin toplum içinde izlenmeleri, iyileştirilmeleri, psiko-sosyal problemlerinin çözülmesi....gibi görevleri yerine getirmeleri için denetimli serbestlik ve yardım merkezlerinin kurulacağı belirtilmiştir.

²⁴⁰ Bakıcı, s. 949.

Bu itibarla kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlardan adli para cezası dışındaki seçenek yaptırımların yerine getirilmesi görevinin kural olarak ve münhasıran Denetimli Serbestlik Şube Müdürlüğünün görev alanına girdiğini söyleyebiliriz²⁴¹.

F.Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar

Kısa süreli hapis cezasının çevrilebileceği yaptırımlar TCK'nın 50. maddesinde tahdidi olarak sayılmıştır. Yaptırım, ceza ve güvenlik tedbirlerini kapsayan bir üst kavram olduğu için, kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların yerine uygulanabilecek seçenek yaptırımlardan kasıt da ya hapis cezası dışındaki diğer ceza türü olan para cezası ya da güvenlik tedbiri niteliğindeki yaptırımlardır. Buna göre, kısa süreli hapis cezalarının adli para cezasına çevrilmesi bir ceza yaptırımına çevirmeyi; bunun dışındaki seçenek yaptırımlardan birine çevrilmesi ise, güvenlik tedbirine çevirmeyi ifade etmektedir²⁴². Böylelikle kısa süreli hapis cezasının dönüştürülebileceği adli para cezası dışındaki seçenek yaptırımların güvenlik tedbiri niteliğinde olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte doktrinde 50. maddede sayılan yaptırımlardan hangisinin ceza hangisinin tedbir olduğu konusunda tam bir fikir birliği yoktur.

Kısa süreli hapis cezalarının çevrilebileceği seçenek yaptırımlar; adli para cezasına çevirme, mağdurun uğradığı zararı aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderme, bir eğitim kurumuna devam etme, belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanma, ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınması, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanma ve gönüllü olarak kamuya yararlı bir işte çalıştırılma şeklinde TCK'nın 50. maddesinde sayılmıştır. Bu sayma tahdidi yani sınırlı olarak yapıldığı için kısa süreli hapis cezasının maddede öngörülmeleyen bir tedbire ya da cezaya çevrilmesi mümkün değildir. Bunun dışında kısa süreli hapis cezasının yerine seçenek yaptırım uygulanacaksa maddede belirtilen seçenek yaptırımlardan yalnızca birine hükmedilecektir.

²⁴¹ Erdoğan, s. 638.

²⁴² Özgenç, s. 638.

1.Adli Para Cezası

a) Genel Olarak

Adli Para cezası kavramını 5237 sayılı Yeni Türk Ceza Kanunu getirmiştir. Bunun nedeni adli organlarca verilen para cezalarını idare organlarca verilen idari para cezalarından ayırmaktır.

Yeni Türk Ceza Kanunu'nun 52/1. maddesinde adlî para cezası, beş günden az ve kanunda aksine hüküm bulunmayan hâllerde yedi yüz otuz günden fazla olmamak üzere belirlenen tam gün sayısının, bir gün karşılığı olarak takdir edilen miktar ile çarpılması suretiyle hesaplanan ve hükümlü tarafından devlet hazinesine ödenen para olarak tanımlanmıştır.

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun (CGTİHK) 106/1. maddesinde adlî para cezası, yeni TCK'nın 52/1'inci maddesinde belirtilen usule göre tayin olunan ve devlet hazinesine ödenen bir miktar para şeklinde tanımlanmıştır.

Önder'e göre, "adli para cezası, suç teşkil eden, bir fiil nedeniyle, faile karşı toplumun kınama duygusunu belirten, onu maddi yararlarından mahrum bırakmayı amaçlayan, yargı organınca hüküm altına alınan ve kusur ile orantılı olmakla beraber suçlunun ekonomik durumunu da göz önünde tutarak cezada bulunan amaçları gerçekleştirmek için Devlet hazinesine bir miktar paranın ödenmesidir"²⁴³.

Donay'a göre ise, "para cezası, suç teşkil etsin veya etmesin, bir hukuk normunu ihlal eden kişinin devlete veya kanunda belirtilen başka bir yere, bir zararın tazmini amacı taşımaksızın ödemek zorunda olduğu belirli bir miktar paradır"²⁴⁴.

Taner ise, "para cezası işlenmiş bir suçtan dolayı kanun hükümlerine göre tayin olunacak paranın Devlet hazinesine ödenmesidir" şeklinde bir tanım vermektedir"²⁴⁵.

Adli para cezaları; 765 sayılı TCK'da asli ceza olarak verilebileceği gibi, hürriyeti bağlayıcı cezanın yanında mütemmim (fer'i) ceza olarak da verilebilirdi.

²⁴³ Önder, *Ceza Hukuku Dersleri*, s. 511.

²⁴⁴ Donay, s. 15.

²⁴⁵ M.Tahir Taner, *Ceza Hukuku Umumi Kısım*, 3. bs., İstanbul, 1953, s. 633.

Ancak 5237 sayılı TCK ile mütemmim ceza kavramı ortadan kaldırıldığından bu sistemde adli para cezaları asli ceza olarak verilecektir²⁴⁶.

b) Tarihsel Gelişim

Para cezaları, kişinin malvarlığına yönelik bir yaptırım türüdür. Para cezalarında işlenen suç karşılığında yasada gösterilen sınırlar arasında belirlenecek bir miktar paranın devlet hazinesine ödenmesi söz konusudur²⁴⁷.

Para cezasının tarihi gelişimine bakıldığında, şahsi öç ve kısas sistemlerinin geçerli olduğu ilkel toplumlarda para cezasına rastlanılmadığı anlaşılmakla²⁴⁸, para cezalarının uyuşma sisteminin bir sonucu olarak ortaya çıktığı, görülmektedir. Bu anlamda devlet, herhangi bir konuda aralarında uyuşmazlık çıkan tarafların öç almalarını veya kısasa başvurmalarını önlemek için, meydana gelen zararın onarılması hususunda uzlaşmalarını(diyet) sağlamaya çalışmaktaydı. Zamanla diyet zorunlu hale geldiği gibi, miktar da bir tarife ile sabitlendi. Bu şekilde, suçlunun mağdura ödeme yapması ve mağdurun da ödemeyi kabul edip intikam hakkından vazgeçmesi konulan yasalarla zorunlu hale getirildi²⁴⁹.

Uyuşma sisteminin genelde bütün ilkel toplumlarda geçerli olduğu görülmektedir, Hammurabi Kanununda, Eski Yunanda, Hind-Manu Kanununda ve Hitit Yasalarında uyuşmaya ilişkin düzenlemelere rastlanıldığı belirtilmektedir²⁵⁰.

Yine, Roma Hukukunda suçların karşılığı olarak genellikle bedeni cezalar öngörülmekle birlikte, bugünkü para cezasına benzer bir yaptırım da bulunmaktaydı, Roma Hukukunda özel suçlar için uyuşma sistemi geçerliydi ve mağdur önce zararının giderilmesi için hukuk davası ardından da daha fazla para cezasını içeren ceza davası açardı. Cermen Hukukunda uyuşma sistemi mevcuttu ve uyuşma miktarı yasal bir tarifeye bağlanmıştı. Her suç karşılığı tarifeye bağlanan para miktarı, mağdurun yaşı, cinsiyeti, kabilesi, yaralarının tehlikeliliği veya tecavüze uğrayan

²⁴⁶ Erdoğan, s. 391-392.

²⁴⁷ Ahmet Caner Yenidünya, "5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda Adli Para Cezası ve İnfazı", *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 10, Sy. 1-2, Haziran 2006, s. 121.

²⁴⁸ Donay, s. 70-71.

²⁴⁹ Artuk -Gökçen-Yenidünya, *Genel Hükümler*, s. 946.

²⁵⁰ Donay, s. 18 vd.

organın önemine göre değişmekteydi. Bu doğrultuda insan hayatının fiyatı da hür yada köle olmasına bağlı olarak farklı belirlenmişti²⁵¹.

Cermen Hukukunda devlet zarara uğrayan mağdurun yanında kendisine de uyuşmayı sağlama çabasının karşılığı olarak “fredum” adı verilen bir miktar paranın ödenmesini zorunlu kıldı²⁵².

İslam Hukuku’nda ise had suçları bakımından herhangi bir para cezası öngörülmemiştir. İnsan hakkına karşı işlenen suçlarda da tazminat niteliği taşıyan diyet öngörülmüştür. Diyet tazminat niteliği taşıdığından para cezası olarak kabul edilemez²⁵³.

İslam Hukukunun geçerli olduğu Osmanlı İmparatorluğu’nda ise, kanunnamelerde (Fatih, Kanuni Sultan Süleyman, Sultan Dördüncü Mehmet Kanunnameleri) bir çok tazir suçu için suçlunun mali durumuyla orantılı olarak hükmedilmesi koşuluyla para cezaları öngörülmüştür²⁵⁴.

Bununla birlikte, Türk Hukukunda modern anlamda para cezasının, 1274 tarihli Ceza Kanunu’nun 37. maddesinde yer aldığı ifade edilmektedir. Kanunun tayin ettiği miktarda paranın suçludan alınması esas olup, anılan kanunda, para cezasının ödenmemesi halinde hapse dönüştürülebileceği de hükme bağlanmıştır²⁵⁵.

c) Adli Para Cezasının Lehindeki ve Aleyhindeki Görüşler

(1) Adli Para Cezasının Lehindeki Görüşler

-Hürriyeti Bağlayıcı Ceza Sonucu Cezaevine Girmenin Neden Olduğu Olumsuz Etkileri Önlemesi; günümüzde uygulama alanı genişleyen ve kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların yerine seçenek yaptırım olarak uygulanan para cezaları kısa süreli hapis cezasının hükümlü üzerindeki olumsuz etkilerini ortadan kaldırması bakımından cezanın amaçlarına uygun bir yaptırımdır²⁵⁶.

²⁵¹ Donay, s. 21-22.

²⁵² Naci Şensoy, “*Amme Para Cezaları*”, C. 8, İstanbul, 1942, s. 475.

²⁵³ M. Akif Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, 3. bs., İstanbul, 1999, s. 184-185.

²⁵⁴ Şensoy, s. 476-477; Donay, s. 32 vd.

²⁵⁵ Şensoy, s. 477.

²⁵⁶ Şensoy, s. 478; Donay, s. 39; Taner, s. 635; Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 554.

Nitekim para cezasına mahkum edilen hükümlü, hapse girmemesi nedeniyle sosyal çevresinden ayrılmaz, topluma suçlu olarak teşhir edilmez ve bunlar para cezasına mahkum edilen hükümlünün davranışlarını olumlu yönde etkiler. Birey toplum içerisinde çalışarak, ailesine ve kendisine faydalı olur²⁵⁷.

-Devlet Açısından Ekonomik Nitelik Taşınması; hürriyeti bağlayıcı ceza sonucu cezaevlerine gönderilme durumunda, vergi mükelleflerine yük binerken, para cezasında tam aksine. Devlet bütçesine para girmektedir²⁵⁸.

-Adli Hata Halinde Geri Alınabilme İmkanının Mevcut Olması; adli para cezasının faydalı olarak sayılan bir yönü de, adli hata halinde geri alınabilme imkanının bulunmasıdır. Ölüm cezası ve hürriyeti bağlayıcı cezada, yaşam ve özgürlükten yoksun günler geri verilemeyeceğinden, adli hatanın giderilebilmesi mümkün değildir. Hürriyeti bağlayıcı cezalarda hapse girmiş bir kimseyi, adli hata halinde, hapse girmemiş duruma getirmek mümkün olamaz. Mağdura uygun bir tazminat verilmesi mümkün ise de, bu tazminat ancak bireyin uğradığı maddi kayıpları karşılayabilir cezaevinde geçirdiği günlerin elem ve ızdırabını gideremez²⁵⁹.

-Adli Cezanın Bölünebilir Olması; para cezası failin kusuru ve suçunun ağırlığına göre bölünebilir. Bu şekilde yaptırımın suçun tam karşılığı olabilmesi mümkündür²⁶⁰. Adli para cezasının bölünebilir olması cezanın ferdileştirilmesi imkanını da artırır²⁶¹.

-Etkili Olması; para cezası kişinin malvarlığından bir yoksunluğa yol açması nedeniyle cezanın korkutma ve ızdırap verme niteliğine sahiptir. Sosyal ve ekonomik hayatta önemli bir araç olan paranın bir miktar eksilmesi, faili birtakım işlerden ve zevklerden mahrum bırakacağı için insanlar üzerinde etkili olacağı ileri sürülmüştür.

²⁵⁷ Donay, s. 45; Taner, s. 635.

²⁵⁸ Soyaslan, s. 565; Demirbaş, *İnfaz Hukuku*, s. 85; Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 554.

²⁵⁹ Donay, s. 46; Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 554; Demirbaş, *İnfaz Hukuku*, s. 86; Taner, s. 637; İçel-Akıncı- Özgenç- Sözüer- Mahmutoglu- Ünver, s. 97.

²⁶⁰ Donay, s. 42-43; Taner, s. 635; Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 554.

²⁶¹ İçel-Akıncı- Özgenç- Sözüer- Mahmutoglu- Ünver, s. 95-96.

Özellikle para kazanma maksadıyla işlenen suçlarda bu tür cezalar verilmesi faili bu tür suçlar işlemekten vazgeçirmesi anlamında etkili olacaktır²⁶².

(2) Adli Para Cezasının Aleyhindeki Görüşler

Para cezasının yukarıda belirtilen olumlu yönlerinin yanında, olumsuz yönleri olduğu da ileri sürülmektedir.

-Eşitlik ilkesine aykırı olması; para cezasının doğrudan mal varlığına yönelik bir ceza olması nedeniyle, kişilerinin maddi durumuna göre etkisi de farklı olacaktır, varlıklı kişiler için para cezasının korkutucu özelliği yoksul üzerindeki kadar fazla değildir hatta çok varlıklı insanlar için hiçbir etkisi olmayabilir de²⁶³. Yine buna bağlı olarak maddi durumu iyi olmayan ve para cezasına mahkum edilen kişi bu para cezasını ödeyemeyince cezası hapis cezasına çevrilecek ve kişi cezaevine girmek zorunda kalacak cezaevinin olumsuz koşullarından etkilenecek böylece maddi durumları farklı olan kişiler açısından para cezasının ortaya çıkardığı eşitsizlik daha çok ortaya çıkacaktır²⁶⁴.

- Para cezasının her şeyden önce, cezaların şahsiliği ilkesine aykırı olduğu ileri sürülmüştür, hükümlünün mal varlığından eksilen paranın, onun bakmakla yükümlü olduğu diğer aile fertlerini zor durumda bıraktığı söylenmiştir. Ancak, bu sakınca, diğer müeyyideler bakımından da geçerlidir ve cezalandırılan her suçlunun ailesinin ve yakınlarının bundan olumsuz yönde etkileneceği, maddi ve manevi zarar görmeleri kaçınılmazdır²⁶⁵.

-İnfazın Güçlüğü; adli para cezalarının infazında birtakım güçlükler olduğu, para cezasına mahkum edilen bir çok hükümlünün para cezasını ödemeye yeter derecede geliri bulunmadığı yada yeter derecede geliri olan bazı hükümlülerin de

²⁶² İçel-Akıncı- Özgenç- Sözüer- Mahmutoğlu-Ünver, s. 96; Donay, s. 43; Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 554; Demirbaş, *İnfaz Hukuku*, s. 85.

²⁶³ Hafizoğulları, *Genel Hükümler*, s. 467; Demirbaş, *İnfaz Hukuku*, s. 86; Donay, s. 47-48; Taner, s. 634; Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 554-555.

²⁶⁴ Donay, s. 47, 48; Hafizoğulları, *Genel Hükümler*, s. 467; Demirbaş, *İnfaz Hukuku*, s. 86.

²⁶⁵ Artuk -Gökçen-Yenidünya, *Genel Hükümler*, s. 951; Taner, s. 635; Şensoy, s. 479; Demirbaş, *İnfaz Hukuku*, s. 86.

malvarlıklarını kaçırmayı veya saklamayı başardıklarından bu yaptırımın infazından kurtuldukları belirtilmiştir²⁶⁶.

-Cezanın Etkisinin Az Olması; para cezalarının fail dışında başka kişiler tarafından da ödenebilme imkanının bulunmasının cezaların şahsiliği ilkesine aykırı düştüğü ve cezadan kurtulan failin cezadan beklenen amacı gerçekleştirmeyeceği ve fail üzerinde etkili olmayacağı ifade edilmiştir²⁶⁷. Bu durum, ekonomisi istikrarlı olmayan ülkelerde enflasyon nedeniyle paranın değerinin zamanla düşmesi ve para cezalarının komik düzeyde kalması açısından da söz konusudur²⁶⁸

İslah etkisinin yeterli olmaması; para cezalarında suç işleyen fail hiçbir rehabilitasyon tedavisine tabi tutulmamaktadır. Bu yüzden bu sakıncanın ortadan kaldırılabilmesi için hakkında para cezasına hükmedilen failin cezasına ek olarak bir rehabilitasyon devam etme yükümlülüğü getirilebilir²⁶⁹.

d) Adli Para Cezasının Belirlenmesinde Sistemler

Kanun koyucu para cezasının tayininde “klasik para cezası sistemi” ve “gün para cezası sistemi” olmak üzere iki sistemden birini kullanmaktadır.

(1) Klasik Sistem

765 sayılı Türk Ceza Kanunu, para cezasının belirlenmesinde, klasik sistemi kabul etmişti. Bu sistemde, hakim kanunun tayin ettiği sınırlar çerçevesinde belirli bir meblağı para cezası olarak tayin edebilirdi. Bu sistemin çeşitli uygulamaları bulunmaktaydı.

İlk uygulamaya göre Yasa koyucu para cezasını sabit bir miktar olarak düzenler ve hakim önüne gelen somut olayda failin işlediği suçun karşılığı olarak yasada belirtilen sabit miktara hükmetmek zorundadır. Bu miktar sabit olduğu için

²⁶⁶ Artuk-Gökçen-Yenidünya, s. 953; Donay, s. 49; Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 555.

²⁶⁷ Donay, s. 49; Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 555.

²⁶⁸ Demirbaş, *İnfaz Hukuku*, s. 86; Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 555; Hafızoğulları, *Genel Hükümler*, s. 468.

²⁶⁹ İçel- Akıncı- Özgenç- Sözüer- Mahmutoğlu- Ünver, s. 98.

hakimin failin kişilik özelliklerini, suçun oluş şekli, kullanılan araçları ...vs göz önünde bulundurması söz konusu değildir²⁷⁰.

İkinci uygulamada ise kanunda her suç için para cezasının alt ve üst sınırları gösterilerek söz konusu sınırlar çerçevesinde hakime takdir yetkisi tanınabilmektedir²⁷¹.

Üçüncü uygulamaya göre de, suçtan kaynaklanan zarar veya suçtan elde edilen yarar ya da katları para cezasının belirlenmesinde esas alınabilmektedir. Nispi para cezası olarak adlandırılan bu uygulamada üst sınır olmadığı gibi hakimin takdir hakkı da yoktur²⁷². Nispi para cezalarının belirlenmesi, suçtan elde edilen yarar veya uğranılan zarar esas alınarak belirlendiğinden para cezasında değer kaybı olmayacaktır bu sebeple kat sayı artışı uygulamasına da gerek yoktur²⁷³.

765 sayılı TCK'da suçlunun ekonomik durumuna göre cezanın belirlenmesine dair bir düzenlemenin bulunmamasının eksikliği, CİK ile giderilmiştir. CİK'in 5/2. maddesine göre; "askeri ve azami hadleri gösterilen para cezalarının miktarı, suçlunun iktisadi durumu, aile sorumluluğu, meşgale ve mesleki durumu, yaş ve sağlık durumu, cezanın sosyal etkisi ve uyarma amacı gibi hususlar göz önünde tutularak tespit edilir." CİK'de cezanın bireyselleştirilmesine dair bir uygulama da failin ekonomik durumuna göre cezanın takside bağlanmasıdır. Nispi para cezalarında bireyselleştirme, cezanın takside bağlanmasıyla yapılır²⁷⁴.

Klasik sisteme göre belirlenen para cezası miktarları, ekonomik istikrarı olmayan ülkemizde yüksek enflasyon karşısında hızla değer kaybettiğinden caydırıcılık özelliği kaybolmuştur. Bu nedenle, Yasa koyucu, yasalardaki para cezası miktarlarını zaman zaman arttırmış, yapılan artışlar, yasaların yürürlüğe giriş tarihlerine bağlı olarak ve katsayı artırımları şeklinde Türk Ceza Kanunu'na ilave edilen maddelerle düzenlenmiştir²⁷⁵.

²⁷⁰ Artuk-Gökçen-Yenidünya, *Yaptırım Hukuku*, s. 125.

²⁷¹ Artuk-Gökçen-Yenidünya, *Yaptırım Hukuku*, s. 125.

²⁷² Artuk-Gökçen-Yenidünya, *Yaptırım Hukuku*, s. 125.

²⁷³ Erdoğan, s. 391.

²⁷⁴ Erdoğan, s. 391.

²⁷⁵ Erdoğan, s. 391.

(2) Gün Para Cezası Sistemi

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu adli para cezasının belirlenmesinde “gün para cezası” sistemi benimsenmiştir. Bu sistemin kabul edilmesindeki en önemli sebeplerden iki tanesi eski TCK’da kabul edilmiş olan klasik sistemde cezaların eşitliği ilkesine aykırı olması ve cezaların bireşleştirilememesidir²⁷⁶. Dolayısıyla 5237 sayılı TCK’da gün para cezası sisteminin kabul edilmesinin temel amacı, para cezasının kişinin ödeme gücüne göre belirlenmesi yoluyla, suç işleyen zengin ile fakir arasındaki eşitsizliği gidermektir²⁷⁷.

Adli para cezası bakımından, maddi durumu iyi olan kişi üzerinde etkili olmayan, maddi durumu iyi olmayan kişilerin ise sonuç olarak ceza infaz kurumuna gönderilmesine neden olan ve ceza hukuku ilkeleriyle bağdaşmayan “memur maaş katsayısı” veya “yeniden değerlendirme oranı” gibi ölçütlerin dikkate alındığı sistemden vazgeçilerek,²⁷⁸ failin ekonomik durumunu göz önüne alan ve bireyselleştirilebilen gün para cezası sistemi benimsenmiştir.

Gün para cezası sistemi mukayeseli hukukta 1939 yılında Danimarka’da, 1931 yılında İsveç’te, 1921 yılında Finlandiya’da ve Almanya’da kabul edilmiştir²⁷⁹.

Türk Ceza Kanunu’nun 52. maddesinde;

“(1) Adli para cezası, beş günden az ve kanunda aksine hüküm bulunmayan hâllerde yedi yüz otuz günden fazla olmamak üzere belirlenen tam gün sayısının, bir gün karşılığı olarak takdir edilen miktar ile çarpılması suretiyle hesaplanan meblağın hükümlü tarafından Devlet Hazinesine ödenmesinden ibarettir.

(2) En az yirmi ve en fazla yüz Türk Lirası olan bir gün karşılığı adli para cezasının miktarı, kişinin ekonomik ve diğer şahsî hâlleri göz önünde bulundurularak takdir edilir.

²⁷⁶ Erem-Danışman- Artuk, s. 740.

²⁷⁷ Zekeriya Yılmaz, *Yeni Türk Ceza Kanununda Para Cezası Uygulaması*, Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi, s. 124, Kasım 2004, s. 73; Bakıcı, s. 1020.

²⁷⁸ Yılmaz, *Para Cezası Uygulaması*, s. 73; Vahit Bıçak, *Mukayeseli ve Gerekçeli Türk Ceza Kanunu*, 2004, s. 115.

²⁷⁹ Erem-Danışman- Artuk, s. 741; Artuk-Gökçen-Yenidünya, *Yaptırım Hukuku*, s. 126; Çınar, s. 77; Yılmaz, *Para Cezası Uygulaması*, s. 73.

(3) Kararda, adli para cezasının belirlenmesinde esas alınan tam gün sayısı ile bir gün karşılığı olarak takdir edilen miktar ayrı ayrı gösterilir.

(4) Hâkim, ekonomik ve şahsî hâllerini göz önünde bulundurarak, kişiye adli para cezasını ödemesi için hükmün kesinleşme tarihinden itibaren bir yıldan fazla olmamak üzere mehil verebileceği gibi, bu cezanın belirli taksitler hâlinde ödenmesine de karar verebilir. Taksit süresi iki yılı geçemez ve taksit miktarı dörtten az olamaz. Kararda, taksitlerden birinin zamanında ödenmemesi hâlinde geri kalan kısmın tamamının tahsil edileceği ve ödenmeyen adli para cezasının hapse çevrileceği belirtilir.” hükümlerine yer verilmiştir.

Gün para cezası sisteminde, cezanın tespitinde iki aşama söz konusudur. Birinci aşamada, cezanın bireyselleştirilmesine ilişkin genel prensipler çerçevesinde, işlenen suçlunun kusuru ve suçun ağırlığıyla orantılı bir gündelik sayı belirlenir. İkinci aşamada ise suçlunun mali durumu, finansal ve sosyal özellikleri dikkate alınarak suçluyu yoksulluğa düşürmeyecek şekilde her bir gün için parasal bir miktar saptanır²⁸⁰.

e) Adli Para Cezasının Tayini ve İnfazı

(1) Cezanın Tayini Aşamaları

5237 sayılı TCK’da adli para cezası, bazı suçlarda hapis cezasına ek olarak onun yanında düzenlenmişse de kural olarak hapis cezasına seçenek yaptırım olarak kabul edilmiştir. Ancak, özellikle ekonomik çıkar amaçlı suçlarda suçun işlenmesiyle bir çıkar elde edildiği kesin olarak öngörülmekle birlikte bazı durumlarda bunun miktarı belirlenememektedir. Bu suçlarda elde edilen gelirin miktarının belli olması halinde elde edilen kazancın müsadere kararına gidilecektir(TCK m.55). Ancak elde edilen gelir belirlenemiyorsa müsadere kararı verilemeyeceğinden bu durumlara özgü olarak hapis cezasına ek olarak adli para cezası öngörülmüştür²⁸¹. Çünkü Örneğin, göçmen kaçakçılığı suçu (TCK m.79), insan ticareti suçu (TCK m.80), şantaj suçu (TCK m.107/1), hakkı olmayan yere tecavüz suçu (TCK m.154/1),

²⁸⁰ Yenidünya, s. 133; Erem- Danışman- Artuk, s. 740-741.

²⁸¹ Yılmaz, *Para Cezası Uygulaması*, s. 73; Özgenç, s. 720- 721.

güveni kötüye kullanma suçu (TCK m.155/1,2), dolandırıcılık suçunun basit halinde (TCK m. 157).

Adli para cezasının hapis cezasına seçenek yaptırım olarak düzenlendiği hallerde hakim öncelikle hapis cezasına mı adli para cezasına mı hükmedecek bunu karara bağlamalıdır. Bu tercih aslında cezanın bireyselleştirilmesi yöntemlerinden biridir çünkü hakim bu tercihi yaparken sadece failin kişiliğini göz önünde bulunduracaktır. Bu anlamda hakim söz konusu belirlemeyi yaparken TCK'nın 62. maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen “failin geçmişi, sosyal ilişkileri, fiilden sonraki ve yargılama sürecindeki davranışları, cezanın failin geleceği üzerindeki olası etkileri gibi hususları” ve bunların yanı sıra özellikle failin ekonomik durumunu göz önünde bulundurması gerektiği ifade edilmiştir²⁸².

Hapis cezası ve adli para cezasının seçenek yaptırım olarak öngörüldüğü durumlarda, hakim tarafından hapis cezasına hükmedilmiş olması durumunda, bu hapis cezası adli para cezasına çevrilemeyecektir. (TCK m.50/2) Örneğin, TCK'nın 86/2, 89/1, 99/2 ve 100/1 maddelerinde hapis cezasına seçenek adli para cezası öngörülmüştür. Hakim bu maddeler uyarınca hapis cezasına hükmetmiş ise, hapis cezası kısa süreli de olsa artık adli para cezasına çevrilemez. Ancak bu durumda çevirme yasağı sadece adli para cezası açısından olduğundan, hapis cezasının, TCK'nın 50. maddesinde öngörülen diğer seçenek yaptırımlara çevrilmesinde bir sakınca yoktur. Bununla birlikte tekerrür halinde son suça ait kanun maddesinde hapis cezası ve adli para cezası seçimlik olarak öngörülmüşse artık hakim kanuni bir zorunluluk olarak hapis cezasına hükmedecektir takdir yetkisi yoktur (TCK m. 58/3)

Gün para cezasının miktarı iki aşamada belirlenmektedir. Birinci aşamada gün biriminin belirlenmesi gerekmektedir.

(a) Tam Gün Sayısının Belirlenmesi

TCK'nın 52. maddesine göre, kanunda aksi belirtilmeyen hallerde, suçun düzenlendiği maddede, adli para cezasına esas tam gün sayısı gösterilmeyip de sadece “adli para cezası ile cezalandırılır” şeklinde düzenleme yapıldı ise, alt sınır 5

²⁸² Özgenç, s. 718.

gün üst sınır da 730 gün olarak kabul edilecek ve ikisi arasında bir tam gün sayısı belirlenecektir.

Kanun maddesinde adlî para cezasının sadece üst sınırı gösterilmişse, alt sınır 5 gün kabul edilecek ve 5 günden az olmamak üzere uygulama maddesinde gösterilen üst sınır arasında bir tam gün sayısı belirlenecektir.

TCK'nın 61/9. maddesinde adlî para cezasının seçimlik ceza olarak öngörüldüğü suçlarda bu cezaya ilişkin gün biriminin alt sınırı, o suç tanımındaki hapis cezasının alt sınırından az; üst sınırı da, hapis cezasının üst sınırından fazla olamayacaktır.

TCK'nın 52/1. maddesinde suç karşılığı tam gün sayısının nasıl tayin edileceğinden söz edilmemiştir. Buna karşılık, TCK'nın 52/2. maddesinde bir gün karşılığı para miktarının “kişinin ekonomik ve diğer şahsi halleri” dikkate alınarak belirleneceği ifade edilmiştir. Bu durumda, suç karşılığı tam gün sayısı belirlenirken, bir gün karşılığı para tutarının belirlenmesindeki “kişinin ekonomik ve diğer şahsi halleri” ölçütü değil, “cezanın bireyselleştirilmesindeki” ölçütler dikkate alınacaktır²⁸³.

Bu aşamada tam gün sayısının belirlenmesinde dikkate alınması gereken cezanın bireyselleştirilmesi ölçütleri TCK'nın 61/1. maddesinde düzenlenenlerdir. Bu maddeye göre;

“(1) Hâkim, somut olayda;

- a) Suçun işleniş biçimini,*
- b) Suçun işlenmesinde kullanılan araçları,*
- c) Suçun işlendiği zaman ve yeri,*
- d) Suçun konusunun önem ve değerini,*
- e) Meydana gelen zarar veya tehlikenin ağırlığını,*
- f) Failin kast veya taksire dayalı kusurunun ağırlığını,*
- g) Failin güttüğü amaç ve saiki,*

Göz önünde bulundurarak, işlenen suçun kanunî tanımında öngörülen cezanın alt ve üst sınırı arasında temel cezayı belirler”.

²⁸³ Hüsnü Aldemir, s. 77.

Hâkim, temel ceza olan tam gün sayısını, kanun maddesinde yazılı sınırlar arasında belirlerken, suçun işleniş biçimini, suçun işlenmesinde kullanılan araçları, suçun işlendiği zaman ve yeri, suçun konusunun önem ve değerini, meydana gelen zarar veya tehlikenin ağırlığını, failin kast veya taksire dayalı kusurunun ağırlığını ve son olarak da failin güttüğü amaç ve saiki göz önünde bulunduracaktır.

TCK'nın 61/8. maddesinin ilk cümlesinde, adlî para cezası hesaplanırken, cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesine yönelik artırma ve indirimlerin, gün sayısı üzerinden yapılacağı belirtilmiştir.

TCK'nın 61/2. maddesi uyarınca, temel gün sayısının belirlenmesinden sonra ilk olarak suçun olası kastla yada bilinçli taksirle işlenmesi halinde birinci fıkra hükmüne göre belirlenen ceza üzerinden indirim veya artırım yapılacaktır.

Bundan sonra ise, aynı maddenin 4. fıkrası gereğince, bir suçun temel şekline nazaran daha ağır veya daha az cezayı gerektiren birden fazla nitelikli halin birlikte gerçekleşmesi durumunda; temel cezada önce artırımlar uygulanacak sonra da indirimler yapılacaktır. Bu aşamada failin sosyal ve ekonomik durumu göz önüne alınmayacaktır.

Bu aşamadan sonra, belirlenen ceza üzerinden sırasıyla teşebbüs, iştirak, zincirleme suç, haksız tahrik, yaş küçüklüğü, akıl hastalığı ve cezada indirim yapılmasını gerektiren şahsi sebeplere ilişkin hükümler ile takdiri indirim nedenleri uygulanacaktır. Kanun koyucu, kanuni indirim nedenlerinin uygulanma sırasını, 5237 sayılı TCK'nın 61/5. maddesinde düzenlemiştir.

(b) Bir Gün Karşılığı Hükmedilecek Para Miktarının Tespiti

Bir günün karşılığı ödenmesi gereken para miktarının alt ve üst sınırları yasada düzenlenmiştir. TCK'nın 52/2. maddesine göre bir gün karşılığı olarak en az 20 TL ve en fazla 100 TL belirlenecektir. Hakim bu miktarı belirlerken kişinin ekonomik ve diğer şahsi halleri göz önünde bulunduracaktır.

Burada üzerinde durulması gereken husus, bir gün karşılığı para miktarının belirlenmesinde, failin ekonomik durumunun suç tarihine göre mi yoksa hüküm tarihine göre mi dikkate alınacağıdır. Burada failin hüküm anındaki ekonomik durumu dikkate alınmalıdır. Ekonomik durum incelemesi yapılırken gelirleri ve zorunlu giderleri dikkate alınmalıdır. Kişinin diğer şahsi halleri de para cezasının

belirlenmesinde önemlidir. Çünkü, kişinin bakmakla yükümlü olduğu kimselerin varlığı ve sayısı ile mesleği, yaşı, medeni hali, tahsili onun ekonomik durumu hakkında bilgi verir²⁸⁴. Hakim tarafından, para miktarının takdir edilmesine yetecek oranda bir araştırma yapılması yeterlidir. Dosyada aksine delillerin bulunmadığı hallerde, sanığın ifadesi sırasında tespit edilen ekonomik ve şahsi durumuyla ilgili açıklamalarına itibar edilmelidir²⁸⁵.

Son olarak, belirlenen toplam gün birimi sayısı ile kişinin bir gün karşılığı ödemesi gereken para miktarı çarpılarak, adli para cezasının miktarı tespit edilecektir (TCK m. 52/1). Kararda, adli para cezasının belirlenmesinde esas alınan tam gün sayısı ile bir gün karşılığı olarak takdir edilen miktar ayrı ayrı gösterilir(TCK m. 52/3).

Adli para cezası ertelenemez. Türk Ceza Kanunu, hapis cezasının ertelenmesini düzenlediğinden (TCK m. 51), adli para cezası hakkında erteleme kararı verilemez

Adli para cezasını gerektiren suçlarda dava zamanaşımı, sekiz yıldır (TCK m. 66/1-e). Ancak fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmuş olup da onbeş yaşını doldurmamış olanlar hakkında, bu sürelerin yarısının; on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında ise, üçte ikisinin geçmesiyle kamu davası zamanaşımına uğrar (TCK m. 66/2). Adli para cezası ile hapis cezası seçimlik ise suçlarda zamanaşımı süresinin belirlenmesi bakımından hapis cezası esas alınır (TCK m. 66/4).

(2) Adli Para Cezasının İnfazı

(a) Genel Olarak

Adli Para Cezasının İnfazı ve Ödenmemesine ilişkin düzenlemeler, TCK'nın 52/4, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun(CGTİHK)'un 106. maddesi ve Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzüğü'nün 56. maddesinde düzenlenmiştir.

Hâkim, ekonomik ve şahsî hâllerini göz önünde bulundurduğu hükümlüye, adli para cezasını ödemesi için hükmün kesinleşme tarihinden itibaren bir yıldan fazla olmamak üzere süre verebileceği gibi, bu cezanın belirli taksitler hâlinde ödenmesine

²⁸⁴ Özgenç, s. 719, 720.

²⁸⁵ Yenidünya, s. 147; Artuk-Gökçen-Yenidünya, s. 961.

de karar verebilir. Ancak hakim adli para cezasının taksitlerle ödenmesine karar verecek olursa taksit süresi iki yılı geçemez ve taksit miktarı dörtten az olamaz. Kararda, taksitlerden birinin zamanında ödenmemesi hâlinde geri kalan kısmın tamamının tahsil edileceği ve ödenmeyen adli para cezasının hapse çevrileceği belirtilir (TCK m. 52/4).

-CGTİHK'nın 106/2. maddesine göre adli para cezasını içeren ilâm Cumhuriyet Başsavcılığına verilir, Cumhuriyet savcısı bu ilam kendisine verildikten sonra otuz gün içinde adli para cezasının ödenmesi için hükümlüye 20. maddenin üçüncü fıkrası uyarınca bir ödeme emri tebliğ eder.

-Tebliğat hükümlü adres değişikliğini mahkemeye veya Cumhuriyet Savcılığına bildirmemişse hükümlüde gösterilen adrese tebliğ edilir (CGTİHK m.20/3). Tebligatta ödenecek miktar, taksit durumu ve yazılı sürede ödenmediğinde sonuçlarının neler olduğu, gösterilir.

-Karar veren hakim hükümlüye adli para cezasını ödemesi için TCK 52/4. maddesi gereğince bir yıldan fazla olmamak üzere bir süre belirlemişse ödeme emri bu süre dikkate alınarak gönderilmelidir. Kararda böyle bir mehil süresi belirtilmedi ise hükümlü tebliğden itibaren 30 gün içinde adli para cezasını ödemek zorundadır. Buna göre hükümlü tebliğ olunan ödeme emri üzerine kararda gösterilen süre, kararda süre gösterilmemişse otuz gün içerisinde adli para cezasını ödemezse, Cumhuriyet savcısının kararı ile ödenmeyen kısma karşılık gelen gün miktarınca hapsedilir.

-Adli para cezası taksitide bağlanmamışsa ve hükümlü kendisine yapılan tebliğden itibaren bir ay içerisinde adli para cezasının üçte birini öderse hükümlünün talebi üzerine geri kalan kısmı 1 ay ara ile iki eşit taksit halinde ödemesine izin verilir (CGTİHK m.106/6, İnfaz Tüzüğü m.56/5). Bu ihtimalde ilk taksit ödenmezse taksitide ilişkin mehil hükümsüz kalır ve hükümlü Cumhuriyet Savcısının kararı ile ödenmeyen adli para cezasına karşılık gelen gün miktarınca hapsedilir.

-Hapse çevirme, adli para cezasının gün birimi üzerinden gerçekleştirilir. Yani Cumhuriyet Savcısı ilamda belirtilen adli para cezası, kaç gün birimi üzerinden hesap edilmişse, o gün miktarınca cezayı hapse çevirecektir. Bununla birlikte, 5237 sayılı TCK'nın dışındaki diğer kanunlara göre, gün karşılığı olarak miktar belirtilmeyen

ilamlardaki adli para cezalarının ödenmemesi halinde Cumhuriyet Başsavcılığı'nca bir gün karşılığı 100 TL olarak hapse çevrilir (CGTİHK Geçici m.1, İnfaz Tüzüğü m.56/11).

-Adli para cezası yerine çektirilen hapsin süresi üç yılı geçemez. Birden fazla hükümle adli para cezalarına mahkumiyet halinde bu süre beş yılı geçemez (CGTİHK m.106/7, İnfaz Tüzüğü m.56/7).

-Adli para cezası yerine çektirilen hapis, bir ceza niteliği taşımayıp, tazyik hapsi mahiyetindedir. Bu itibarla hükümlü, hapis yattığı günlerin dışında kalan günlere karşılık gelen parayı öderse hapisten çıkarılır (CGTİHK m. 106/8, İnfaz Tüzüğü m.56/8).

-Adli para cezasından çevrilen hapsin infazı, ertelenemez ve bunun infazında şartla salıverilme hükümleri uygulanamaz. Hapse çevrilmiş olmasına rağmen, hak yoksunlukları bakımından esas alınacak olan adli para cezasıdır (CGTİHK m.106/9, infaz Tüzüğü 56/9). Bu itibarla 53. maddedeki kasti suçtan kaynaklanan hapis cezasının infazına bağlı hak yoksunlukları uygulanmaz (TCK m.53/1).

- İnfaz edilen hapsin süresi, adli para cezasını tamamıyla karşılamamış olursa, geri kalan adli para cezasının tahsili için ilam, Cumhuriyet Başsavcılığınca mahallin en büyük mal memuruna gönderilir. Bu makamlarca, 6183 sayılı Kanuna göre, kalan adli para cezası tahsil edilir. Mahallin en büyük mal memuruna gönderme tarihi esas alınarak, Cumhuriyet Başsavcılığınca infaz defterindeki kaydı kapatılır ve mahkemesine bildirilir (CGTİHK m.106/1, infaz Tüzüğü m.56/10).

-Adli para cezası süresi içinde ödenmek istenirse, Cumhuriyet Başsavcılığınca hazırlanan evrak adli para cezasını ödeyecek kimse ile birlikte mal müdürlüğüne gönderilir. Mal müdürlüğünce para cezası tahsil edilerek ödeyen kimseye bir makbuzu verilir ve makbuz ilam evrakına eklenir. Mahkeme tarafından verilen para cezasının ödenmesiyle infaz tamamlanır. Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yerine getirme fişi düzenlenerek bir sureti Adli Sicil Müdürlüğüne verilir, bir sureti ilama eklenerek mahkemesine infazen iade edilir.

(b) Çocuklar Hakkındaki Adli Para Cezalarının İnfazı

Çocuklar hakkında doğrudan hükmolunan adli para cezası ve kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırım olarak hükmolunan adli para cezası hapse çevrilemez.

Bu cezalara ilişkin ilam, tahsili için Cumhuriyet Başsavcılığınca mahallin en büyük mal memuruna gönderilir ve bu makamlar tarafından 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkındaki Kanun hükümlerine göre tahsil edilir. İlamın gönderilme tarihi esas alınmak suretiyle Cumhuriyet Başsavcılığınca infaz defterindeki kayıt kapatılır ve mahkemesine bildirilir.

(c) Tüzel Kişiler Hakkındaki Adli Para Cezasının İnfazı

5237 sayılı TCK'nın 20/2. maddesinde, tüzel kişiler hakkında ceza yaptırımını uygulanamayacağı düzenlenmiştir. Ancak Ceza İşleri Genel Müdürlüğünün 21.08.2006 tarih ve 037992 sayılı görüşüne göre; özel kanunlarda gerekli değişiklik yapılana kadar tüzel kişiler hakkında para cezası uygulamaya devam edilecektir. Tüzel kişiler hakkındaki para cezası ödendiğinde yerine getirme işlemleri diğer hükümlüler hakkındaki uygulama gibi yapılır. Tüzel kişiler hakkında hükmolunan adli para cezası ödenmezse hapse çevrilmesi mümkün olamayacağından, 6183 sayılı Kanun hükümlerine göre tahsil edilir.

(d) Kısa Süreli Hapis Cezası Yerine Hükmedilen Adli Para Cezasının İnfazı

Kısa süreli hapis cezası yerine hükmedilen adli para cezasının infazı TCK m.50 ve İnfaz Tüzüğü m.51'de düzenlenmiştir. Kısa süreli hapis cezasından çevrilen adli para cezası, hükümde belirtilen miktarın Devlet Hazinesine ödenmesiyle yerine getirilir. Kısa süreli hapis cezasından çevrilen adli para cezası, taksidde bağlanmamış ise hükümlü ilamın kendisine tebliğinden itibaren 30 gün içerisinde adli para cezasının üçte birini öderse geri kalan kısım hükümlünün talebi üzerine birer ay ara ile iki taksidde bağlanır. Bu durumda adli para cezası hükümlü tarafından hiç ödenmemişse veya taksidde bağlanıp da taksitlerden birisi yerine getirilmemişse, Cumhuriyet savcısının talebi üzerine hükmü veren mahkemece kısa süreli hapis cezasının, (adli para cezasının ödenmeyen kısmı dikkate alınarak) kısmen veya tamamen infazına karar verilir ve bu karar derhal infaz edilir. Adli para cezası hükümlünün elinde olmayan nedenlerle ödenemezse, başka bir tedbire çevrilmesi mümkün değildir çünkü TCK'nın 50. maddesinin 7. fıkrası "tedbirlerle" ilgilidir,

yani kısa süreli hapis cezası adli para cezasına değil de TCK m.50/7 de belirtilen tedbirlerden birine çevrildi ise ve hükümlü elinde olmayan nedenlerle bu tedbiri yerine getiremezse tedbir hükmü veren mahkeme tarafından değiştirilir ancak kısa süreli hapis cezasına seçenek olarak adli para cezasına hükmedilmişse, ödenmediği takdirde, doğrudan kısa süreli hapsin infazı yoluna gidilir. Bu durumda asıl mahkumiyet adli para cezası değil adli para cezasına çevrilen hapis cezasıdır (TCK m.50/6). Bu itibarla, infaz edilen hapis cezası tazyik hapsi değil, başlangıçta çevrilen hapis cezası olduğundan hükümlü hakkında koşullu salıverme hükümleri uygulanabilecektir (İnfaz Tüzüğü m.51/1-e).

Taksirli suçlardan dolayı hükmedilen uzun süreli hapis cezalarının adli para cezasına çevrilmesi halinde de (TCK m.50/4) aynı kurallar geçerlidir (İnfaz Tüzüğü m.51/1-g).

2.Mağdurun veya Kamunun Uğradığı Zararın Giderilmesi

a) Genel Olarak

Mağdurun zararının giderilmesi günümüzde oldukça fazla uygulanan ve ceza adaletinin daha iyi gerçekleşmesi açısından önemli bir seçenek yaptırım türüdür²⁸⁶. Mağdurun zararının karşılanması kurumu ile getirilmek istenen mağdurlar ile failler arasındaki düşmanlığın ve anlaşmazlığın azalmasını sağlamak ve böylece bu düşmanlığın ve anlaşmazlığın artmasına yol açan bir ceza hukuku sistemini terk ederek, bunun yerine, suçun sadece devlete karşı değil, temelde insana karşı olduğunu kabul eden ceza hukuku sistemine geçmektir. Bu sistemle, mağdur sürece daha aktif olarak katılmakta bununla birlikte hem mağdurların, hem faillerin menfaatlerini koruyan bir usul ortaya çıkmaktadır²⁸⁷.

Devletin asıl amacı, faili cezalandırmak ve mağdurun zararlarını karşılamaktır. Ancak klasik ceza uygulamaları mağduru görmezden geldiği ve mağdurun zararları ile ilgilenmediğinden mağdurun tatmini sağlanamamaktadır. Yargılama sürecinin uzaması ile mağdurlar daha da mağdur edilmektedir²⁸⁸. Klasik ceza uygulamalarında

²⁸⁶ Haluk Çolak ve Uğurtan Altun, (2006), *Kısa Süreli Hapis Cezaları, Seçenekli Yaptırımlar ve İnfaz Rejimleri, TBB Dergisi*, s. 67, s. 201.

²⁸⁷ Hüseyin İnce, *Kısa Süreli Hapis Cezalarına Seçenek Yaptırımlar*, 1. bs. , Ankara, Eylül 2007, s. 217.

²⁸⁸ Sulhi Dönmezer- Sahir Erman, C. II, s. 432.

mağdurlar ihmal edilmekte ve sanık hakları öne çıkmaktadır Ancak ceza adaleti gereğince failin mağdurlar üzerinde meydana getirdiği yıkım büyük ölçüde giderilmeli, fail yanında mağdurun korunması da ön plana çıkarılmalıdır.

Onarıcı adalet, işlenmiş bir suçtan etkilenen tarafların tümünü, suçun ortaya çıkardığı zararlı sonuçları ve suçun geleceğe yönelik etkilerini nasıl giderecekleri konusundaki meseleyi toplu olarak çözmeleri için bir araya getiren bir süreçtir. Onarıcı adalet anlayışının amacı, “mümkün olduğu ölçüde suçun neden olduğu zararın tazmini ile toplumsal barışa ve güvenliğe katkı sağlanmasıdır” şeklinde ifade edilmiştir. Onarıcı adalet anlayışının temelinde, mağdur, fail ve devlet arasındaki ilişki vardır. Bu anlayış, devletten ziyade suçun işlenmesiyle mağdura ve topluma verilen zarar üzerinde yoğunlaşır ve öncelikle suçlunun cezalandırılmasını değil, zararın tazmin ve telafisini hedefler. Devletin hukuk kurallarının ihlal edilmesini ikincil nitelik arzeder²⁸⁹.

Suçtan zarar gören mağdurların zararlarının giderilmesi ve tatmin edilmeleri açısından hukuk mahkemelerinde tazminat yoluyla alacaklarının giderilmesi; ceza davalarına ise müdahil olarak katılmaları ve sanığın cezalandırılmasını istemeleri gerek hukuk davasının takibinin güçlüğü gerekse ceza davalarının kısa sürede sonuçlanıp kesinleştirilememesi, mağdurun ayrıca bu davalar için emek ve mesai kaybı da birlikte göz önüne alındığında yeterli değildir. Bu nedenle mağdurun suçtan gördüğü zararın giderilmesi gerekmekte bunun da devlet eliyle sağlanması devlet için bir yükümlülük olarak ortaya çıkmaktadır²⁹⁰.

b) Mağdurun Korunmasına Yönelik Uluslararası Çabalar

- Şiddet Suçları Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi. 24.11.1983 tarihinde Avrupa Konseyince kabul edilen bu Sözleşmeyi Türkiye 24.4.1985 tarihinde imzalamakla beraber, sözleşme, TBMM tarafından henüz onaylanmamıştır. Bu Sözleşmenin amacı: "Konseye üye ülkeler arasında daha sıkı işbirliği sağlamak, hakkaniyet ve sosyal dayanışma nedenleriyle kasten işlenen şiddet suçu mağdurlarının kişilik durumları ile ve vücut ya da sağlıkları (ruhsal-

²⁸⁹ Mustafa Özbek, “*Çağdaş Ceza Sistemlerinde Alternatif Çözüm Arayışları ve Arabuluculuk Uygulaması*” isimli tebliği, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma İsimli Prof. Dr. Feridun Yenisey başkanlığında hazırlanan kitap, İstanbul, Ekim 2005, s. 112.

²⁹⁰ Uzun, s. 78.

bedensel) veyahutta böyle suçların akabinde ölen mağdurların bakmakla yükümlü oldukları kişilerin durumuyla ilgilenmek, bu tür suçların işlendiği ülke üzerindeki devlet tarafından bir zarar tazmin rejimi kurmak, özellikle failin meçhul olduğu veya ödeme gücünün bulunmadığı hallerde, bu alanda asgari normlar kurmak" şeklinde belirtilmiştir²⁹¹.

- Avrupa Konseyi'nin Ceza ve Ceza Usul Hukukunda Mağdurun Durumuna İlişkin Tavsiyesi R (85) 11 - 28.6.1985. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin ceza muhakemesi hukukunda mağdurun hukuki durumunun iyileştirilmesine ilişkin 11 sayılı tavsiye kararı, üye devletlere bazı kurallarda birleşmeyi önermektedir²⁹².

- 29.11.1985 tarihli Birleşmiş Milletler Deklarasyonu. 26 Ağustos- 6 Eylül 1985 tarihleri arasında gerçekleştirilen ve "Suçların Önlenmesi ve Suçluların Tedavisi" konulu Birleşmiş Milletler 7'nci Kongresi "Mağdurların Magna Carta"sı denilen ve mağdurun dört temel hakkını vurgulayan bir deklarasyonla sonuçlanmıştır: Bu deklarasyona göre mağdurun dört temel hakkı vardır. Bunlar²⁹³;

1. Ceza muhakemesinde adil işlem hakkı,
2. Meydana gelen zararlı durumun eski hale iadesi hakkı,
3. Meydana gelen zararın tazmini hakkı,
4. Yardım ve uygun tedavi hakkı.

c) Türk Hukuku'ndaki Düzenlemeler

Mağdurun zararının fail tarafından ödenmesini sağlamaya yönelik bazı hükümlere mevzuatımızda yer verilmiştir:

1. TCK m. 73/8'de, suçtan zarar gören, gerçek kişi veya özel hukuk tüzel kişisi olup, soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı bulunan suçlarda, failin suçu kabullenmesi ve doğmuş zararın tümünü veya büyük bir kısmını ödemesi veya gidermesi koşuluyla mağdur ile failin özgür iradeleriyle uzlaşmaları ve bunun savcı veya hakim tarafından saptanması halinde kamu davasının açılmayacağı veya davanın düşürülmesine karar verileceği düzenlenmektedir.

²⁹¹ Veli Özer Özbek, *Ceza Hukukunda Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi*, Ankara, 1999, s. 112.

²⁹² Özbek, *Mağduriyetin Giderilmesi*, s. 114 vd.

²⁹³ Özbek, *Mağduriyetin Giderilmesi*, s. 118.

2. TCK m. 51/2'de, cezanın ertelenmesinin, mağdurun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi koşuluna bağlanabileceği belirtilmektedir.

3. TCK m. 168'de, mal aleyhine işlenen suçlarda, failin mağdurun zararını aynen iade veya tazmin etmesi bir hafifletici neden olarak düzenlenmektedir.

4. TCK m. 50/1, b, hükmüne göre, kısa süreli hapis cezası yerine "aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmine" hükmedebilmek yetkisini vermiştir.

5. CİK m. 19/8' de, şartla salıverilmenin hükümlünün iktidarı nispetinde şahsi hakları yerine getirmesi şartına bağlanabileceği düzenlenmişti. CeGTİK m. 107/12'den de, şartla salıverilmenin bazı yükümlülüklerin yerine getirilmesi koşuluna bağlanabileceği sonucu çıkmaktadır.

6. Karayolları Trafik Kanunu, zorunlu trafik sigortasını getirmiştir. Mağdur ile şikayetçinin hakları başlıklı CMK m. 234 'te, soruşturma ve kovuşturma aşamalarındaki mağdur hakları ayrı ayrı gösterilmiştir.

Ancak hemen belirtelim ki, zorunlu sigorta hariç mağduru korumaya yönelik yukarıda belirtilen hükümler de gerektiği gibi uygulanamamaktadır. Özellikle çıkartılan af kanunları, mağdurun haklarını dikkate almamaktadır. Bu bakımdan, mağdurun zararını karşılamayı devlet açısından zorunluluk haline getiren düzenlemelere şiddetle gereksinim vardır²⁹⁴.

d) Mağdurun veya Kamunun Uğradığı Zararın Giderilmesi Tedbirinin İnfazı

Mağdurun ve kamunun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi, hukukumuzda cezadan çok tedbir niteliğinde olan seçenek yaptırım olarak düzenlenmiştir²⁹⁵. 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 109. maddesinde kısa süreli hapis cezası yerine hükmedilen seçeneikli yaptırımların infazında uygulanacak rejimin tüzükle düzenlendiği belirtilmiştir. Mağdurun ve kamunun uğradığı zararın giderilmesi yaptırımının nasıl infaz edileceği Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirleri Hakkındaki Tüzük'ün 51/2. maddesinde düzenlenmiştir.

²⁹⁴ Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 494-495.

²⁹⁵ Önder, *Ceza Hukuku Dersleri*, s. 503.

Mağdurun ve kamunun uğradığı zararın giderilmesi, suç nedeniyle uğranılan zararın aynen iade edilmesi, suçtan önceki hale getirilmesi veya tazmin edilmesi suretiyle tamamen giderilmesi şeklinde yerine getirilir(CGTİHT m.51/2-a),

Zararın aynen iade edilmesi; hükümlünün işlediği suç nedeniyle haksız olarak ele geçirdiği şeyi aynen ya da satın almak suretiyle suçtan zarar görene iade etmesidir.

-Suçtan önceki hale getirme; suç nedeniyle verilen zararın, hükümlü tarafından ya da başkası aracılığıyla çalışmak, çalıştırılmak, tamir etmek veya buna benzer faaliyetlerle giderilmesidir.

-Zararın Tazmin Edilmesi; suç nedeniyle verilen zararın bedelinin suçtan zarar görene ödenerek tazmin edilmesidir.

5237 sayılı TCK'nın 50/1-b. Maddesine göre, “mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle, tamamen giderilmesi” seçenek yaptırımına karar verilmişse, kararda aynen iade edilecek, eski hale getirilecek ya da tazmin edilecek miktar tam olarak belirlenmelidir. Zararın miktarı kararda belirtilmemişse Cumhuriyet Savcısının talebi ile uğranılan zararın tespiti mahkemeden istenir (CGTİHT m.51/2-b).

Yargıtay bir kararında “sanık hakkında 5237 sayılı TCK'nın 86/2-3a ve b, 62. maddeleri uyarınca hükümlünün 7 ay 15 gün hapis cezasının aynı kanunun 50/1-b maddesi gereğince dönüştürüldüğü, mağdurun uğradığı zararın tazmin suretiyle aynen giderilmesi seçenek yaptırımının, miktarının açık bir şekilde ve infazda tereddüde yer vermeyecek şekilde belirtilmesi gerektiğinin gözetilmemesi nedeniyle hükmün bozulmasına” karar vermiştir²⁹⁶.

Suçtan önceki hale getirme için gereği zaman alacaksa, işe başlama ve bitirme süreleri de kararda gösterilir. Ancak miktar ve süreler kararda gösterilmemişse, mahkemeden ek karar alınmalıdır.

Mağdurun ve kamunun uğradığı zararın giderilmesi, güvenlik tedbirinin infazında, Denetimle Serbestlik Şube Müdürlüklerine bir görev verilmemiştir.

Hüküm kesinleştikten sonra ilam, mahkeme tarafından infaz için Cumhuriyet Savcılığına verilir. Tetkik ve kayıt işlemlerinden sonra hükümlünün ilamda

²⁹⁶ Yarg., 2. CD., 20.2.2007, E:10427/K:2290 sayılı karar (Erol, s. 683).

gösterilen adresine tebligat yapılır. Yapılan tebligatta hükümlüden, seçenek yaptırımın gereklerini yerine getirmesi için 30 günlük süre verilir. Hükümlü tedbirin gereklerini yerine getirmeye başlamaz veya başlayıp da devam etmezse, ilam ve ekleri hükmü veren mahkemeye gönderilerek kısa süreli hapis cezasının tamamen veya kısmen infazına karar verilmesi talep olunur. Hükümü veren mahkeme kısa süreli hapis cezasının tamamen veya kısmen infazına karar verirse bu karar derhal infaz edilir.

Hükümlü elinde olmayan nedenlerle seçenek tedbiri yerine getiremezse, durumunu ispatlayarak belgelendirerek hükmü veren mahkemeden tedbirin değiştirilmesi isteyebilir. Hükümü veren mahkeme mazeretin doğruluğunu araştırır ve mazereti yerinde görürse tedbiri değiştirebilir. Bu kararı ek kararlar verir. Bu karara karşı itiraz yolu açıktır. Bu durumda asıl mahkumiyet değiştirilen ve ek kararlar hükmolunan tedbirdir.

3. Bir Eğitim Kurumuna Devam Etmek

a) Genel Olarak

Bir meslek ve sanat edinmeyi sağlamak amacıyla gerektiğinde barınma imkânı da olan bir eğitim kurumuna devam etme seçenek yaptırımına TCK'nın 50/1-c maddesinde yer verilmiştir. TCK Tasarısının 64. maddesinde benimsenen seçenek yaptırımlar esas itibarıyla korunsa da bunlara bazı seçenek yaptırımlar eklenmiş ve bu yaptırımların etkin uygulanması amacıyla yeni düzenlemeler yapılmıştır. Bu yeni seçenek yaptırımlardan birisi de bir meslek ve sanat edinmeyi sağlamak amacıyla gerektiğinde barınma imkânı da olan bir eğitim kurumuna devam etme yaptırımıdır²⁹⁷.

Kısa süreli hapis cezası yerine, TCK'nın 50. maddesinin i fıkrasının (c) bendine göre, hükümlünün en az iki yıl süreyle, bir meslek veya sanat edinmesini sağlamak amacıyla, gerektiğinde barınma imkânı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etmesine karar verilebilir.

Kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezanın bu şekilde bir eğitim kurumuna yerleştirilmesi tedbirine çevrilmesinin kanuna seçenek yaptırım olarak eklenmesi sanık ve ailesi, sanığın yakın çevresi ve toplum açısından önem taşımaktadır. Ayrıca

²⁹⁷ Çolak ve Altun, *Kısa Süreli Hapis Cezaları*, s. 203-204; Özgenç, s. 636.

hapis cezasının infazının devlete yükleyeceği maddi külfetin de önüne geçilmiş olacaktır, bu nedenlerle bir eğitim kurumuna devam etme seçeneğinin benimsenmesi Ceza Hukukumuz açısından yerinde olmuştur²⁹⁸.

Barınma imkanı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etme tedbiri özellikle suça sürüklenen çocuklar hakkında uygulanabilecek bir tedbirdir. Ancak bu çocuklar hakkında Çocuk Koruma Kanunu'nda benzer tedbirler bulunmaktadır.

Kısa süreli hürriyeti bağlayıcı ceza yerine ikame edilebilecek bu tedbirin süresi en az iki yıl olmalıdır. Kanunda üst sınır öngörülmediğinden süre, iki yıldan fazla da olabilir. Ancak alt sınır iki olarak belirlendiği için iki yıldan az olmayacak bu süreyi hakim belirler.

Barınma imkanı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etme tedbiri ile daha çok bir mesleği veya sanatı olmadığı için suç işleyen hükümlülerin ve suça sürüklenen çocukların bir meslek veya sanat edinmelerinin sağlanması amaçlanmıştır. Barınma ve eğitim kurumu, kamu kurumuna veya özel şahıslara ait olabilir.

Yargıtay 8. Ceza Dairesinin verdiği bir kararda "5237 sayılı TCK'nın 50/1-c madde ve fıkrasında öngörülen ve fıkranın düzenleniş amacı olan, bir meslek veya sanat edindirmek hükmü göz ardı edilerek hükmolunan cezanın 2 yıl süreyle erkek yetiştirme yurdunda kalmaya devam etme tedbirine çevrilmesine karar verilmesi ve ayrıca aynı yasanın 51. maddesi hükmüne göre sadece hapis cezalarının ertelenmesi mümkün olup, tedbire çevrilen cezaların ve para cezalarının ertelenmesinin mümkün olmayacağına gözetilmemesi" nedeniyle yerel mahkemece verilen karar bozmuştur²⁹⁹.

En az iki sene süreyle devam edilecek eğitim kurumunda gerekli ise -zorunlu değil- barınma imkanı da bulunmalıdır. Özellikle barınma yeri bulunmayan hükümlüler hakkında bu tedbir uygulanırken eğitim kurumunun barınma imkanının bulunup bulunmadığı göz önünde tutulmalıdır. Hakim eğitim kurumunu seçerken hükümlünün öğretim düzeyini, yeteneklerini ve isteklerini de göz önüne almalıdır.

²⁹⁸ Uzun, s. 80.

²⁹⁹ Yarg., 8. CD., 02.02.2007, 626/818.

b) Bir Eğitim Kurumuna Devam Etme Yaptırımının İnfazı

Bir eğitim kurumuna devam etme tedbirinin infazı, Ceza infaz kurumlarının yönetimi ile ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazı hakkında tüzüğün 51/3. maddesi ile Denetimli serbestlik ve yardım merkezleri ile koruma kurulları yönetmeliğinin 34 ve devamı maddelerinde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

Bu düzenlemeler ışığında

Bir eğitim kurumu veya programına devam etme yaptırımı ya da yükümlülüğü;

a) 5237 sayılı Kanunun 50. maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi gereğince hükümlünün, mahkeme kararıyla en az iki yıl süreyle, bir meslek veya sanat edinmeyi sağlamak amacıyla, gerektiğinde barınma imkanı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etmesi suretiyle,

b) 5237 sayılı Kanunun 51. maddesinin dördüncü fıkrasının (a) bendi gereğince bir meslek veya sanat sahibi olmayan hükümlünün, bu amaçla bir eğitim programına devam etmesi veya (c) bendindeki çocuk hükümlülerin, bir meslek veya sanat edinmelerini sağlamak amacıyla, gerektiğinde barınma imkanı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etmesi suretiyle,

c) 5275 sayılı Kanunun 107. maddesinin 8. fıkrası gereğince koşullu salıvermeden yararlanan çocuk hükümlülerin, denetim süresinde eğitimlerine gerektiğinde barınma imkanı da bulunan bir kuruma devam etmesi suretiyle,

ç) 5271 sayılı Kanunun 231. maddesinin sekizinci fıkrasının (a) bendi gereğince bir meslek veya sanat sahibi olmayan sanıkların, bir meslek veya sanat sahibi olmalarını sağlamak amacıyla bir eğitim programına devam etmesi suretiyle, yerine getirilir.

Mahkemece yukarıda belirttiğimiz maddeler gereğince verilen kararlar Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir. Cumhuriyet başsavcılığınca karar, denetimli serbestlik karar defterine işlendikten sonra tedbiri yerine getirmesi için tedbiri yerine getirme görevi 5402 sayılı Kanunla kendisine verilen Denetimli Serbestlik Şube Müdürlüğüne veya bürosuna iletilir (DSYMKKY. m.36/1).

Denetimli Serbestlik Şube müdürlüğü kendisine gönderilen ilamı karar yetişkin hakkında ise denetimli serbestlik defterine; karar çocuklar hakkında ise çocukların denetimine ilişkin deftere kaydeder.

Şube müdürlüğü veya büro ilam veya kararı, denetimli serbestlik defterine kaydettikten sonra hükümlüye on gün içinde şube müdürlüğü veya büroya başvurması hususunda bildirim yapar.

Bu yaptırım veya yükümlülük, hükümlünün eğitim kurumuna veya eğitim programına başladığı tarihte başlar.

Hükümlünün, haklı, geçerli ve gerektiğinde belgelendirilebilen mazereti olmaksızın; on gün içinde gelmemesi ve otuz gün içinde seçenek yaptırımın infazına başlanmaması hâlinde şube müdürlüğü veya büro ilgili defterdeki kaydı kapatarak durumu Cumhuriyet başsavcılığı aracılığı ile mahkemeye bildirilir.

Hükümlünün bu süre içinde başvurması hâlinde ise, kararın yerine getirilmesi için şube müdürlüğü veya büro bir denetim planı hazırlar. Bu planda; hükümlünün hangi kurum veya kuruluşta, hangi gün ve saatlerde ne tür bir eğitim alacağı ve hükümlünün hangi aralıklarla şube müdürlüğü veya büroyu ziyaret edeceği, denetimli serbestlik görevlilerinin hangi aralıklarla hükümlünün okul, aile ve sosyal çevresi ile görüşeceği gibi bilgiler yer alır. Bu çerçevede denetimli serbestlik görevlileri öncelikle hükümlünün ailesi, öğretmenleri ile gerektiğinde hükümlünün eğitim gördüğü yerdeki kurum amiri veya varsa rehber öğretmenle düzenli görüşmeler yapar.

Şube müdürlüğü veya büroca hazırlanan denetim planı, hükümlüye, çocuk hükümlünün yasal temsilcisine ve ilgili eğitim kurumuna bildirilir. Hükümlünün denetim planına uyup uymadığı şube müdürlüğü veya büroca her zaman denetlenir. Denetim planına uyulmadığının ilgili eğitim kurumu tarafından bildirilmesi ya da şube müdürlüğü veya büro tarafından tespit edilmesi hâlinde durum bir tutanakla mahkemeye iletilmek üzere Cumhuriyet başsavcılığına bildirilerek ilgili eğitim kurumundan evrak istenir ve kayıt kapatılır.

Hükümlünün devam ettiği eğitim kurumunun disiplin kurallarını ihlal etmesi hâlinde bunun yaptırım veya yükümlülüğün ihlali olup olmadığı şube müdürlüğü veya büroca değerlendirilerek bu konuda gerekçeli bir karar verilir. Fiilin yaptırım veya yükümlülüğün ihlali olarak değerlendirilmesi hâlinde evrak gereği için mahkemeye iletilmek üzere Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir. Fiilin yaptırım

veya yükümlülüğün ihlali olarak değerlendirilmemesi hâlinde aynı usulde işlem yapılarak mahkemeye bilgi verilir.

Yaptırım veya yükümlülük sona erdiğinde durum ilgili eğitim kurumuna iletilerek evrakın iadesi istenir, kayıt kapatılır ve evrak mahkemeye iletilmek üzere Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir.

Şube müdürlüğü veya bürolar, bölgelerinde bulunan örgün ve yaygın eğitim kurumlarıyla görüşmeler yaparak hükümlüleri bu eğitim kurumlarından hangilerinde ve ne surette eğitime alacaklarına dair bilgi alırlar ve bu kurumlara ait listeleri her yılın Eylül ayına kadar oluşturarak mahkemelere verirler.

Bu yaptırım ve yükümlülüklerin uygulanmasında gizlilik ilkesine öncelikle uyulur.

Bu tedbirin başarılı bir şekilde uygulanması özel veya resmi eğitim veya ıslah müesseselerinin kurulmasına bağlıdır. Halbuki ülkemizde açık çevrede tedaviyi imkan dahiline sokacak bir müessese henüz yeterli düzeyde değildir.

4.Belirli Yerlere Gitmekten veya Belirli Etkinlikleri Yapmaktan Yasaklanma

a) Genel Olarak

5237 sayılı TCK'nın 50/1-d. maddesi gereğince hükmedilen hapis cezası kısa süreli ise sanık hakkında hapis cezası yerine hükmedilen hapis cezasının yarısından bir katına kadar belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanmasına karar verilebilir. Diğer bir anlatımla, kısa süreli hapis cezası yerine hükmedilen belli yerlere gitme veya bazı etkinlikleri yapmaktan yasaklanma tedbirinin süresi, mahkum olunan ceza süresinin yarısından az olamayacağı gibi sürenin bir katını da aşamayacaktır.

Belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanma yaptırımının amacı sanığı toplum içinde denetim altına alarak yeniden suç işlemesini önlemektir. Hükümlü, kısa süreli hapis cezasının yerine hükmedilen bu seçenek yaptırımı ceza infaz kurumuna girmeden sosyal hayattan kopmadan, toplum içinde

kendisini suça sevk eden yer, kişi ve etkinliklerden uzak kalmak suretiyle yerine getirerek yeniden topluma kazandırılmış olacaktır³⁰⁰.

Bu tedbir 647 sayılı eski İnfaz Kanununun 4. maddesinin 4. bendinde bir yılı geçmemek üzere belirli bir yere gitmekten veya bazı faaliyetleri veya meslek ve sanatı icradan yasaklanma şeklinde düzenlenmişti. Yeni düzenlemede tedbirin süresi bakımından hükmedilecek cezaya bağlı bir esnekliğin getirildiği görülmektedir. Buna göre hakim kısa süreli hapis cezasını bu yaptırıma çevirirken, hapis cezasının süresinin yarısından bir katına kadar bir dilim içerisinde takdir yetkisine sahiptir. Örneğin, on ay hapis cezasına mahkum olan kişinin cezası en az beş ve en fazla yirmi ay süreyle belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan men edilebilecektir.

Bu tedbirde amaç hükümlünün suç çevresinden uzaklaştırılması olmalıdır. Belirli yerlere gidip gitmemeye veya yasaklanan etkinliklerle işlenen suç arasında bir bağ olmalı, hakim kararında denetime imkan verecek biçimde bu bağlantıyı göstermelidir³⁰¹.

Bu tedbir 5137 sayılı TCK'nın dışına 5271 sayılı CMK'da da düzenlenmiştir. 5271 sayılı Kanunun 231. maddesinin sekizinci fıkrasının (c) bendi gereğince sanık hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmesi halinde denetimli serbestlik tedbiri olarak bir yıldan fazla olmamak üzere mahkemenin belirleyeceği süre ile sanığın belli yerlere gitmekten yasaklanmasına veya belirli yerlere devam etmek hususunda yükümlü kılınmasına karar verilebilir.

Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Yönetmeliği'nin 38. maddesinin son fıkrasında belirli yerler ve etkinliklerden ne anlaşılması gerektiği belirtilmiştir. Bu maddeye göre, *“Belirli yerler ve etkinlikler; sanık veya hükümlünün suç işlemesinde, suça yönelmesinde ya da zararlı alışkanlıklar edinmesinde veya bağımlılık yapan maddeler kullanmasında; çevresel, psikolojik, sosyal veya ekonomik etkisi bulunan ya da sanık veya hükümlünün yeniden suç işlemesine yol açan etkenleri tetikleyecek yerler veya etkinliklerdir.”*

³⁰⁰ Malkoç, s. 161.

³⁰¹ Erdoğan, İnfaz Hukuku, s. 642.

b)Belirli Yerlere Gitmekten veya Belirli Etkinlikleri Yapmaktan Yasaklanma Tedbirinin İnfazı

Hukumumuzda, belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanma, biçiminde seçenek yaptırımın gerektiğinde kolluk ve ilgili diğer makamlarla işbirliği içinde kanunda belirtilen usûl ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak görevi, 5402 sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu'nun 14/1-a-2 maddesi ve Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Yönetmeliği'nin 15. maddesi ile şube müdürlüklerine verilmiştir.

Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Yönetmeliği'nin 38. maddesi ve devamı maddelerinde hükümlünün belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanması yaptırımının nasıl yerine getirileceği düzenlenmiştir.

Bu düzenlemelere göre; mahkemece ilam Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir. Cumhuriyet başsavcılığınca ilam "*denetimli serbestlik genel defterine*" kaydedildikten sonra şube müdürlüğü veya büroya iletilir.

Denetimli Serbestlik Şube müdürlüğü veya büro kendisine gönderilen ilamı karar yetişkin hakkında ise denetimli serbestlik defterine; karar çocuklar hakkında ise çocukların denetimine ilişkin deftere kaydeder.

Şube müdürlüğü veya büro ilamı, denetimli serbestlik defterine kaydettikten sonra hükümlüye on gün içinde şube müdürlüğü veya büroya başvurması hususunda bildirim yapar.

Hükümlünün, haklı, geçerli ve gerektiğinde belgelendirilebilen mazereti olmaksızın; on gün içinde gelmemesi ve en geç otuz gün içinde seçenek yaptırımın infazına başlanmaması hâlinde defterdeki kayıt kapatılarak durum Cumhuriyet başsavcılığı aracılığı ile mahkemeye bildirilir.

Bu yaptırım, şube müdürlüğü veya büro tarafından yükümlülüğün hükümlü veya çocuk hükümlünün yasal temsilcisine bildirildiği tarihte başlar. Hükümlüye yapılacak bildirimde geçerli, haklı ve gerektiğinde belgelendirilebilen mazereti olmadığı hâlde gelmemesinin, yükümlülüğü ihlal sayılacağı ile gelmemenin kanuni sonuçları mutlaka hatırlatılır.

Hükümlünün bu süre içinde başvurması hâlinde ise, denetleme görevlisi veya denetleme memuru tarafından bir denetim planı hazırlanır. Bu planda; hükümlünün gitmemesi gereken yerler veya yapmaması gereken etkinlikler belirtilir. Hazırlanan denetleme planı şube müdürlüğü veya büro tarafından sanık veya hükümlüye, çocuk hükümlünün yasal temsilcisine, ilgili kurum ve kuruluşlar ile kolluğa bildirilir. bildirilir.

Hükümlünün denetim planına uyup uymadığı şube müdürlüğü veya büroca her zaman denetlenir. Ancak ulaşım güçlüğü veya güvenlik gibi nedenlerin bulunması hâlinde denetim planı ilgili kurum ve kuruluşlar ile kolluk tarafından takip edilir.

Denetim planına uyulmadığının kolluk, ilgili kurum veya kuruluş tarafından bildirilmesi ya da şube müdürlüğü veya büro tarafından tespit edilmesi hâlinde sanık veya hükümlü denetleme planına uyması yönünde şube müdürlüğü veya büro tarafından uyarılır. Uyarılara rağmen sanık veya hükümlünün denetleme planına uymaması halinde kayıt kapatılarak evrak mahkemeye iletmek üzere Cumhuriyet başsavcılığına bildirilir.

Yaptırım veya yükümlülük sona erdiğinde durum kolluk ile ilgili kurum ve kuruluşa iletilerek evrakın iadesi istenir, kayıt kapatılır ve evrak mahkemeye iletmek üzere Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir.

5. Ehliyet ve Ruhsat Belgelerinin Geri Alınması, Belli Bir Meslek veya Sanatı Yapmaktan Yasaklanma

a) Genel Olarak

Bu seçenek yaptırımın konusu, sanığın kullanılmakta olduğu ehliyet ve ruhsatın veya yürüttüğü bir meslek ve sanatın sağladığı hak ve yetkilerin kötüye kullanılması suretiyle veya bunların gerektirdiği dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranarak suç işlenmesi nedeniyle sanığa ait ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınması ile meslek ve sanatını yapmaktan yasaklanmasını içerir³⁰².

Ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınması, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanma tedbirinin uygulanabilmesi bunların sağladığı hak ve yetkilerin kötüye kullanılması veya gerektirdiği özen ve dikkat yükümlülüğünün

³⁰² Adalet Bakanlığı CTEGM, *Denetimli Serbestlik ve Yardım Hizmetleri El Kitabı*, Ankara, 2007, s. 26.

ihmal edilmesi koşuluna bağlanmıştır. Dolayısıyla sanığın işlediği suçun sahip olduğu ehliyet, ruhsat veya icra ettiği meslek ve zanaatla ilgisi yoksa bu tedbire hükmedilmesi de mümkün olmayacaktır.

Kısa süreli hapis cezası ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınması, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanma tedbirine çevrilebilir. Bu tedbirin uygulanabilmesi için suçun ehliyet ya da ruhsatın sağladığı hak ve yetkilerin kötüye kullanılması veya belli bir meslek ve sanatın gerektirdiği dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranılması suretiyle işlenmiş olması gerekir. Yani işlenen suçun ehliyet ve ruhsatla ya da meslek ve sanatın yerine getirilmesi ile ilgisi olmalıdır.

Tedbirin süresi mahkum olunan cezanın yarısından bir katına kadardır. Diğer bir anlatımla süre mahkum olunan hapis cezasının yarısından az olamayacağı gibi, cezanın süresinin bir katını da geçemeyecektir.

Ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınması, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanma tedbirinin amacı sanığın sahip olduğu ehliyet, yetki, meslek ve sanatını suç işlemekte araç gibi kullanmasını engellemek, aynı zamanda kişiyi bunlardan yoksun bırakmak suretiyle onları meşru yol ve amaçlarda kullanmaya zorlamaktır³⁰³.

b) Ehliyet ve Ruhsat Belgelerinin Geri Alınması, Belli Bir Meslek veya Sanatı Yapmaktan Yasaklanma Tedbirinin İnfazı

Hukukumuzda, ilgili ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınması, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanma, biçiminde seçenek yaptırımın gerektiğinde kolluk ve ilgili diğer makamlarla işbirliği içinde kanunda belirtilen usûl ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak görevi, 5402 sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu'nun 14/1-a-3 maddesi ve Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Yönetmeliği'nin 15. maddesi ile Denetimli Serbestlik şube müdürlüklerine verilmiştir.

Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Yönetmeliği'nin 42 ve devamı maddelerinde ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri

³⁰³ İsmail, s. 161.

alınması, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanma yaptırımının nasıl yerine getirileceği düzenlemiştir.

Bu düzenlemelere göre; mahkemece ilam Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir. Cumhuriyet başsavcılığınca ilam denetimli serbestlik genel defterine kaydedildikten sonra şube müdürlüğü veya büroya gönderilir.

Şube müdürlüğü veya büro kendisine gönderilen ilamı karar yetişkin hakkında ise denetimli serbestlik defterine; karar çocuklar hakkında ise çocukların denetimine ilişkin deftere kaydeder.

Şube müdürlüğü veya büro ilamı denetimli serbestlik defterine kaydettikten sonra hükümlüye on gün içinde şube müdürlüğü veya büroya başvurması hususunda bildirim yapar.

Hükümlünün, haklı, geçerli ve gerektiğinde belgelendirilebilen mazereti olmaksızın on gün içinde gelmemesi ve otuz gün içinde seçenek yaptırımın infazına başlanmaması hâlinde şube müdürlüğü veya büro ilgili defterdeki kaydı kapatarak durumu Cumhuriyet başsavcılığı aracılığı ile mahkemeye bildirir.

Yaptırım, kararın şube müdürlüğü veya büro tarafından hükümlüye bildirildiği tarihte başlar.

Hükümlünün bu süre içinde başvurması hâlinde ise, denetim görevlisi veya denetleme memuru tarafından denetim planı hazırlar. Bu planda; meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanma yaptırımının başlangıç ve bitiş tarihleri belirtilir.

Şube müdürlüğü veya büroca hazırlanan denetim planı ile ilam örneği; hükümlüye, Türkiye İş Kurumuna, ilgili meslek kuruluşuna ve mahalli idareye bildirilir.

Makbuz karşılığında teslim alınan ehliyet ve ruhsat belgeleri ilgilinin dosyasında saklanır.

Hükümlünün denetim planına uyup uymadığı şube müdürlüğü veya büroca her zaman denetlenir. Ancak ulaşım güçlüğü veya güvenlik gibi nedenlerin bulunması hâlinde denetim planı ilgili kurum ve kuruluşlar ile kolluğa yazı yazılmak suretiyle yerine getirilir.

Denetim planına uyulmadığının kolluk, mahalli idare veya ilgili meslek kuruluşu tarafından bildirilmesi ya da şube müdürlüğü veya büro tarafından tespit

edilmesi hâlinde, hükümlü denetleme planına uyması yönünde uyarılır. Uyarılara rağmen denetleme planına uyulmaması halinde ise kayıt kapatılarak evrak mahkemeye iletilmek üzere Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir. Ayrıca durum Türkiye İş Kurumuna, ilgili meslek kuruluşuna ve mahalli idareye ve kolluğa bildirilir.

Yaptırım veya yükümlülük sona erdiğinde durum kolluk, mahalli idare ile ilgili meslek kuruluşuna iletilerek evrakın iadesi istenir, kayıt kapatılır ve evrak mahkemeye iletilmek üzere Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir.

6. Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırma

a) Genel Olarak

Kısa süreli hapis cezasına mahkum olan kişinin cezası, hakim tarafından uygun görülmesi ve kendisinin de rızasının bulunması halinde kamuya yararlı bir işte çalıştırma tedbirine çevrilebilecektir. Hükümlünün çalışacağı kurumda kadrolu olması ve bir ücret alması da söz konusu değildir³⁰⁴. Hükümlünün çalışacağı iş kişisel özelliklerine ve eğitim seviyesine göre belirlenecektir. Mahkumun eğitim seviyesine ve diğer özelliklerine uymayan bir işte çalıştırılmasına hükmedilemez³⁰⁵. Kısa süreli hapis cezasını gerektiren bir suçu işlemiş olan ve eğitim derecesi elverişli bulunan bir kişinin örneğin, okuma yazma öğreten bir kursta öğretici olarak görev yapmasına karar verilmesi bu seçenek yaptırıma bir örnektir³⁰⁶.

Kamuya yararlı bir işte ücretsiz çalışma yaptırımı hükümlünün sorumluluk duygusunun gelişmesine katkı sağlamakla birlikte, yaptırımın bir iş denetim altında ve belli kurallar doğrultusunda yerine getirilmesi nedeniyle belirli bir hayat disiplini edinmesine de yardımcı olacaktır. Onarıcı adalet anlayışı kapsamında işlenen suçun bizatihi topluma vermiş olduğu zararın giderilmesi ve hükümlünün topluma verdiği zararın farkına varması temin edilmektedir³⁰⁷.

Anayasa'nın 18. maddesi gereğince hiç kimse zorla çalıştırılmayacağı için bu hükme uygun olarak kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımının düzenlendiği

³⁰⁴ Özgenç, s. 636; Çetin Arslan- Bahattin Azizağaoğlu, *Yeni Türk Ceza Kanunu Şerhi*, 2004, s. 197.

³⁰⁵ Arslan- Azizağaoğlu, s. 197.

³⁰⁶ Özgenç, s. 636.

³⁰⁷ Vehbi Kadri Kamer, (2009), *5275 sayılı CGTİHK 105. m. de Yer Alan Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırılma, A.D.*, s. 33, Ankara, s. 43.

TCK'nın 50/1-f maddesinde, "gönüllü olmak koşuluyla" denilmiştir. Bu nedenle hükmün uygulanabilmesinin ilk şartı sanığın rızasının olmasıdır. Sanığın kendisi istemde bulunabileceği gibi re'sen de muvafakati sorularak bu hüküm uygulanabilir. Sanığın gönüllü olduğu kararda belirtilmelidir³⁰⁸.

Gönüllülük esasına dayanan kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımının infazı aşamasında hükümlü çalışacağı kurumda kadrolu olmayacağı gibi ücret de almayacaktır³⁰⁹. Kamuya yararlı bir işte çalışma yaptırımının yerine getirileceği kurumların belirlenmesinde hükümlünün çalıştırılacağı işin topluma yararlı bir iş olması ve kurumun da kamu kurumu veya kamu yararına hizmet eden özel bir kurum olması gerekir. Örneğin, devlet okulları, devlete bağlı hastaneler, sağlık ocakları, huzur evleri, devlet ormanları gibi³¹⁰.

Yargıtay verdiği bir kararda yerel mahkemenin verdiği kararda rıza koşulunun gerçekleşmemesini bozma nedeni yapmıştır. "Kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımları düzenleyen 5237 sayılı TCK'nın 50/1-f maddesinde, gönüllü olmak koşuluyla kamuya yararlı bir işte ücret ödenmeksizin çalıştırılmaya karar verilebileceği belirtilmesine rağmen, sanığın rızası da alınmadan yazılı şekilde sanığın Emet Belediyesi'nde ücret karşılığı çalıştırılmasına karar verilmesi, bozmayı gerektirmiş olduğundan, hükmün bu sebeplerden dolayı bozulmasına, karar verilmiştir"³¹¹.

Kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımının süresi ile ilgili olarak da; 5237 sayılı TCK'nın 50/1-f. maddesi gereğince hükmedilen hapis cezası kısa süreli ise sanık hakkında hapis cezası yerine hükmedilen hapis cezasının yarısından bir katına kadar kamuya yararlı bir işte çalıştırılmasına karar verilebilir. Buradan sonuçla kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımının süresi, mahkum olunan ceza süresinin yarısından az olamayacağı gibi sürenin bir katını da aşamayacaktır.

Kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımı 5237 sayılı TCK dışında bir başka yerde daha düzenlenmiştir. 5275 sayılı Kanununun 105. maddesinin dördüncü fıkrasına

³⁰⁸ Bakıcı, s. 1079.

³⁰⁹ Bakıcı, s. 1079.

³¹⁰ Adalet Bakanlığı, *CTEGM El Kitabı*, s. 27-30.

³¹¹ Yarg., 2. CD., 05.10.2006, E: 2006/1616, K: 2006/16026 (<http://emsal.yargitay.gov.tr/> Veri Bankası İstemci Web/.

göre, “ iki yıl veya daha az süre ile hapis cezasına mahkum olanlardan hükümlülük süresinin yarısını iyi halle geçirenlerin, istekleri bulunmak koşuluyla kendilerinin veya kanuni temsilcilerinin veya Cumhuriyet başsavcılığının istemi üzerine, mahkumiyet sürelerinin geriye kalan yarısını ücretsiz olarak kamuya yararlı bir işte çalıştırılması suretiyle yerine getirilir.”

b) Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırma Yaptırımının İnfazı

(1) Kurumlar Listesinin Oluşturulması

Kurumlar listesi, Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Yönetmeliği'nin 54. maddesinin birinci fıkrasına göre çalışma yaptırım veya yükümlülüğünün infaz edilebileceği kurumlara ilişkin ayrıntılı bilgilerin yer aldığı, ayrıca hizmetler listesinin hazırlanmasına esas teşkil eden listedir.

Şube müdürlüğü veya büro tarafından görevlendirilen yeterli sayıdaki denetim görevlisi veya denetleme memurunca her yılın Aralık ayının ikinci haftasına kadar kurumlar listesi, dördüncü haftasına kadar hizmetler listesi oluşturulur.

Bu yaptırıma dair denetim görevlisi veya denetleme memurunca oluşturulan kurumlar listesinde; iş yerinin adı ve faaliyet alanı; iş yerindeki personel sayısı ve karar almaya yetkili kişinin adı; iş yerindeki gözetmenin adı, görevi ve iletişim bilgileri; yapılacak işin türü, sürekli olup olmadığı; işin yapılacağı saatler ile kaç günde ve günde kaç saat yapılacağı; cinsiyet ve çocuk/yetişkin ayrımı da dikkate alınarak çalıştırılabilecek sanık veya hükümlü sayısı ile dolu ve boş kadrolar gibi bilgiler yer alır.

Kurumlar listesi, ücretsiz çalışma yaptırımına dair kurumlar listesi kartonunda saklanır.

(2) Hizmetler Listesinin Oluşturulması

Hizmetler listesi Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Yönetmeliği'nin 55. maddesinin birinci fıkrasına göre; şube müdürlüğü veya büroca hazırlanan, kamu kurum ve kuruluşları ile kamu yararına hizmet üreten kurumların, hükümlülerin hangi işlerde ne kadar süreyle çalıştırılabileceklerine dair bilgilerin bulunduğu, ücretsiz çalışma yaptırımına dair kurumlar listesindeki bilgiler doğrultusunda hazırlanan listedir. Hizmetler listesinde yapılacak işin türü ve işin sürekli veya dönemlik olması gibi bilgiler yer alır.

Hizmetler listesi kurumlar listesindeki işin türü ve sürekli olup olmadığına ilişkin bilgilerden yola çıkılarak hazırlanır. Hizmetler listesinde, yaptırımın infaz edileceği kurumun adı belirtilmez.

Hizmetler listesi, şube müdürlüğü veya büronun yargı çevresinde bulunan ceza mahkemelerine her yılın Ocak ayı sonuna kadar iletmek üzere Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir.

Hizmetler listesi gerekli görülmesi halinde, şube müdürlüğü veya büroca güncellenir ve güncellenen liste şube müdürlüğü veya büronun yargı çevresinde bulunan ceza mahkemelerine iletmek üzere derhal Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir.

Hizmetler listesi, ücretsiz çalışma yaptırımına dair kurumlar listesi kartonunda saklanır.

Mahkeme, bu listelerden uygun gördüğü hizmeti ve süresini hükümlüye önerir ve bunu reddetme hakkına sahip olduğunu hatırlatır. Mahkeme kararında sadece hangi tür işi ve ne kadar süre ile yapacağı hususlarını belirtmeli, kurum ismini kararında belirterek infazda sınırlamaya gitmemelidir.

(3) İş Birliği Protokolünün Hazırlanması

Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Yönetmeliği'nin 56. maddesi ile kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımı kapsamında çeşitli kamu kurum ve kuruluşları ile kamuya hizmet veren özel kuruluşlarda ücretsiz çalışacak hükümlülerin çalışma şartlarının nasıl belirleneceği düzenlenmiştir. Bu maddenin birinci fıkrasına göre; kurumlar listesinde yer alan iş yerleri ile şube müdürlüğü veya büro arasında iş birliği protokolü imzalanır. İş birliği protokolünü şube müdürlüğü adına şube müdürü, büro adına büro şefi, iş yeri adına kurumun yetkilisi imzalar. Kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımına dair iş birliği protokolünde; kurumun adı, hizmetlerin adı, çalışma saatlerinin şube müdürlüğü ve kurumun ortak kararı ile belirleneceği, takip çizelgesinin iş yerindeki sanık veya hükümlünün çalışmasından sorumlu kişi tarafından doldurulacağı, protokolün yürürlükte olacağı tarih aralığı, hangi dönemlerde gözden geçirileceği, protokolün sona ereceği haller, cinsiyet ve çocuk/yetişkin ayrımı da dikkate alınarak çalıştırılabilecek hükümlü sayısı, iş yerinin hükümlüye veya çocuğa iş güvenliği ve

sağlığı ile işin yapılması için gerekli olan araç ve gereçleri sağlayacağı, işveren ve diğer çalışanlar tarafından sanık veya hükümlünün insan haklarına ve kişilik haklarına saygı gösterileceği gibi bilgiler yer alır.

İş birliği protokolü, ücretsiz çalışma yaptırımına dair kurumlar listesi kartonunda saklanır.

(4) Çalışma Protokolünün Hazırlanması

Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Yönetmeliği'nin 57. maddesinin birinci fıkrasına göre, İş birliği protokolü imzalanan ve hükümlünün çalıştırılacağı iş yerleri ile şube müdürlüğü veya büro arasında çalışma protokolü imzalanır.

Çalışma protokolünü şube müdürlüğü ve büro adına denetim görevlisi veya denetleme memuru, iş yeri adına kurumun yetkilisi ve sanık veya hükümlü veya çocuğun kanuni temsilcisi imzalar; şube müdürlüğü adına şube müdürü, büro adına büro şefi onaylar. Kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımına dair çalışma protokolünde; şube müdürlüğü veya büronun hak ve sorumlulukları, sanık veya hükümlünün çalıştırılacağı kurum ile sanık veya hükümlünün hak ve sorumlulukları, sanık veya hükümlünün çalıştırılacağı işin türü, mahiyeti ve süresi, sanık veya hükümlünün iş ile ilgili uyması gereken güvenlik tedbirleri, iş güvenliği ve sağlığı için gerekli önlemlerin işveren tarafından alınacağı, hükümlü veya sanığın yükümlülüklerine aykırı davranması durumunda yapılacak işlemler, sanık veya hükümlünün iş yerinde kime karşı sorumlu olduğu gibi bilgiler yer alır.

Çalışma protokolü, sanık veya hükümlünün dosyasında saklanır.

(5) Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırma Yaptırımının Yerine Getirilmesi

Mahkemece ilam Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir. Cumhuriyet başsavcılığınca ilam, denetimli serbestlik genel defterine kaydedildikten sonra şube müdürlüğü veya büroya iletilir.

Şube müdürlüğü veya büro tarafından; yetişkinler için verilen kararlar denetimli serbestlik defterine, çocuklar için verilen kararlar çocukların denetimine ilişkin deftere kaydedilir.

Hakkında kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararı verilen hükümlüye on gün içinde şube müdürlüğü veya büroya başvurması hususunda bildirim yapılır.

Hükümlünün, haklı, geçerli ve gerektiğinde belgelendirilebilen mazereti olmaksızın on gün içinde gelmemesi ve otuz gün içinde seçenek yaptırımın infazına başlanmaması hâlinde şube müdürlüğü veya büro ilgili defterdeki kaydı kapatarak durumu Cumhuriyet başsavcılığı aracılığı ile mahkemeye bildirir.

Hükümlünün süresinde başvurması hâlinde, denetim görevlisi veya denetleme memuru tarafından tanıma formu düzenlenir. Ayrıca çalışma protokolü dikkate alınarak denetleme planı hazırlanır. Denetleme planında; hükümlü veya çocuğun hangi kurum veya kuruluşta, hangi gün ve saatlerde çalışacağı ve yaptırımın başlayış ve bitiş tarihleri belirtilir.

Hükümlü veya çocuğun çalışmaya başlama tarihi, bildirim tebliğ edildiği tarihten itibaren otuz günü geçemez.

Şube müdürlüğü veya büroca hazırlanan denetleme planı; hükümlü, ilgili kurum ve kuruluşlara bildirilir.

Hükümlünün denetleme planına uyup uymadığı, şube müdürlüğü veya büroca her zaman denetlenir. Yaptırımın denetimi, ulaşım güçlüğü veya güvenlik gibi nedenlerin bulunması halinde ilgili kurum ve kuruluşlar ile koluğa yazı yazılmak suretiyle yerine getirilir.

Kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımına karar verilen hükümlülere, çalıştıkları sürece haklarında, 17.7.1964 tarihli ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun ilgili hükümleri uygulanmaz.

On beş yaşını doldurmamış çocukların çalışması yasaktır. Ancak böyle bir karar verilmişse, on dört yaşını doldurmuş ve ilköğretimi tamamlamış olan çocuklar; bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişimlerine; eğitimini sürdürenler ise okullarına devamına engel olmayan, hafif işlerde çalışabilir. Bu konuda 22.5.2003 tarihli ve 4857 sayılı İş Kanununun 71, 85 ve 87. madde hükümleri uygulanır.

Yaptırımın başlama tarihi, hükümlünün çalışmaya başladığı tarihtir.

Denetleme planına uyulmadığının kolluk, ilgili kurum veya kuruluş tarafından bildirilmesi ya da şube müdürlüğü veya büro tarafından tespit edilmesi hâlinde hükümlü denetleme planına uyması yönünde şube müdürlüğü veya büroca uyarılır. Uyarıya rağmen denetleme planına uyulmaması halinde kayıt kapatılarak evrak

mahkemeye iletmek üzere Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir. Ayrıca durum kolluk ve ilgili kurum ve kuruluşlara bildirilir.

Yaptırım sona erdiğinde durum, kolluk ve ilgili kurum ve kuruluşa iletilerek evrakın iadesi istenir, kayıt kapatılır ve evrak mahkemeye iletmek üzere Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir.

Çalışma yaptırımı veya yükümlülüğünün denetimi takip çizelgesi ile yerine getirilir. Bu çizelge; sanık veya hükümlünün işe geldiği tarih; geliş ve ayrılış saati; bir günde çalışmak zorunda olduğu, fiilen çalıştığı ve yaptırım veya yükümlülük süresince toplam çalışacağı saat; kalan saat; sanık veya hükümlünün ve iş yerindeki sanık veya hükümlünün çalışmasından sorumlu kişinin imzası; denetim görevlisi veya denetleme memurunun denetime gittiği tarih, adı, soyadı, görevi ve imzasının bulunduğu çizelgedir.

Denetim görevlisi veya denetleme memuru sanık veya hükümlünün çalışacağı toplam süreyi haftalık çizelgeler biçiminde düzenler ve infazın başladığı gün iş yerindeki sanık veya hükümlünün çalışmasından sorumlu kişiye teslim eder. İş yerindeki sorumlu kişi takip çizelgesini her gün doldurur. Ayrıca her gün sanık veya hükümlüye imzalatırır.

İş yerindeki sorumlu kişi, sanık veya hükümlünün işe gelmesi gerektiği halde gelmediği saatleri derhal denetim görevlisi veya denetleme memuruna bildirir.

İş yerindeki sorumlu kişi, yaptırımın ihlal edilmesi veya sona ermesi halinde takip çizelgesini denetim görevlisi veya denetleme memuruna teslim eder. Teslim alınan takip çizelgeleri sanık veya hükümlünün dosyasında saklanır.

Takip çizelgesi haftada bir kez sanık veya hükümlüye, denetim esnasında denetim görevlisi veya denetleme memuruna verilir. Ayrıca gerekli görüldüğü her an şube müdürlüğü veya büroca istenebilir.

(6) Yaptırımının İnfazında Sürenin Hesaplanması, Sanık veya Hükümlünün İzin ve Devamsızlığı

Kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımının infaz süresi, saat hesabıyla belirlenir. Bir gün dört saat olarak hesap edilir. Hesaplama, mahkeme kararında yer alan gün sayısı dört saat ile çarpılarak toplam çalışma süresi belirlenir. Hükümlü günde en az iki, en çok sekiz; haftada en az on, en çok kırk saat çalıştırılır.

Yaptırımın infazının tamamlanma süresi, mahkemece verilen toplam ceza süresinin iki katını geçemez.

Hükümlünün çalışacağı gün ve saatler şube müdürlüğü veya büroca; kendi işi, aile veya eğitim yaşamı gibi özellikler dikkate alınarak belirlenir.

Çalıştırma yaptırımı veya yükümlülüğünün infazında, hastalık halinde sanık veya hükümlü durumu derhal çalıştığı yerdeki kurumun yetkilisine ya da iş yerindeki sorumlu kişiye; ayrıca denetim görevlisi veya denetleme memuruna bildirerek raporunu ibraz eder. Raporlu olunan süre infazdan sayılmaz.

Yangın, deprem, sel, kaza, birinci derece yakınının ölümü, çalışma protokolünün sona ermesi ve benzeri gibi zorunlu haller ile sanık veya hükümlünün haklı, geçerli ve gerektiğinde belgelendirilebilen bir mazeretinin bulunması halinde çalışılmayan günler infazdan sayılmaz.

Birinci ve ikinci fıkrada belirtilen haller ihlal olarak değerlendirilmez.

(7) Çalışma Protokolünün Sona Ermesi

Çalışma protokolünün; şube müdürlüğü ya da büro veya iş yeri tarafından sona erdirilmesinin talep edilmesi halinde, talep eden taraf gerekçesini karşı tarafa bildirir. Sona erdirilmesinin; işyeri tarafından talep edilmesi halinde, denetim görevlisi veya denetleme memuru taraflarla görüşerek öncelikle uzlaşma yolunu dener. Uzlaşmanın mümkün olmaması halinde şube müdürlüğü, büro veya iş yeri tarafından anlaşma ile protokol sona erdirilir.

Çalışma protokolünün sanık veya hükümlü tarafından sona erdirilmesi talep edildiğinde, denetim görevlisi veya denetleme memuru iş yeri ile sanık veya hükümlüyle görüşerek uzlaşma yolunu dener. Uzlaşmanın mümkün olmaması halinde şube müdürlüğü, büro veya iş yeri tarafından anlaşma ile protokol sona erdirilir.

Çalışma protokolünün sona ermesi halinde bu Yönetmeliğin 57. maddesindeki işlemler yapılır.

G. Kısa Süreli Hapis Cezasını Seçenek Yaptırıma Çevirmenin Sonuçları

TCK'nın 50. maddesinin 5. fıkrasına göre “*Uygulamada asıl mahkumiyet, bu madde hükümlerine göre çevrilen adli para cezası veya tedbirdir.*” Bu itibarla daha sonra işlenen suçtan dolayı gerek hükmolunan hapis cezasının ertelenmesinde gerek tekerrür hükümlerinin uygulanmasında³¹², hapis cezasının yerine hükmedilmiş olan adli para cezasının veya güvenlik tedbirinin dikkate alınması gerekecektir. Bununla birlikte kısa süreli hapis cezası yerine hükmedilen adli para cezası veya güvenlik tedbirinin gereklerinin yerine getirilmemesi durumunda kısa süreli hapis cezasının hukuki sonuçları ortaya çıkacaktır. Bu durumda hükmü veren mahkeme kısa süreli hapis cezasının tamamen veya kısmen infazına karar verecek ve bu karar derhal infaz edilecektir. 5275 sayılı İnfaz Kanunu'nun 106. maddesi gereğince hükümlü hakkında tazyik hapsi uygulanmayacak hükümlü açısından hapis cezası mahkumiyetine bağlı bütün hukuki sonuçlar ortaya çıkacaktır³¹³.

TCK'nın 50. maddesinin 7. fıkrasına göre “*Hükmedilen seçenek tedbirin hükümlünün elinde olmayan nedenlerle yerine getirilmemesi durumunda, hükmü veren mahkemece tedbir değiştirilir.*” Bu maddeden itibarla kısa süreli hapis cezası yerine hükmedilen adli para cezası hükümlünün elinde olmayan nedenlerle yerine getirilmediği takdirde mahkeme hükümlünün cezasını seçenek yaptırımlardan bir diğerine çeviremeyecektir. Bu hükme göre ancak seçenek yaptırım olarak adli para cezası dışında maddede belirtilen güvenlik tedbirlerinden birine hükmedildi ise ve hükümlü elinde olmayan nedenlerden dolayı bu tedbiri yerine getiremedi ise mahkeme tedbiri maddede yer alan diğer tedbirlerden birine çevirebilecektir³¹⁴.

³¹² Yarg., 2 CD., 20.2.2007, E:10427/K:2290 sayılı kararı (Erol, s. 682-683); “5237 Sayılı TCK'nun 50/5. maddesi uyarınca uygulamada asıl mahkûmiyet bu madde hükümlerine göre çevrilen adli para cezası veya tedbir olduğunun belirtilmesi karşısında, asıl mahkûmiyetin çevrilen “mağdurun uğradığı zararın tazmin suretiyle aynen giderilmesi” seçenek yaptırım olduğu ve bu durumda aynı kanunun 58/6. maddesi uyarınca mükerrirlere özgü infaz rejiminin uygulanmasının mümkün olmadığı anlaşılacakla tebliğmanedeki bozma düşüncesine (Tebliğmanede sanığa verilen kısa süreli hapis cezasının TCK 50/1-b maddesine çevrilmesinden sonra sanığın daha sonra işlediği suç nedeniyle TCK 58 maddesinin uygulanması istenmiştir. Ancak gerek tekerrür gerekse erteleme konusunda asıl mahkûmiyet çevrilen adli para cezası veya tedbir olduğundan karar yerindedir.) iştirak edilmediği belirtilmiştir”.

³¹³ Özgenç, s. 640.

³¹⁴ Özgenç, s. 640.

II. KISA SÜRELİ HAPİS CEZALARININ ÖZEL İNFAZ ŞEKİLLERİ

A. Genel Olarak

Kısa süreli hapis cezalarının özel infaz şekilleri, CGTİHK'nın 110. maddesinde düzenlenmiştir. Böyle bir düzenlemenin nedeni, gayet açıktır; belirli bir süreyi aşmayan cezaların infazını çağdaş düşüncelerle kolaylaştırmaktır³¹⁵.

Cezaevlerinin olumsuz koşullarından ve hapis cezalarının zararlı sonuçlarından, cezaevlerinin doluluğundan ve devlete getirdiği külfetlerden yine tesadüfi suçlulardan ve bu suçluların cezaevlerine girdikten sonra daha çok suç öğrenerek çıktıklarından daha önceki konularda bahsetmiştik. Çağ ilerledikçe bu sorunlara çeşitli çözüm yolları bulunmaya çalışılmaktadır. Kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar gibi kısa süreli hapis cezasının özel infaz şekilleri de bu çözüm yollarından sadece bir tanesidir.

Önceki CİK'te özel infaz rejimlerinin uygulanabilmesi, gerçekleşmesi son derece ağır olan bazı koşullara bağlandığı için bu infaz rejimleri, kısa süreli hapis cezalarının sakıncalarını ortadan kaldırmak için yeterli değildi. Kaldı ki, Özel infaz rejiminin uygulanmasını gerektiren bir ağırlığa ulaşan cezalar açısından para cezasına çevirme veya hükmedilen hapis cezasını erteleme olanağı bulunduğu için genellikle bu tür rejimlerin uygulanması yoluna gidilmemekteydi. Yine cezanın özel infaz rejimine göre çektirilebilmesi için, gerekli koşullar ve bunun denetiminin nasıl yapılacağı konusunda ayrıntılı düzenleme bulunmadığı için bu tür infaz rejimlerine uygulamada oldukça mesafeli yaklaşılmaktaydı. Söz konusu infaz rejimlerinin uygulanmamasının diğer önemli bir nedeni olarak da, cezanın genel önleme etkisinin bu yolla ortadan kalkacağına yönelik yaygın inanıştan söz edilebilir.

Hapis cezasının infazı kısa süreli de olsa klasik şekilde, infaz kurumunda kesintisiz bir biçimde çektirilir. Özel infaz şekilleri ise, cezanın klasik infazına bir istisna teşkil etmektedir. Çünkü hükümlünün cezasının konutta, geceleri ya da hafta

³¹⁵ Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 550.

sonları çektirilmesi halinde ceza hem infaz kurumu dışında hem de aralıklı şekilde ektirilmiş olacaktır³¹⁶.

B. Özel İnfaz Şekillerinin Uygulanmasındaki Usul ve Esaslar

CGTİHK m.110'da belirtilen koşulların gerçekleşmesi halinde, "hükümlünün veya varsa kanuni vekilinin veya Cumhuriyet Savcısının" talebi üzerine, hüküm veren mahkeme veya hükümlü başka bir yerde bulunuyorsa o yerde bulunan aynı derecedeki mahkemece buna karar verilecektir.

Buradan sonuçla mahkeme bu kararı re'sen veremez; kararın verilebilmesi için hükümlünün veya kanuni vekilinin veya Cumhuriyet Savcısının bu konuda istemi olmalıdır. Mahkeme de mahkuma bu konuda bir talebi olup olmadığını sorabilir.

Karar, dosya üzerinden, duruşma yapılmaksızın verilir. İnfaza konu hüküm kesinleşmiş olması şarttır. Kesinleşmeyen hükümlerde bu usule göre değişiklik yapılması mümkün değildir.

Hükümlünün talebi olduğunda mahkeme söz konusu özel infaz şekillerine karar verip vermemekte takdir yetkisine sahiptir.

Cezanın özel infaz usulüne göre çektirilmesi kararı, infaza başlandıktan sonra da verilebilir. Verilen karara karşı itiraz yolu açıktır.

Adli para cezasını ödemediği için savcılıkça hapse çevrilen hükümlü, söz konusu hapsin infazının özel infaz usulüne göre çektirilmesi yönünde talepte bulunamaz. Çünkü uygulamada asıl mahkumiyet, 5237 sayılı TCK'nın 50. maddesine göre çevrilen adli para cezası veya tedbirdir.

C. CGTİHK m. 110 uyarınca cezanın özel infaz rejimleri;

1. Konutta infaz

a) Genel Olarak

5485 sayılı Kanun ile değişiklik yapılmadan önce, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 25/05/2005-5351 S.K./9. maddesi ile değişik 110/2 maddesine göre "Kadın veya altmış beş yaşını bitirmiş hükümlülerin mahkûm oldukları altı ay veya daha az süreli hapis cezasının

³¹⁶ Artuk-Gökçen-Yenidünya, *Genel Hükümler*, s. 876

konutunda çektirilmesine hkm veren mahkeme veya hükümlü başka bir yerde bulunuyorsa o yerde bulunan aynı derecedeki mahkemece karar verilebilir.”

3. fıkra ise: “Yetmiş beş yaşını bitirmiş olup da üç yıl ve daha az süreli hapis cezasına mahkûm olanların, bu cezalarının ceza infaz kurumlarında çektirilmesi sağlık durumları itibarıyla elverişli olmadığı, tam teşekküllü Devlet veya niversite hastanelerince verilecek raporla tespit edilenler hakkında cezanın konutlarında çektirilmesine hkm veren mahkemece veya hükümlü başka bir yerde bulunuyorsa o yerde bulunan aynı derecedeki mahkemece karar verilebilir. Ancak, mahkmiyete konu suç nedeniyle herhangi bir zarar doğmuşsa, bu zararın aynen iade, suçtan önceki hle getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi şartı da ayrıca aranır. Bunlar hakkında beşinci fıkra hükümleri uygulanmaz” şeklinde idi.

Buradan sonuçla 5485 sayılı Kanun ile değişiklik yapılmadan önce, kadın veya 65 yaşını bitirmiş hükümlülerin mahkum oldukları 6 ay veya daha az süreli hapis cezasının konutunda çektirilmesine hkm veren mahkeme veya hükümlü başka bir yerde bulunuyorsa o yerde bulunan aynı derecedeki mahkemece karar verilebileceği;

75 yaşını bitirmiş olup da 3 yıl ve daha az süreli hapis cezasına mahkum olanların, bu cezalarının ceza infaz kurumlarında çektirilmesi sağlık durumları itibarıyla elverişli olmadığı, tam teşekküllü Devlet veya niversite hastanelerince verilecek raporla tespit edilenler hakkında cezanın konutlarında çektirilmesine hkm veren mahkemece veya hükümlü başka bir yerde bulunuyorsa o yerde bulunan aynı derecedeki mahkemece karar verilebileceği düzenlenmiştir.

Ancak, mahkumiyete konu suç nedeniyle herhangi bir zarar doğmuşsa, bu zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi şartı da ayrıca aranacaktır.

CİK ise cezanın hükümlünün oturduğu yerde çektirilmesine çok sıkı koşullar altında olanak tanımakta ve bunun için hükümlülük süresinin 30 günü geçmemesi ve hükümlünün de 65 yaşını doldurmuş veya sağlık durumunun cezaevinde bulunmasını engelleyecek derecede bozuk olması koşulunu aramaktaydı³¹⁷.

Ancak, 5485 sayılı Kanunla yapılan değişiklik sonucunda; 3. fıkra tamamen yürürlükten kaldırılmış ve 2. fıkradaki değişiklikle birlikte, diğer fıkra numaraları

³¹⁷ ztrk-Erdem, s. 293.

buna göre sıralanmıştır. 5485 sayılı Kanununun 1. maddesi ile 5275 sayılı Kanunun 110. maddesinin 2. fıkrasında yapılan değişiklikle: “Mahkumiyete konu suç nedeniyle doğmuş zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesine dair hukuki sorumlulukları saklı kalmak üzere;

a. Kadın veya altmış beş yaşını bitirmiş kişilerin mahkum oldukları altı ay,

b. Yetmiş yaşını bitirmiş kişilerin mahkum oldukları bir yıl,

c. Yetmiş yaşını bitirmiş kişilerin mahkum oldukları üç yıl,

veya daha az süreli hapis cezasının konutunda çektirilmesine hükmü veren mahkemece veya hükümlü başka bir yerde bulunuyorsa o yerde bulunan aynı derecedeki mahkemece karar verilebilir.” şeklinde düzenlenmiştir.

Getirilen bu düzenleme ile 75 yaşını bitirenlerden 3 yıl ya da daha az süreli hapis cezası verilenlerin, cezalarının konutta çektirilmesi için aranan; hükümlünün sağlık durumunun, cezasının ceza infaz kurumlarında çektirilmesine elverişli olmadığına tam teşekküllü Devlet veya üniversite hastanelerince verilecek raporla saptanması ve işlenen suç nedeniyle doğan zararın aynen iade, suçtan önceki duruma getirme ya da tazmin yoluyla tümüyle giderilmesi koşulları kaldırılmıştır.

Hukukumuzda hapis cezasının konutta infaz edilmesi sırasında hükümlünün psiko-sosyal sorunlarının çözümüne yardımda bulunmak, bu konuda rapor düzenlemek, hükümlünün infazın gereklerine uymadığının belirlenmesi durumunda Cumhuriyet başsavcılığına bildirmek görevleri 5402 sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu’nun 14/1-h maddesi ve Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Yönetmeliği’nin 15. maddesi ile şube müdürlüklerine verilmiştir. Bu görev ulaşım güçlüğü veya güvenlik gibi nedenlerin bulunması halinde kolluk tarafından yerine getirilir.

b) Konutta İnfazın Şekli

18.04.2007 tarih ve 26497 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Yönetmeliği’nin 62. ve devamındaki maddeler hapis cezasının konutta infazı ile ilgili işlemleri ayrıntılı olarak düzenlemiştir.

Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Yönetmeliği’nin 62. maddesine göre, cezasının konutta infaz edilmesi şeklindeki

özel infaz usullerine ilişkin verilen ilam, mahkemece Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir. Cumhuriyet başsavcılığınca ilam denetimli serbestlik genel defterine kaydedildikten sonra şube müdürlüğü veya büroya gönderilir.

Şube müdürlüğü veya büro ilamı denetimli serbestlik defterine kaydettikten sonra hükümlüye on gün içinde şube müdürlüğü veya büroya başvurması hususunda bildirim yapar.

Hükümlünün veya vekilinin veya kanuni temsilcisinin haklı, geçerli ve gerektiğinde belgelendirilebilen mazereti olmaksızın; on gün içinde şubeye başvurmaması hâlinde, şube müdürlüğü veya büro tarafından ilgili defterdeki kayıt kapatılarak durum Cumhuriyet başsavcılığı aracılığı ile mahkemeye bildirilir.

Hükümlünün bu süre içinde başvurması hâlinde ise şube müdürlüğü veya büro tarafından belirlenen denetim görevlisi veya denetleme memuru tarafından kararın yerine getirilmesi için bir denetim planı hazırlanır. Bu planda; hükümlünün şube müdürlüğü veya büroya bildirdiği cezasının infaz edileceği konutun adresi, infazın başlama ve bitiş tarihleri belirtilir.

Şube müdürlüğü veya büroca hazırlanan denetim planı hükümlüye ve kolluğa bildirilir.

Hükümlünün denetim planına uyup uymadığı şube müdürlüğü veya büro tarafından her zaman denetlenir.

Hükümlünün haklı, geçerli ve gerektiğinde belgelendirilebilen mazeretine dayanarak, konuttan geçici süreli ayrılmaya ilişkin talebi şube müdürlüğü veya büroya yazılı olarak iletilir. Şube müdürlüğü veya büro, hükümlünün talebini Cumhuriyet başsavcılığına gönderir. Cumhuriyet başsavcısı veya görevlendirdiği Cumhuriyet savcısı tarafından bu konuda bir karar verilir.

Sağlık, yangın, deprem gibi konutu terk etmenin zorunlu olduğu durumlarda, şube müdürlüğü veya büroya bilgi verilir. Ayrıca durum tutanakla tespit edilerek zorunlu halin takibi sağlanır. Bu konuda bir karar alınmak üzere durum Cumhuriyet başsavcılığı aracılığı ile mahkemeye iletilir.

Hükümlünün konutunu değiştirmek istediğine dair talebi, şube müdürlüğü veya büroya yazılı olarak iletilir. Şube müdürlüğü veya büro hükümlünün talebini bu

konuda bir karar alınmak üzere Cumhuriyet başsavcılığı aracılığıyla mahkemeye gönderir.

Altıncı, yedinci ve sekizinci fıkralarda belirtilen hallerde karar kolluğa iletilir.

Denetleme planının onaylandığı tarihten bir gün sonra yaptırımın infazına başlanır.

Bu Yönetmeliğin 63. maddesinde sayılan istisnalar dışında 5237 sayılı Kanunun 116. maddesinde belirtilen konut ve eklentinin dışına çıkılması hapis cezasının konutta infazının ihlali sayılır.

Denetleme planına uyulmadığının kolluk tarafından bildirilmesi ya da şube müdürlüğü veya büro tarafından tespit edilmesi hâlinde, hükümlü denetleme planına uyması yönünde şube müdürlüğü veya büroca uyarılır. Uyarıya rağmen denetleme planına uyulmaması halinde, kayıt kapatılarak evrak mahkemeye iletmek üzere Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir. Ayrıca durum kolluğa bildirilir.

Cezanın konutta infazı tamamlandıktan sonra, kolluktan evrakın iadesi istenir, kayıt kapatılır ve evrak mahkemeye iletmek üzere Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir.

2. Hafta Sonu infaz

Hükümlülük süresinin altı ay veya daha az süreli hapis cezası olması halinde (CİK m. 8/b.2'de 60 günü aşmaması), hükümlü her hafta cuma günü en geç saat 19.00 da cezaevine girmek ve pazar günü aynı saatte çıkmak suretiyle hafta sonları cezası infaz edilir (CGTİHK m. 110/1,a).

Hafta sonu infazın esasları Ceza ve İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzüğün 52/1. maddesinde şu şekilde belirtilmiştir:

1. Hükümlü, her hafta cuma günleri saat 19.00'da kuruma girmek ve pazar günleri de aynı saatte kurumdan çıkmak suretiyle cezası hafta sonları infaz edilir.

2. Bu hükümlüler, kurumlarda diğerlerinden ayrı yerlerde barındırılır.

3. Cezanın bu şekilde çektirilmesine karar verilenler hakkında koşullu salıverilme hükümleri uygulanmaz.

Hükümlü, bu fıkroda belirtilen yükümlülöklere uymaması halinde, durum, kurum tarafından Cumhuriyet başsavcılığına bildirilir.

3. Geceleri infaz

Hükümlülük süresinin altı ayı (CİK m.8/b.3'te dört ayı) geçmemesi halinde, hükümlünün serbestçe çalışabilmesini temin için her gün saat 19.00'da cezaevine girmek ve sabah saat 7.00'da çıkmak suretiyle cezasının çektirilmesidir (CGTİHK m. 110/1, b).

Geceleri infazın esasları Tüzük m. 52/1 'de şu şekilde belirtilmiştir:

1. Hükümlü her gün saat 19.00'da kuruma girmek ve ertesi gün de saat 07.00'da kurumdan çıkmak suretiyle cezası geceleri infaz edilir.
2. Bu hükümlüler, kurumlarda diğerlerinden ayrı yerlerde barındırılır.
3. Cezanın bu şekilde çektirilmesine karar verilenler hakkında koşullu salıverilme hükümleri uygulanmaz.

Hükümlü, bu fıkra da belirtilen yükümlülükler e uymaması halinde, durum kurum tarafından Cumhuriyet başsavcılığına bildirilir.

Kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların özel infaz şekilleri maalesef ülkemizde pek de uygulanmamaktadır. Bunun esas nedeni olarak hakimlerin bunların yerine para cezası ve diğer alternatif yaptırımlara başvurma olanağının bulunması ve infaz sistemimizdeki aksaklıklar gösterilebilir. Oysaki kişiyi cezalandırmadaki amaçlara ulaşmak açısından konutta infaz müessesesi çok faydalı sonuçlar doğurabilir. Örneğin, cezaevinde infazın suçlu üzerinde hiçbir olumlu etkisinin olmayacağı, tersine, olumsuz etkileri olabileceği açıksa bunların cezaları mutlaka evde infaz edilmelidir. Para cezası her zaman uygun bir seçenek olmayabilir, çünkü suçlunun ıslahına ve rehabilitasyonuna bir katkısı yoktur.

D. Özel İnfaz Şartlarına Uyulmaması Halinde Yaptırım

Hürriyeti kısa süre ile bağlayan cezanın özel infaz şeklinin her üçüne riayetsizlik halinde yapılacak işlemlerin neler olduğu İnfaz Kanununda düzenlenmiştir. 5275 sayılı Kanun'un 110. maddesinin 5. fıkrasına göre; "Bu infaz usulünün gereklerine geçerli bir mazeret olmaksızın uyulmaması halinde, cezanın baştan itibaren infaz kurumunda çektirilmesine karar verilir". Bu maddenin uygulanabilmesi için;

a) Cezanın hükümlünün oturduğu yerde çektirilmesi halinde, hükümlünün oturduğu yer ve müştemilatı dışına çıkması,

b) Hafta sonu infazda ve geceleri infazda kabul edilebilir bir özür göstermeden cezaevine bir gecikme ile gelinmesi gibi haller özel infaz şartlarına uyulmama olarak kabul edilebilir.

Hastalık veya diğere mücbir bir sebeple riayetsizlik halinde bu hükümler uygulanmayacaktır.

Kanun maddesi 5485 sayılı kanunla değıştirilmeden önce, 5275 sayılı CGTİHK'nın 110/3. maddesine göre cezasını konutta çekenler hakkında koşullu salıverilmeden yararlanmama yasağı yoktu. Ancak maddenin son haliyle böyle bir ayrıma son verilmiş olup, yaş ve ceza miktarı ne olursa olsun özel infaz usulü dediğimiz (hafta sonları infaz, geceleri infaz ve konutta infaz) infaz usulleriyle cezasını çekenlerin hepsinin koşullu salıverilme hükümlerinden yararlanmaları mümkün olmayacaktır³¹⁸.

³¹⁸ İnce, s. 326.

SONUÇ

Genel anlamda ceza denilince, ilk olarak akla hükümlünün bir yere kapatılması suretiyle hürriyetinin kısıtlandığı cezalar yani hapis cezaları gelir.

Hapis cezası ile kişinin sahip olduğu en temel değerlerden özgürlük hakkı ortadan kaldırılmaktadır. Cezanın uygulanmasıyla sağlanmak istenen amaçlara (korkutma, toplumsal barış ve toplumu koruma, ıslah, ödetme vb) en çok hizmet eden yaptırımın hapis cezası olduğu belirtilmiştir. Hapis cezası, hükümlülerin cezalarının infazı sırasında ıslah rejiminin uygulanması için uygun ortamı sağlar. Bu sebeplerle günümüzde halihazırda toplum düzenini bozan veya bozulma tehlikesi altında bırakan bu itibarla suç kabul edilen fiilleri işleyen failer hakkında uygulanabilecek en etkili cezanın hapis cezaları olduğu kabul edilmektedir.

Cezaların gelişimine bakıldığında ilk önceleri cezaların çok şiddetli olduğu, ölüm cezalarının, işkencelerin, insanları aşağılayıcı cezaların olduğu, insanların uzuvlarının kesildiği görülmektedir. Daha sonra cezaların niteliğinin değiştiği, insan haklarının ön plana çıkması ve aydınlanma çağıının da etkisiyle hapis cezalarının yaygınlaşmaya başladığı görülmüştür. Tarihi süreç içerisinde cezaların gelişimi genel olarak şu şekilde olmuştur; gönüllü sürgünlük, suçlunun toplumdan kovulması veya mağdura teslimi, kısas ve uyuşma (diyet) ve bu kurumlardan sonra hapis cezasına geçilmiştir.

Ancak tüm bunlara rağmen bazı suçlar ve bazı suçlular açısından hapis cezalarının olumsuz yönlerinin yani zararlarının faydalarından daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Hapis cezalarının birçok olumsuz yönünün olduğu ve bunların suçlular ve toplum üzerinde telafisi mümkün olmayan yaralar açtığı, hapis cezalarından kısa süreli hapis cezası açısından bu tür cezaların toplum ve suçlular üzerinde korkutucu etkisi olmadığı gibi suçluyu ıslah etmediği de anlaşılmıştır. Kısacası 19. yüzyıl ceza hukukunun en etkili ve temel yaptırımı olan hürriyeti bağlayıcı cezaların infazının, hükümlüyü yeniden topluma kazandırmaktan çok, toplumdan uzaklaştırdığının anlaşılması üzerine, hapis cezasına başvurmadan tamamen vazgeçilmemekle birlikte, bu cezalara en son çare olarak başvurulması gerektiği sonucuna varılmakla basit suçlulara uygulanabilecek yaptırım ve tedbirlerinin neler olması gerektiği konusunda araştırmalar ve toplantılar yapılarak

bunların tespitine ve geliştirilmesine çalışılmıştır. Hürriyeti bağlayıcı cezalara karşı geliştirilen alternatifler, son yüzyılın cezalandırma sistemindeki en önemli öneri ve hareketlerdendir.

Kısa süreli hapis cezası son yüzyıl içerisinde, reform tartışmalarının odak noktası haline gelmiştir. Bu reform tartışmalarında kısa süreli hapis cezasının faili ıslah etmediği, hatta cezaevine giren failin cezaevinin kötü şartları altında toplum için daha tehlikeli hale geldiği ifade edilmiştir. Bu konudaki çalışmalar kısa süreli hapis cezasının özel infaz şekillerinin ve kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımların geliştirilmesini sağlamıştır. Uluslararası insan haklarındaki gelişmeler ve dolayısıyla uluslararası kuruluşların ülkeler üzerinde yaptığı baskılar sonucu birçok ülke ceza siyasetini ve buna bağlı olarak ulusal hukuklarını değiştirmek zorunda kalmışlardır. Gelişmiş ülkelerdeki bu eğilim Türkiye’de de etkisini göstermiş ve özellikle son birkaç yıl içerisinde ceza sistemimiz uluslararası hukuktaki bu gelişmelere ayak uydurabilmek adına büyük değişikliklere uğramıştır. Alternatif ceza ve tedbirler Türk Ceza Kanunu’nda düzenlenmiş ve infaza yönelik ayrıntılara da infaz kanununda yer verilmiştir.

Alternatif cezalar ve tedbirler Türk Ceza Kanunumuzda yeterli şekilde düzenlenmiştir ancak etkin ve doğru uygulanması meslekte bulunan hakim ve savcılarının bu konularda iyi bilgilendirilmelerine bağlıdır. Bu bağlamda meslekteki hakim ve savcıların bilgilendirme toplantılarına ve sempozyumlarına katılmaları sağlanmalı. Hakimler ve savcılar için hürriyeti bağlayıcı cezalar en son başvurulacak yol olarak görülmeli, somut olayda suçun ağırlığının başka bir ceza veya tedbiri yetersiz bıraktığı durumlarda uygulanmalıdır.

Alternatif ceza ve tedbirlerinin etkinliğini artırmak ve kamu güvenliğini sağlamak adına alternatif cezaların infazını sağlayacak etkin birimler kurulmalı ve bu birimlere yeterli kaynak sağlanmalıdır. Bu birimlerde çalışacak sosyal çalışmacı, psikolog, sosyolog ve öğretmen gibi meslek grubu elemanlarının temini sağlanmalıdır.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu, Ceza İnfaz Kanunu ve Çocuk Koruma Kanunu’na getirilen yeni düzenlemeler ile hedeflenen amaçlara ulaşmada büyük gelişmeler olmuştur. Dolayısıyla daha önce de dediğimiz gibi daha

farklı ve yeni düzenlemeler yerine mevcut düzenlemelerin en iyi şekilde uygulamaya konulması bunun için gerekli altyapının sağlanması, hukukçuların bu anlamda eğitilmesi, teknik gelişmelerin sağlanması daha önemlidir. Önemli olan yapılan bu düzenlemelerin hedeflenen amaçlara uygun olarak uygulanmasıdır.

KAYNAKÇA

- 1- Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü, Denetimli Serbestlik ve Yardım Hizmetleri El Kitabı, Ankara 2007.
- 2- Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi , Cilt 5, İstanbul 1987.
- 3- AKBULUT, İlhan, “Cezanın Amaçları, Özellikleri ve Ceza Mahkumiyetinin Sonuçları” İstanbul Barosu Dergisi, Cilt 77, Sayı: 2, İstanbul 2003.
- 4- AKGÜL, Aydın, Sermaye Piyasası Kurulu Kararlarının Hukuki Niteliği ve Yargısal Denetimi, İstanbul 2008.
- 5- AKTAŞ, Yusuf, Tahrik, Teşebbüs ve Cezanın Kurulması, Ankara 1976.
- 6- AKTAŞ, Sururi, “Cezalandırmanın Amacı Üzerine”, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt VIII, Sayı: 1-2, 2009.
- 7- ARSLAN, Çetin – AZİZAĞAOĞLU, Bahattin, Yeni Türk Ceza Kanunu Şerhi, 2004.
- 8- ARTUÇ, Mustafa- HIRSLI, Tahir, Hüküm Kurma Esasları, Adli Sicil ve Sabıka Kayıtlarının Silinmesi, Ankara 2005.
- 9- ARTUK, Mehmet Emin, Türk Ceza Hukukunda Yaptırımlar Sistemi, Ceza Hukuku Dergisi, Ağustos 2007.
- 10- ARTUK, Mehmet Emin- GÖKCEN, Ahmet-YENİDÜNYA, A. Caner, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 3. Bası, Ankara 2007.
- 11- ARTUK, Mehmet Emin- GÖKCEN, Ahmet-YENİDÜNYA, A. Caner, Ceza Hukuku Genel Hükümler II (Yaptırım Hukuku), 1. Bası, Ankara 2003.
- 12- AYDIN, M. Akif, Türk Hukuk Tarihi, 3. Bası, İstanbul 1999.
- 13- BAKICI, Sedat, 5237 Sayılı Yasa Kapsamında Ceza Hukuku Genel Hükümleri, Ankara 2007.
- 14- BIÇAK, Vahit, Mukayeseli ve Gerekçeli Türk Ceza Kanunu, 2004.
- 15- CENTEL, Nur, “Cezanın Amacı ve Belirlenmesi”, Turhan Tufan Yüce’ye Armağan, İzmir 2001.
- 16- CENTEL, Nur-ZAFER, Hamide-ÇAKMUT, Özlem, Türk Ceza Hukukuna Giriş, 3. Bası, İstanbul 2005.

- 17- ÇINAR, Ali Rıza, Türk Ceza Hukukunda Cezalar, Ankara 2005.
- 18- ÇİÇEK, Mustafa, Kısa Süreli Hapis Cezalarına Seçenek Olarak Sunulan Yaptırımların Değerlendirilmesi (Danışman; Prof. Dr. M. Fatih Yavuz), İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi 2009.
- 19- ÇOLAK, N. İlker, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ve ABD Örneği, Ankara 2003.
- 20- ÇOLAK, Haluk – ALTUN, Uğurtan, Kısa Süreli Hapis Cezaları, Seçenekli Yaptırımlar ve İnfaz Rejimleri, TBB Dergisi, Sayı: 67.
- 21- ÇOLAK, Haluk, 21. yy’ a Giren Cezaların İnfazı Sempozyumu, (21-22 Ocak 2000), Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı, Ankara 2001.
- 22- DEMİRBAŞ, Timur, İnfaz Hukuku, Ankara 2003.
- 23- DEMİRBAŞ, Timur, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 5. Bası, Ankara 2007.
- 24- DEVELİOĞLU, Ferit, Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat, 4. Bası, Ankara 1980.
- 25- DİLBEROĞLU, Ahmet Vedat, Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri, (Danışman; Prof. Dr. Cumhur Şahin) Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi 2007.
- 26- DOĞRU, Osman, İşkence ve Kötü Muamele Yasağı, İstanbul 2006.
- 27- DONAY, Süheyl, Para Cezaları, İstanbul 1972.
- 28- DÖNMEZER, Sulhi-ERMAN, Sahir, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım, Cilt II, 12. Bası, İstanbul 1999.
- 29- DÖNMEZER, Sulhi-ERMAN, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısım, Cilt I, İstanbul 1997.
- 30- DÖNMEZER, Sulhi-ERMAN, “Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku II”, İstanbul 1986.
- 31- DÖNMEZER, Sulhi-ERMAN, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım, Cilt II, 11. Bası, İstanbul 1997.
- 32- DÖNMEZER, Sulhi, “Ceza Hukuku Dersleri”, İstanbul 2003.

- 33- DÖNMEZER, Sulhi, “Tazminat Kabilinden Para Cezaları ve Amme Para Cezaları”, 1943/3.
- 34- ERDOĞAN, Oktay, İnfaz Hukuku, İstanbul 2008.
- 35- EREM, Faruk, Adalet Psikolojisi, 8. Bası, Ankara 1987.
- 36- EREM, Faruk, Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku, C.II, 12. Bası, Ankara 1985.
- 37- EREM, Faruk -DANIŞMAN, Ahmet-ARTUK, Mehmet Emin, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 14. Bası, Ankara 1997.
- 38- EROL, Haydar, 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu, Ankara 2007.
- 39- ERSOY, Yüksel, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2002.
- 40- GÖLCÜKLÜ, Feyyaz, Türk Ceza Sistemi Hürriyeti Bağlayıcı Cezalar, Ankara 1966.
- 41- GÖLCÜKLÜ, Feyyaz, Türk Ceza Sistemi (Hürriyeti Bağlayıcı Cezalar), Ankara 1966.
- 42- GÖZÜBÜYÜK, Abdullah Pulat, Türk Ceza Kanunu Şerhi, Cilt 1, 5. Bası, İstanbul 1988.
- 43- GÜREL, A.Bülent- ODYAKMAZ, A. Nevzad, İçtihatlı Ceza Kılavuzu Cezaların Tertip ve Sırası, İstanbul 1971.
- 44- HAFIZOĞULLARI, Zeki, Ceza Normu Normatif Bir Yapı Olarak Ceza Hukuku Düzeni, 2. Bası, Ankara 1996.
- 45- HAFIZOĞULLARI, Zeki, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2008.
- 46- İÇEL, Kayıhan- AKINCI, Füsun Sokullu- ÖZGENÇ, İzzet- SÖZÜER, Adem-MAHMUTOĞLU Fatih S.-ÜNVER, Yener, İçel Yaptırım Teorisi, 1. Bası, İstanbul 2000.
- 47- İNCE, Hüseyin, Kısa Süreli Hapis Cezalarına Seçenek Yaptırımlar, 1. Bası , Ankara Eylül 2007.
- 48- İslam Ansiklopedisi, Cilt 8, İstanbul 1971.
- 49- KARAGÜLMEZ, Ali, Açıklamalı ve Uygulamalı Adli ve İdari Para Cezaları, Ankara 2001.

- 50- KARAGÜLMEZ, Ali, Gün Para Cezası Sistemi, Ankara 2005.
- 51- KOCA, Mahmut- ÜZÜLMEZ, İlhan, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2. Bası, Ankara 2009.
- 52- MOLLAMAHMUTOĞLU, Sadık- SAVAŞ, Vural, Türk Ceza Kanununun Yorumu, Cilt II, Ankara 1987.
- 53- MALKOÇ, İsmail, Açıklamalı Yeni Türk Ceza Kanunu, I. Cilt, Ankara 2005.
- 54- NUHOĞLU, Ayşe, Ceza Hukukunda Emniyet Tedbirleri, Ankara 1997.
- 55- OĞURLU, Yücel, İdari Yaptırımlar Karşısında Yargısal Korunma, Ankara 2003.
- 56- ÖNDER, Ayhan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Cilt III, İstanbul, 1989.
- 57- ÖNDER, Ayhan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Cilt II-III, İstanbul 1992.
- 58- ÖNDER, Ayhan, Ceza Hukuku Dersleri, İstanbul 1992.
- 59- ÖZAY, İlhan, İdari Yaptırımlar, İ.Ü. Yayın No: 3326, Hukuk Fakültesi Yayın No:69, İstanbul,1985.
- 60- ÖZBEK, Mustafa, “Çağdaş Ceza Sistemlerinde Alternatif Çözüm Arayışları ve Arabuluculuk Uygulaması” isimli tebliği, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma İsimli Prof. Dr. Feridun Yenisey başkanlığında hazırlanan kitap, İstanbul Ekim 2005.
- 61- ÖZBEK, Veli Özer, Ceza Hukukunda Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi, Ankara 1999.
- 62- ÖZBEK, Veli Özer, Türk Ceza Kanunu, İzmir Şerhi, Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı, 3. Bası, Ankara 2006.
- 63- ÖZBEK, Veli Özer, Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı, Genel Hükümler, Cilt I, Ankara 2005.
- 64- ÖZEN, Muharrem, TCK Tasarısının Tüzel Kişilerin Sorumluluğuna İlişkin Hükümlerine Bir Bakış, Yargıtay Dergisi, Cilt 29, Sayı: 1-2.
- 65- ÖZGENÇ, İzzet, Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi, 3. Bası, Ankara Ocak 2006.

66- ÖZTÜRK, Bahri- ERDEM, Mustafa Ruhan, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 9. Bası, Ankara 2006.

67- ÖZTÜRK, Bahri- ERDEM, Mustafa Ruhan- ÖZBEK, Veli Özer, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku, 4. Bası, (Ankara: Seçkin Yayınevi 1998).

68- UZUN, Mehmet Burak, 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunda Kısa Süreli Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenek Yaptırımlar, (Danışman: Doç. Dr. İlhan Üzülmez), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, 2009.

69- PARLAR, Ali-HATIPOĞLU, Muzaffer Hatipoğlu, Türk Ceza Kanunu Yorumu, Cilt 1, Ankara 2007.

70- PARSAK, Mehmet, TCK' da Güvenlik Tedbiri Olarak Hak Yoksunlukları, (Danışman; Prof. Dr. İzzet Özgenç) Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi 2007.

71- SOYASLAN, Doğan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 3. Bası, Ankara 2005.

72- ŞAFAK, Ali, Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü, 4. Bası, Ankara.

73- ŞEN, Ersan, Yeni Türk Ceza Kanunu Yorumu, Cilt 1, İstanbul Nisan 2006.

74- ŞENSOY, Naci, "Amme Para Cezaları", Cilt 8, İstanbul 1942.

75- TANER, M. Tahir, Ceza Hukuku Umumi Kısım, 3. Bası, İstanbul 1953.

76- Türk Hukuk Lügati, 3. Bası, 1991.

77- Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, 9. Bası, Ankara 1998.

78- Türk Dil Kurumu Okul Sözlüğü, 2. Bası, Ankara 2000.

79- TOROSLU, Nevzat, Ceza Hukuku Genel Kısım, 8. Bası, Ankara 2005.

80- YENİDÜNYA, Ahmet Caner, Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Şartla Salıverme, İstanbul 2002.

81- YENİDÜNYA, Ahmet Caner, "5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda Adli Para Cezası ve İnfazı", Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 10, Sayı: 1-2, Haziran 2006.

82- YILMAZ, Zekeriya, “Hak Yoksunlukları ve “Yasaklanmış Hakların Geri Verilmesi” Kurumu Üzerine Bir Değerlendirme”, Terazi Aylık Hukuk Dergisi, Yıl:2, Sayı:7, Mart 2007.

83- YILMAZ, Zekeriya, Yeni Türk Ceza Kanununda Para Cezası Uygulaması, Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi, Sayı:124, Kasım 2004.

84- YILMAZ, Zekeriya, Teori ve Uygulamada Müsadere, Ankara 1997.

85- YURTCAN, Erdener, “Ceza Yaptırımı ve Bireyselleştirme”, Ceza Hukuku Günleri, 26-27 Mart 1977, İstanbul 1998.

86- YÜCE, Turhan Tufan, Ceza Hukukunun Temel Kavramları, Ankara 1985.

www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/komisyonrapor.doc

<http://www.yayin.adalet.gov.tr>

(<http://emsal.yargitay.gov.tr/> Veri BankasıIstemciWeb/.